PAUL LAZAR TONCIULESCU

CRONICA NOTARULUI ANONYMUS
FAPTELE UNGURILOR
(traducere de pe fotocopia originalului de la Viena)

Editura MIRACOL
Bucureşti 1996

ANONYMUS, NOTARUL REGELUI BELA
GESTA UNGARUM / FAPTELE UNGURILOR

Prefață

Una din cele mai comentate cronici medievale este, desigur, *Gesta Ungarum (Faptele ungurilor)* scrisă de notarul anonim al regelui Bela al Ungariei, intitulându-se el însuşi *P. dictus magister.* Originalul cronicii s-a pierdut, dar ea s-a păstrat sub forma unei copii la Biblioteca familiei imperiale din Viena, unde a fost descoperită în anul 1746, având cod. lat. nr. 514. Ea a fost publicată pentru prima dată de Johannes Georgius Schwandtner în *Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuini,* Pars prima, Tyrnavia, 1765, vol. 1, sub titlul *Anonymi Belae regis notarii Historia Hungarica.*

La noi, prima traducere în limba română a fost publicată de Mihail Bésan, notar public regional din Lugoş (azi Lugoj), în anul 1899 la Sibii (azi Sibiu) sub titlul *Chronicon Anonymi Belae regis Notarii, Gesta Hungarorum,* împreună cu textul latin şi notele lui Laszlo Fejerpataky, membru corespondent al Academiei Ungare de Ştiințe. Tipărirea s-a realizat în revista „Transilvania". Menționăm că ediția lui L. Fejerpataky a fost publicată la Buda în anul 1892, prin comisia oficială de editură a Academiei Ungare de Ştiințe, sub titlul *Bela Kiraly Nevtelen jegyzojenek konyve. A Magyarok viselt dolgairol (Cronica notarului anonim al regelui Bela. Faptele ungurilor).* Această ediție cuprinde textul latin reprodus de pe fotocopia manuscrisului aflat la Viena şi Traducerea în ungureşte făcută de L. Fejerpataky. Separat, acesta a publicat şi textul fotocopiat al manuscrisului de la Viena.

A doua traducere a lui *Anonymus* în limba română aparține lui Gh. Popa-Lisseanu, care a publicat-o la Bucureşti în 1934 în *Fontes daco-romanorum,* vol. I, sub titlul *Anonymi Bele regis notarii Gesta Hungarorum,* folosind ca surse, după cum autorul însuşi afirmă:

- textul latin din ediția lui Lad. Iuhâsz, *Anonymus quondam Bele regis notarius,* Budapesta, 1933;
- comentariul textului latin făcut de Laszlo Fejerpataky în ediția menționată;
- notele la traducerea efectuată de Pais Dezso, *Magyar Anonymus,* Budapesta, 1926.

Cronica lui Anonymus a suscitat şi suscită şi în prezent interesul cercetătorilor în ceea ce priveşte, în special, datarea ei, biografia autorului şi integritatea operei.

În ce priveşte datarea, până acum s-au emis trei ipoteze, susținute cu argumente discutabile privind identitatea regelui Bela, al cărui notar a fost acest *P. Magister,* existând patru regi Bela: Bela I (1061-1063), Bela II (1131-1141), Bela III (1173-1196) şi Bela IV (1235-1270).

Deşi la început toți cercetătorii unguri îl priveau pe *Anonymus ca* pe un zeu care le-a dezvăluit istoria, în prezent el este din ce în ce mai dezavuat de către aceştia deoarece evenimentele prezentate de el nu mai concordă cu actualele pretenții teritoriale ale ungurilor, care caută să-şi justifice prezența în Europa prin mijloace deloc oneste. Este vorba, în principal, de existența românilor în Pannonia şi spațiul intracarpatic pe care ungurii i-au găsit aici în anul 896 când a început sedentarizarea lor, după lungul pelerinaj din Başchiria până în Pannonia. Prezența românilor, numiți blaci sau blasi de Anonymus, este foarte bine conturată de acesta, astfel încât nu poate exista nici un dubiu. Teoria „vidul de populație" lansată de Roesler, conform căreia Ardealul ar fi fost lipsit de populație la venirea ungurilor, este contrazisă de consemnările lui Anonymus. Prezența în număr foarte mare a *blacilor/blasilor,* adică a românilor, este confirmată de însuşi faptul că până în secolul al XI-lea ungurii n-au putut trece de Munții Apuseni. Una din dovezile prezentate în cronicile ungureşti ale secolului XIV şi XV este faptul că Almus (pe numele lui adevărat Almutzes, turc-cabar de origine, conducătorul celor 3 triburi de turci-cabari şi 7 de unguri în drumul lor din Etelkoz/Atelkuz spre Pannonia), a fost ucis în Erdeuelu/Ardeal. De către cine? Desigur, de blacii găsiți de el

aici şi cu care a fost nevoit să se războiască, rezultatul fiind înfrângerea cabarilor şi a ungurilor şi asasinarea lui Almutzes.

Pentru a-l discredita pe *Anonymus* cât mai mult, unii cercetători unguri caută să-l îndepărteze pe acesta de evenimentele pe care le descrie, plasându-l ca notar al regelui Bela IV, ipoteză lansată de Roesler în *Rumanische Studien,* Leipzig, 1871 şi însuşită şi de Marczali în *Ungams Geschichtsquellen im Zeitalter der Arpaden,* Berlin, 1882, precum şi de N. Iorga.

Majoritatea cercetătorilor îl plasează pe *Anonymus* sub Bela III. Or, istoriceşte, nu există dovezi pentru a susține această ipoteză.

Într-o a treia variantă, la care s-a raliat şi Dimitrie Onciul, redactarea cronicii este datată sub Bela II, dat fiind, spun susținătorii, simpatia deosebită pentru Bela II şi Geza II, menționată în *Chronicon pictum Vindobonense/Cronica pictată de la Viena* (1358), care a avut ca izvor cronica lui *Anonymus.* La argumentele susținătoare ale acestei ipoteze putem adăuga şi eventualitatea ca prin acel *P. dictus magister* să se înțeleagă un anume *Pousa, Magister Tavemicorum et camerarii regni,* menționat documentar prima dată în anul 1135. Este o ipoteză bazată pe calitatea pe care o avea acel *Pousa* şi care concordă cu titulatura lui *P.,* stabilită chiar de acesta la începutul prologului cronicii. Dacă ar fi aşa, ar însemna că a fost român, deoarece *Pousa* este un nume trac din Kapadokia, nume ce se regăseşte în portughezul *pousar* „a poposi", în brazilianul-portughez pouso „loc", precum şi în onomastica noastră: *Păuşa,* sat în jud. Bihor, Sălaj, Vâlcea; *Păuşa,* antroponim. Dar, având în vedere o serie de neclarități în susținerea acestei ipoteze, nu este exclus ca acel magister Pousa să fi copiat o cronică mai veche scrisă sub Bela I, acea *Pra Gesta* pe care o menționează şi istoricul ungur Istvan Erdely în teza sa de canditat în ştiințe, susținută în anul 1959 şi pe care Pousa a copiat-o în întregime, posibil cu foarte puține adaosuri, dar, oricum, fără să completeze finalul. Numai aşa s-ar explica limitarea descrierii evenimentelor la domnia regelui Andrei I.

Ca urmare se pun o serie de întrebări care nu-şi găsesc un răspuns satisfăcător în cazul când *Anonymus* arfi fost notarul lui Bela II, III sau IV, ceea ce ne conduce la datarea lui sub Bela I.

În prologul cronicii sale *Anonymus* precizează că prietenul său N. i-a cerut să scrie genealogia regilor unguri. Se subînțelege că N. se referea la regii existenți până în timpul vieții lui, dar *Anonymus precizează* spre sfârşitul prologului că el va scrie începutul genealogiei regilor, *exordium genealogie regum.* Totuşi, absolut toți cercetătorii şi comentatorii afirmă, în mod vădit eronat, că *Anonymus* şi-a propus să scrie genealogia regilor unguri şi, ca atare, faptul că acesta se opreşte la Ştefan cel Sfânt ar însemna că sfârşitul cronicii s-a pierdut. Iată la ce concluzie eronată poate conduce o gravă neatenție în studierea cronicii. Or, se constată că în tot cuprinsul cronicii *Anonymus* nu depăşeşte perioada de domnie a regelui Andrei I. Această limită se mai explică şi prin faptul că, de obicei, cronicarii se fereau să descrie evenimentele din timpul vieții lor, pentru a nu veni în conflict cu unii din contemporani deținători ai unor înalte funcții administrative. Un exemplu concludent este Simon de Keza, care scrie evenimentele numai până la anul 1290, dată la care îşi încheie cronica şi începe domnia regelui Andrei al III-lea, în timpul căruia a trăit şi despre care nu scrie nimic.

Prin urmare, se poate trage concluzii că sfârşitul cronicii nu s-a pierdut. O dovadă suplimentară este însuşi faptul că fiecare pagină are, în general, 34 rânduri, dar ultima are numai 5, iar fraza cu care se încheie aceasta este logic determinată şi se încheie cu punct. Deci, aici este sfârşitul, mai ales că ultimul capitol conține chiar ceea ce şi-a propus cronicarul în prologul cronicii: începutul genealogiei regilor unguri. Plasarea acesteia în finalul lucrării este foarte logică, deoarece, în felul acesta, este menținută atenția cititorului până la sfârşitul lecturii. Este şi aceasta o dovadă a înțelepciunii şi talentului scriitoricesc care-l caracterizează pe *Anonymus.*

Apoi, dacă acesta ar fi fost notarul regelui Bela II, el s-arfi simțit obligat să menționeze acest fapt, pentru a nu se crea confuzii cu privire la regele Bela, I sau II, sub care ar fi scris. Dar, scriind sub Bela I, el nu se vedea pus în fața unei asemenea confuzii,

nemaiexistând până la el alt rege Bela. Totodată, în tot cuprinsul cronicii, nu prezintă nici un eveniment din timpul lui Bela I.

Un alt argument pentru susținerea acestei ipoteze este faptul că în cronică nu se amintește nimic despre marea invazie a pecenegilor din anul 1068, terminată cu victoria categorică a ungurilor. Or, este posibil ca aceştia, care şi-au lăudat atât de puternic toate victoriile, uneori prezentând insuccesele ca fiind victorii, să fi omis această realizare de excepție, ştiut fiind că pecenegii au fost cei mai mari duşmani ai ungurilor? Aşa ceva nu este de crezut, mai ales că *Anonymus* avea cunoştință de existența pecenegilor, de care vorbeşte în cronica sa. Prin urmare, nu exista nici un motiv să nu consemneze această victorie. Rezultă că el şi-a scris cronica înainte de anul 1068, adică sub Bela I, când invazia pecenegilor încă nu se produsese. Chiar dacă ar fi copiat o cronică mai veche *(Pra Gesta), Anonymus* ar fi amintit de invazia pecenegilor din anul 1068, dacă şi-ar fi scris cronica după această dată.

O ultimă problemă ce se cere a fi elucidată este funcția deținută de *Anonymus.* Unii l-au considerat a fi „o înaltă față bisericească" de la curtea regală ungară. Această ipoteză o considerăm o eroare, deoarece el însuşi se proclamă *magister,* adică notar, care reprezenta o înaltă funcție la curtea regală, ceea ce implica o anumită cultură şi competență profesională, notarii acelor timpuri având şi atribuții administrative.

Orcine ar fi fost acel *P. magister,* el s-a dovedit un om de înaltă cultură, iar opera sa rămâne mai departe unul din cele mai valoroase izvoare în dovedirea permanenței şi continuității de locuire a *blacilor/ blasilor,* strămoşii noştri pe meleagurile Pannoniei, Banatului şi Transilvaniei.

În ediția lui Laszlo Fejerpataky şi Mihail Besan, la prezentarea textului latin, apar litere scrise cursive mici, pentru marcarea „părților întregite", adică a lipsurilor din textul original, astfel cum se precizează în *Introducerea* la ediția lui M Besan. În realitate, nu se pune problema unor lipsuri, ci folosirea de către *Anonymus* a unor semne grafice care au aceeaşi valoare fonetică în tot cuprinsul cronicii, sistem folosit în perioada respectivă. El prezintă 26 semne grafice alfabetiforme şi 236 semne grafice mono-, bi- şi trisilabice.

De foarte mare importanță în datarea operei lui *Anonymus* este şi folosirea chiar la începutul lucrării, în primul titlu şi primul rând după titlu, a semnului grafic 9, cu valoare *us* (prolog9, dict9), ce se regăsesec în pictura tavanului naosului bisericii romano-catolice (la origine - ortodoxă, deoarece are picturi şi inscripții în interior) din comuna Ghelința, jud Covasna:

- IND9TRIA „INDUSTRIA"
- SIGISMUND9 „SIGISMUNDUS"

Această biserică a fost renovată pentru prima dată la anul 1297, după preluarea ei de la români de către secuii veniți din Valea Târnavelor la mijlocul sec. XIII-lea, şi apoi în anul 1628, conservându-se în interior picturile originale româneşti ortodoxe, precum şi anumite tradiții în scriere: ligaturile (sistem grecesc din secolele III-IV e.n.) precum şi unele grafeme pe care secuii le-au preluat de la românii cu care au conviețuit în Munții Bihorului în secolul al XI-lea, înainte de deplasarea lor spre Valea Târnavelor în secolul al XII-lea (v. şi *Chronicon Ungarorum Simonis de Keza,* scrisă între anii 1282 şi 1290). Printre aceste grafeme menționăm: 9 „us" şi Ч „t" (v. DERAЧ „DERAT", înscris pe peretele de nord al bisericii din Ghelința, jud. Covasna), ultimul grafem având aceeaşi formă şi valoare fonetică în alfabetul secuiesc publicat de Ştefan Lakatos în anul 1702.

O altă gravă eroare apărută numai în traducerea lui Gh. Popa-Lisseanu, care-l copiază pe Moor, după cum el însuşi ne-o spune (op. cit, pag. 81), se găseşte în finalul Cap. IX, unde menționează popoarele care locuiau în Pannonia la venirea lui Athila: „...Blachij ac pastores romanorum", tradus cu „...blachi adecă păstorii romanilor", în limba latină, ac nu a însemnat niciodată *adică, ci şi, ba şi, ba chiar, tot aşa ca şi.* Această eroare de traducere transformă pe *blachi* în păstori ai romanilor, în timp ce Anonymus vorbeşte separat de aceşti păstori ai romanilor în raport cu bulgarii, sclavii şi blachii, repetând în continuare „...căci şi acum romanii pasc din bunurile Ungariei".

Având în vedere multiplele erori de traducere ale celor două ediţii în limba română, cauzate de traducerea cronicii din limba ungară (ediţia lui Lâszlo Fejerpataky), nu din limba latină, precum şi preluarea unor comentarii din diferiţi autori unguri, am considerat că era imperios necesar a se efectua o nouă traducere, pe care o vom prezenta în continuare, în speranţa că vom reuşi să înlăturăm erorile antecesorilor, servind astfel cu credinţă istoria neamului românesc. Această nouă traducere am efectuat-o de pe fotocopia originalului de la Viena, autorul fiind singurul posesor din România al unui asemenea document, până în momentul publicării acestei cărţi. Acum fiecare cititor are în biblioteca sa fotocopia acestui manuscris, anexată în prezenta lucrare.

Pentru identificarea mai uşoară a localităţilor şi râurilor importante s-a întocmit şi o hartă anexată, în care se poate urmări şi traseul urmat de unguri la migrarea lor în Pannonia.

Paul Lazăr Tonciulescu

ANONIMUS

Notarul regelui Bela

FAPTELE UNGURILOR[1]

Începe prologul în faptele ungurilor

P. numit *magister* şi odinioară notar al foarte gloriosului Bela, rege al Ungariei de bună amintire, prea iubitul său prieten N., bărbat onorat şi învăţat în ştiinţa artei literare, salutare şi împlinirea cererii sale. Pe când odinioară, când eram împreună la studiul şcolar şi în istoria troiană, pe care eu, îmbrăţişând-o cu foarte mare dragoste din cărţile lui Dares Frigius[2] şi ale altor autori, aşa cum o auzeam de la profesorii mei, compusesem într-un singur volum, în stilul meu, şi o citeam cu egală voinţă, mi-ai cerut, aşa cum scrisesem istoria troiana şi războaiele grecilor, tot astfei să-ţi scriu genealogia regilor Ungariei şi a nobililor săi, cum au descins din ţara scitică cele 7 principale persoane care se numesc *hetumoger*[3] sau cum este ţara scitică şi cum s-a născut ducele *Almus*[4] sau de ce primul duce al Ungariei se numeşte Almus, de la care s-a tras originea regilor ungurilor sau câte regate şi regi şi-au subjugat sau de ce poporul plecat din ţara scitică este numit *unguri* în graiul străinilor, iar în limba proprie *mogeri.* Ţi-am promis, desigur, că o voi face, dar fiind împiedicat de alte treburi, era să uit, acum din păcate, de promisiunea mea, dacă nu mi-ai fi amintit prin scrisoarea ta să-mi achit datoria. Deci, amintindu-mi de dragostea ta, deşi sunt împiedicat de diferitele treburi ale acestui secol anevoios, totuşi m-am apucat să fac ceea ce mi-ai recomandat să fac şi după tradiţia diferiţilor istoriografi, sprijinit de ajutorul graţiei divine, socotind să nu fie dat uitării pentru urmaşi până la ultima generaţie. Deci, am aflat că lucrul cel mai bun este să-ţi scriu adevărat şi simplu, pentru ca cititorii să poată cunoaşte cum s-au petrecut faptele. Şi dacă atât de nobilul neam al Ungariei ar auzi, ca prin vis, de începuturile generaţiei sale şi de toate faptele curajoase ale lor din poveştile false ale ţăranilor sau din cântarea guralivă a glumeţilor, ar fi foarte nedemn şi destul de ruşinos. Prin urmare, este mult mai bine să se afle adevărul în mod deosebit din descrierea sigură a scrierilor[5] şi din interpretarea clară a faptelor istorice. Prin urmare, fericită este Ungaria, căreia i s-au dat diferite daruri. Căci, să se bucure în toate zilele de serviciul scriitorului ei. Pentru că are începutul genealogiilor regilor săi[6] şi a

---

[1] În ediţia lui L. Fejerpataky şi M. Beşan apar literele scrise cu cursive mici pentru marcarea lipsurilor din textul original. În realitate nu lipseşte nimic, deoarece Anonymus foloseşte 141 semne alfabetiforme şi 236 semne grafice silabice sau grupări de grafeme.

[2] Dares Frigius, istoric din Phrygia, a scris o carte despre războiul troian. Există şi astăzi în limba latină o istorie atribuită, pe nedrept, acestui Dares. (Cf. Teuffel, *Geschichte der rom, Literatur,* II, pag. 1209, apud Gh. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor,Il, Anonymi Bele regis notarius, Gesta Hungarum,* Bucureşti, 1934. pag. 71, Nota nr. 1).

[3] *Hetumoger* nu înseamnă „Cei şapte maghiari", aşa cum prezintă unii cercetători sensul acestui cuvânt, ci: *hét* „şapte" şi *mag* (citit *mog)* „sământă, seminţie", adică „7 triburi", deoarece numele ungurilor este corect *ugri,* astfel cum îi numeşte şi cronicarul rus Nestor în cronica sa scrisă în anul 1110. Se mai cunoaşte şi faptul că trecătoarea prin care ungurii au traversat Munţii Carpaţi în peregrinajul lor spre Pannonia, venind dinspre Ucraina, s-a numit *Ugorscoe* „trecătoarea ugrilor". De altfel, toate popoarele îi numesc cu acelaşi nume: *Hongrois* la francezi, *Hungarn* la germani, *ungherese* la italieni, *vengr* la ruşi, *hungaro* la spanioli şi portughezi etc., ei înşişi utilizând numele *magyar,* evident derivat din *mag „sământă, seminţie".*

[4] Numele adevărat al lui *Almus* este *Almutzes.* Acesta a fost şeful celor 3 triburi de cabari din marele neam al turcilor chazari care au condus cele 7 triburi de ugri/ unguri din Atelkuz în Pannonia în anul 896 (v. Istvan Erdely, *Teza de candidat în ştiinţe,* Budapesta, 1959).

[5] Rezultă că Anonymus a folosit documente vechi sau o cronică mai veche numită *Pra-Gesta,* astfel cum precizează Istvan Erdely în Teza sa de candidat în ştiinţe (v. Istvan Erdely, *Les relations Hungaro-Khazares,* în *Acta et studia orientalia,* IV, Bucureşti, 1962, pag. 39-44).

[6] Anonymus este categoric în afirmaţia sa că acum Ungaria are *exordium* „începutul" genealogiei regilor săi, prezentând-o până la Bela I, care l-ar fi putut avea ca magister pe Pousa. Dinastia arpadiană se stinsese în linie

nobililor, despre care regi să fie laudă şi onoare eternă regelui şi maicii sale sfânta Maria, prin graţia căreia regii Ungariei şi nobilii să aibă conducerea cu sfârşit fericit acum şi în vecii vecilor. AMIN.

Cap. I Despre Scithia

Aşadar, Scithia este o ţară foarte mare care se numeşte *Dentumoger;* spre răsărit hotarul ei se întinde de la partea nordică până la Marea Neagră, în spate are un fluviu care se numeşte Thanais, cu bălţi mari, unde se găsesc din belşug peste măsură de mulţi zobolini[1], astfel că de aici nu numai nobilii şi oamenii de jos se îmbracă, dar chiar şi văcarii şi porcarii şi păstorii îşi împodobesc vesmintele lor în acea ţară. Căci aici abundă aurul şi argintul şi în fluviile acelei ţări se găsesc şi mărgăritare. Iar în partea răsăriteană, vecină cu Scithia, au fost popoarele *Gog* şi *Magog,* pe care le-a înconjurat Alexandru cel Mare. Dar ţara scitică este foarte întinsă în lungime şi lăţime. Iar oamenii care o locuiesc se numesc popular, până în ziua de azi, *Dentumoger* şi niciodată n-au fost supuşi puterii vreunui împărat. Căci sciţii sunt un popor mai vechi şi puterea Sciţiei este spre răsărit, aşa cum am spus mai sus. Şi primul rege al Sciţiei a fost Magog, fiul lui Iafet. Şi acel popor este numit Moger de la regele Magog[2]. Chiar şi de la viţa acestui rege se trage Attila[3], cel mai renumit şi mai puternic rege, care, în anul 451 de la întruparea Domnului, descinzând din ţara scitică, a venit cu o mână puternică în ţara Pannoniei şi, după ce a gonit pe romani, a ocupat regatul. Şi şi-a construit o reşedinţă regală lângă Dunăre, mai sus de Apele Calde[4] şi în primul rând a pus să se renoveze toate construcţiile vechi pe care le-a găsit acolo[5] şi a construit de jur împrejur un zid foarte puternic, care acum este numit în limba ungară Buduvar[6], iar la teutonici[7] este numit Ecilburg[8]. Ce să mai spun? Să urmărim cursul istoriei. Dar, după un timp îndelungat, din neamul aceluiaşi rege Magog descinde Ugek, tatăl ducelui Almus, de la care îşi trag originea regii şi ducii Ungariei, după cum se va spune în cele ce urmează. Căci sciţii sunt, după cum am spus, popoare mai vechi, despre care istoricii care au scris faptele romanilor, spun astfel: că naţiunea scitică ar fi fost foarte inteligentă şi blândă, care nu a lucrat pământul[9] şi aproape că nu există nici o ticăloşie între ei. Căci, în realitate, ei nu aveau case lucrate printr-un meşteşug, ci numai corturi lucrate din pânză[10]. Ei mâncau carne şi peşte şi lapte şi miere şi aveau multe farduri. S-

---

dreaptă, deoarece Ştefan cel Sfânt n-a avut copii, fiind urmat de nepotul său Petre Germanul (1030-1041) şi apoi de cumnatul său Aba Samuel (1041-1044), Petre Germanul (a doua domnie: 1044-1047) şi Andrei I (1047-1061). Bela I (corect: Bela Benin) a avut o domnie scurtă (1061-1063). Ştefan cel Sfânt s-a numit înainte de creştinare Waic (cit. Voic(u)), nume românesc, care apare în documente sub forma Wajk Olachus. Deci, sfârşitul cronicii nu s-a pierdut.

[1] Prin *zobolini* trebuie înţeles *zibelini* sau *samuri,* o specie de jderi, a căror blană se folosea pentru confecţionarea îmbrăcămintii.

[2] Se vede în mod clar tendinţa manifestată de unguri de a-şi contesta originea ugrofinică şi de a-şi pretinde una biblică.

[3] Attila nu a fost ungur, ci conducător al conferinţei hunice, din care făceau parte, printre alte populaţii, hunii de neam turanic, chazarii de neam turcic, alanii de neam iranian înrudiţi cu sarmaţii, goţii de neam germanic etc. El a condus această confederaţie între anii 434 şi 452, destrămarea ei având loc în anul 451 ca urmare a înfrângerii de către generalului roman de origine dacică, Aetius, în luptele de pe *Câmpiile Catalaunice (Campus Mauriacus).* Prin urmare, găsim aici o confuzie între anul real al venirii hunilorîn Pannonia (375) şi cel menţionat de Anonymus (451). Arogarea de către unguri a descendenţei din Attila are ca scop crearea impresiei că migrarea lor în Pannonia în 896 ar fi o revenire în ţara locuită de pretinşii lor strămoşi huni, care ar echivala cu un nou „descălecat".

[4] *Apele calde,* în latină *Aquae Calidae,* a fost o localitate romană antică lângă Buda Veche.

[5] Menţiunea constituie o dovadă a locuirii la venirea ungurilor.

[6] Menţiunea constituie o dovadă a locuirii spaţiului său la venirea ungurilor.

[7] *Teutonicii* era numele sub care erau cunoscuţi germanii în evul mediu.

[8] *Ecilburg* era, în evul mediu, numele german al oraşului Buda. El era derivat din Ecel, numele german al lui Attila. Traducerea lui este „Oraşul lui Attila".

[9] A nu lucra pământul înseamnă a nu fi agricultor, de unde rezultă că ungurii erau nomazi.

[10] Locuirea în corturi este încă o dovadă a nomandismului ungurilor înainte de sedentarizarea lor în Pannonia. În fapt, sedentarizarea a început cu anul 955, când au fost înfrânţi de împăratul german Otto cel Mare în luptele de pe râul Lech.

au îmbrăcat chiar cu piele de samur şi de alte animale sălbatice. Aveau aur şi argint şi pietre preţioase aşa cum sunt pietricelele, căci se găseau în fluviile acelei ţări. Nu râvneau la lucruri străine, pentru că toţi erau bogaţi, având multe animale şi alimente îndeajuns, căci nu erau desfrânaţi, ci fiecare îşi avea doar numai o soţie. Mai târziu însă poporul amintit, obosit în război[1], a ajuns la atâta cruzime încât unii istoriografi spun că, mânaţi de mânie, ar fi mâncat carne de om şi ar fi băut sânge de om. Şi cred, cât îi cunoaşteţi până acum după faptele lor, că a fost un neam viguros. Căci neamul scitic n-a fost subjugat de nici un popor[2]. Dar pe Darius, regele perşilor, sciţii l-au făcut să fugă cu mare ruşine şi Darius şi-a pierdut acolo 80000 de oameni şi astfel a fugit în Persia cu mare teamă. De asemenea, sciţii au ucis pe Cirus[3], regele perşilor cu 330000 de oameni. De asemenea, sciţii au gonit cu ruşine pe însuşi Alexandru cel Mare, fiul regelui Filip şi al reginei Olimpiada, care subjugase, luptând, multe regate. Într-adevăr, neamul scitic era aspru în a suporta orice muncă şi sciţii erau de statură mare şi tari în război. Căci nu avuseseră nimic pe lume ca să se teamă că vor pierde pentru injuria adusă lor. Când însă sciţii obţineau o victorie, nu voiau nimic din pradă ca cei existenţi din urmaşii lor, ci căutau dintr-asta numai glorie. Şi, în afară de Darius şi Cirus şi Alexandru, n-a fost auzit nici un neam din lume să intre în ţara lor. Într-adevăr, neamul scitic menţionat era aspru la luptă şi iute urcat pe cai şi purtau coifuri pe cap şi erau, cu arcul şi săgeţile, mai presus de toate naţiunile lumii şi, că a fost astfel, o cunoaşteţi de la urmaşii lor. Căci ţara scitică, cu cât este mai departe de zona caldă, cu atât este mai folositoare pentru înmulţirea neamului. Şi ori cât arfi întinsă în totalitate, totuşi n-a fost suficient nici să crească, nici să cuprindă mulţimea popoarelor născute acolo[4]. De aceea, cele 7 persoane principale care se numesc hetumoger, nesuportând îngustimea locurilor, s-au gândit mult să le părăsească[5]. Atunci, aceste 7 persoane principale, ţinând sfat între ele, au hotărât să ocupe pentru sine ţările pe care să le poată locui, să părăsească pământul natal, aşa cum se va spune în cele ce urmează.

---

[1] Menţiunea se referă la conflictele permanente dintre pecenegi şi unguri, primii fiind cei mai mari duşmani ai ungurilor, pe care i-au împins din Urali în Atelcuz/ Etelkoz şi apoi în Pannonia. Conflictul se explică şi prin aceea că ungurii sunt de origine ugro-finică, iar pecenegii de origine turcică.

[2] În realitate, ungurii au fost supuşi de cabari, care făceau parte din neamul mai mare al chazarilor de origine turcică. Sub conducerea celor trei triburi de cabari cărora le erau supuşi şi care aveau ca şef pe cabarul Almutzes (numit de unguri Almus), ungurii au fost dirijaţi spre Pannonia prin pasul *Ugorscoe* „trecătoarea ungurilor" din Munţii Carpaţii Nordici, astfel cum menţionează istoricul rus Nestor în *Povestea vremurilor trecute,* scrisă în anul 1110. Prin urmare, încă din acele vremuri, ungurii erau numiţi *ugri,* nume pe care niciodată nu l-au luat de la cetatea Hung, cum consideră ei. Este foarte posibil ca o parte din triburile cabaro-ungare să fi trecut în Pannonia şi pe Valea Uzului, trecătoarea fiind cunoscută de chazari, deaorece în cronicile ungureşti din secolul XIV-XV se menţionează că Almus „in terrra Erdelw occisus est" (a fost ucis în Ardeal). Asasinarea lui nu se putea realiza decât de populaţia locală românească, pe care cabarii au întâlnit-o în drumul lor, ca urmare a jafurilor săvârşite de aceştia. Nici una din cronici nu precizează ce măsuri au fost luate împotriva asasinilor. Oricum, lui Almutzes i-a urmat fiul său Arpad.

[3] Prin *sciţi* se înţelegeau, în atichitate, popoarele din nordul Mării Negre, Mării Caspice, lacului Oxianus (situat la est de Marea Caspică) şi din nordul Chinei până aproape de Oceanul Pacific. Desigur, ungurii făceau parte şi ei din complexul de populaţii din acest imens spaţiu geografic, cunoscute cu termenul generic de sciţi. De aici rezultă şi confuzia dintre sciţi şi masageţi, strămoşi ai geţilor, aşa cum îi defineşte *Larousse du XXe siecle*, care l-au ucis pe Cirus. Acesta a omorât prin vicleşug pe Spargapises, fiul reginei Tomiris a masageţilor, care şi-a concetrat toate forţele pentru a-şi răzbuna fiul, fapt care s-a încheiat cu victoria deplină a masageţilor şi uciderea lui Cirus.

[4] Anonymus este foarte corect specificând „mulţimea popoarelor născute acolo", adică în Scithia. Această situaţie este bine şi minuţios redată de marele istoric Julius Klaproth în cercetările sale, bazate pe cronicile orientale pe care le-a studiat, el fiind şi interpret de limbi orientale la Petersburg. Mai mult, el şi-a fundamentat lucrările scrise şi pe cercetări şi studii la faţa locului. Chiar şi marele arheolog rus Kiseleff precizează că „arta sarmatică din Siberia meridională era mai caracteristică decât arta sarmatică din nordul Caucazului", sarmaţii făcând parte şi ei din aşa-zisele neamuri scitice.

[5] Părăsirea locurilor natale nu s-a făcut din cauza „îngustimii locurilor", deoarece stepa unde locuiau era foarte întinsă şi exista spaţiu suficient pentru toate popoarele „scitice", ci din cauza conflictului cu pecenegii menţionat anterior.

Cap. II. Pentru ce se numesc unguri

Rămâne să spunem pentru ce poporul ieşit din ţara scitică este numit unguri. Sunt numiţi unguri de la fortăreaţa Hungu[1], fiindcă, după ce şi-au subjugat pe sclavi, cele şapte persoane principale, intrate fiind în ţara Pannoniei, au rămas acolo mai mult timp. De unde toate naţiunile din împrejurimi numeau pe Almus, fiul lui Ugek, duce de Hunguar şi pe soldaţii săi îi numeau hungari. Ce să mai spun? Lăsând la o parte toate acestea, să ne întoarcem la lucrarea propusă şi să urmăm calea istoriei şi, după cum vă va dicta sfântul duh, să terminăm lucrul început.

Cap. III. Despre Almus, primul duce.

În anul 819 de la întruparea domnului, Ugek, după cum am spus mai sus, după mult timp, din neamul regelui Magog era un oarecare duce foarte nobil al Sciţiei, care şi-a adus ca soţie în Dentumoger pe fiica ducelui Eunedubelianus, pe nume Emessu. De la care s-a născut un fiu, care a fost numit Almus. Dar s-a numit Almus dintr-o întâmplare divină, deoarece mamei acestuia, pe când era gravidă, i-a apărut în vis o arătare divină în chip de vultur, care, ca şi cum venind la ea, a lăsat-o gravidă[2]. Şi i-a vestit că din uterul ei ar fi ieşit un torent şi din pântecele ei s-ar naşte regi glorioşi, dar nu s-ar înmulţi în ţara sa. Darfiindcă *vis* în limba ungară se spune *almu* şi naşterea aceluia a fost prezisă prin vis, de aceea el însuşi s-a numit Almus. Sau, poate, de *aceea* s-a numitAlmus, adică sfânt[3], deoarece din neamul acestuia erau să se nască regi şi duci sfinţi. Ce este mai departe?

Cap. IV. Despre ducele Almus

Dar, după ce ducele Almus s-a născut pe lume, s-a produs o mare bucurie ducelui Ugek şi rudelor sale şi aproape tuturor fruntaşilor Sciţiei, pentru că tatăl său a fost Ugek, din neamul regelui Magog. Căci Almus însuşi era la faţă frumos, dar negru şi avea ochii negri, dar mari, înalt de statură şi svelt: Dar, avea mâini groase şi degete lungi şi Almus însuşi era credincios, binevoitor, generos, înţelept, bun soldat, vesel, îndatoritor faţă de toţi aceia care în acel timp erau soldaţi în regatul scitic. Iar când însuşi Almus a ajuns la vârsta matură, ca şi când harul sfântului duh era în el, deşi păgân[4], totuşi a fost mai puternic şi mai înţelept decât toţi regii Sciţiei. Şi toate afacerile regatului le îndeplineau în acel timp cu sfatul şi ajutorul lui însuşi. Dar, când ducele Almus a ajuns la etatea matură a tinereţii şi-a adus ca soţie în aceeaşi ţară pe fiica unui anume foarte vestit duce, de la care s-a născut fiul cu numele Arpad, pe care l-a dus cu sine în Pannonia, aşa cum se va spune în cele ce urmează.

Cap. V. Despre alegere ducelui Almus

Astfel, poporul ungurilor, foarte viguros şi foarte puternic în muncile războaielor, după cum am spus mai sus, îşi trage originea din neamul scitic, care în propriul sau grai se numeşte Dentumoger[5]. Şi ţara aceea era foarte plină de multitudinea popoarelor înmulţite acolo, încât nu ajungea nici să-i hrănească, nici s-o ocupe, după cum am spus mai sus. Din această cauză, atunci cele şapte persoane principale, care până în ziua de azi se numesc hetumoger, nemaisuferind îngustimea locurilor, după ce au avut între ei un sfat ca să plece din pământul natal ca să ocupe pentru ei pământuri pe care să le poată locui, n-au întârziat să le caute cu arme şi război. Atunci au ales să caute ţara Pannoniei, pe care o auziseră după zvonul

---

[1] *Ungu* şi *Ungar* este castrul sau fortăreaţa numită mai târziu *Ungvar* de lângă fluviul Ung din Slovacia. Toponimul se regăseşte în mai multe zone ale teritoriului din fosta Ungarie, astfel cum menţionează Moor în *Ungarische Flussnamen* (v. *Ung. Iahrb.* VI pag.443) - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 74, Nota 1.

[2] Aspectul biblic este evident, deoarece ne conduce la modul de naştere a lui Isus Christos.

[3] Este evident că ne aflăm în faţa unei legende, deoarece lui Almus i se dă mai întâi sensul „somn, vis", iar apoi acela de „sfânt".

[4] V. Ştefan cel Sfânt, care a recunoscut autoritatea Papei de la Roma, încă înainte de schisma din anul 1054.

[5] În Cap. I şi III, Dentumoger este prezentat ca fiind o ţară, darîn acest capitol apare ca un etnonim. Tot astfel îl consideră şi Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 72, Nota nr. 1, traducând pe *Dentu* cu „Don". Deci, *Dentumoger* ar însemna „neamul de la Don".

răspândit a fi ţara regelui Athila, din al cărui neam s-ar coborî ducele Almus, tatăl lui Arpad. Atunci însăşi cele şapte persoane principale au înţeles printr-un sfat unanim şi drept că nu pot termina călătoria începută dacă nu vor avea peste ei un duce şi un sfătuitor. De aceea, prin voinţa liberă şi consensul comun al celor şapte bărbaţi, şi-au ales un duce şi un sfătuitor pentru fiii fiilor lor până la ultima generaţie, pe Almus fiul lui Ugek, şi cei ce ar descinde din neamul lui, fiindcă ducele Almus, fiul lui Ugek, şi cei ce descinseseră din neamul acestuia erau mai distinşi ca neam şi mai puternici în război. Căci aceste şapte persoane principale erau bărbaţi nobili de neam şi puternici în război, statornici în credinţă. Atunci au spus în deplină voinţă ducelui Almus astfel: Din ziua de azi te alegem pentru noi ca duce şi sfătuitor şi unde te va mâna soarta, acolo te vom urma. Atunci bărbaţii mai sus numiţi, vărsâdu-şi propriul sânge după datina păgână într-un vas, au făcut jurământul pentru ducele Almus. Şi, cu toate că fuseseră păgâni, şi-au păstrat până la moartea lor credinţă jurământului pe care îl făcuseră atunci între ei astfel.

Cap. VI. Despre jurământul lor

Primul punct al jurământului a fost: ca atâta timp cât va dura viaţa, atât pentru ei, cât şi pentru urmaşii lor, să aibă pentru totdeauna un duce din neamul ducelui Almus. Al doilea punct ai jurământul a fost astfel: ca orice bunuri ar putea să dobândească prin munca acestora, nici unul să nu fie lipsit de aceasta. Al treilea punct ai jurământului a fost astfel: ca aceste principale persoane, care prin libera lor voinţă îşi aleseseră drept căpetenie pe Almus, ei înşişi şi fiii acestora să nu fie lipsiţi în totul niciodată de la consiliul ducelui şi onoarea regatului. Al patrulea punct al jurământului a fost astfel: ca, dacă cineva dintre urmaşii acestora ar fi necredincioşi faţă de persoana ducală şi ar produce discordie între duce şi rudele lui, să se scurgă sângele celui vinovat, după cum s-a vărsat sângele lor la jurământul pe care l-au făcut ducelui Almus. Al cincilea punct al jurământului a fost astfel: ca, dacă cineva dintre urmaşii ducelui Almus şi ai altor persoane principale arfi voit să încalce jurământul lor, să fie afurisit pentru vecie. Numele celor şapte bărbaţi au fost acestea: Almus, tatăl lui Arpad[1], Eleud, tatăl lui Zobolsu, de la care descinde neamul Saac, Cundu, tatăl lui Curzan, Ound, tatăl lui Ete, de la care descinde neamul lui Calan şi Coisog, Tosu, tatăl lui Lelu, Huba, de la care se trage neamul lui Zemera, al şaptelea Tuhutum, tatăl lui Horea, ai cărui copii au fost Gyyla şi Zombor, de la care descinde familia Moglout, cum se va spune mai jos. Ce să mai zic? Să urmăm cursul istoriei.

Cap. VII. Despre plecarea lor

În anul 884 al întrupării Domnului, după cum se păstrează în cronicile anuale[2], cele şapte persoane principale, care se numesc Hetumoger, au plecat din ţara Scithia spre apus. Între care ducele Almus, fiul lui Ugek din neamul regelui Magog, bărbat de bună amintire, conducătorul şi sfătuitorul lor, împreună cu soţia şi fiul său Arpad şi cu doi fii ai unchiului său dinspre mamă, Hulic, adică Zuard, şi Cadusa, au plecat din aceeaşi regiune, de asemenea cu o mare mulţime nenumărată a popoarelor asociate[3]. Dar, venind mai multe zile prin locurile

[1] Aici se găseşte o discordanţă în raport cu cele cuprinse în Cap. V. Printre cele „şapte persoane principale" este inclus şi Almus. Dar, în Cap. V. Almus este descins din Athila, în timp ce cele şapte persoane principale sunt considerate a face parte din Dentumoger. Deci, Almus nu făcea parte din Dentumoger, ceea ce ar conduce, poate, la ipoteza unei origini străine. Existenţa celor trei triburi de cabari şi şapte de unguri care s-au aşezat în Pannonia este foarte clar expusă de Istvan Erdely în *op. cit.* Acesta mai precizează că, din zece nume ale dinastiei arpadiene, opt sunt de origine turcă: Almos, Arpad, Zoltan, Tarkaksu, Jutocsa, Ullo, Tas şi Termacs. Conform aceluiaşi autor, numai două sunt de origine fino-ugrică: Liuntik şi Ezelo. Istvan Erdely mai afirmă că primele opt nume făceau parte din prima generaţie a lui Almus, în timp ce ultimele două aparţineau celei de a doua generaţii.

[2] Rezultă că Anonymus a avut la dispoziţie unele izvoare scrise de care s-a folosit pentru a-şi scrie opera, dar pe care nu le pomeneşte decât la modul general. Prin urmare, faptele descrise de el au fost consemnate în scris înaintea lui de autori care se aflau mai aproape de evenimentele consemnate şi deci au un caracter mai veridic.

[3] Acest pasaj confirmă migrarea ungurilor alături de cabari, de la est de râul Etyl sprePannonia.

pustiite, şi au trecut înot fluviu l Etyl[1] sezând pe burdufuri după obiceiul păgân şi nicăieri n-au găsit calea unui oraş sau locuinţă. Nici n-au mâncat munca oamenilor, după cum era obiceiul lor, ci s-au hrănit cu carne şi peşte[2], până când au ajuns în Ruscia, care se numeşte Sudal. Şi tinerii lor erau aproape în fiecare zi la vânătoare. De unde, din acea zi şi până în prezent, ungurii sunt mai buni în vânat decât celelalte neamuri. Şi astfel ducele Almus, venind cu toţi ai săi, au intrat în Ruscia, care se numeşte Susudal.

Cap VIII. Despre Rutenia

Dar, după ce au ajuns în părţile rutenilor, au trecut până la cetatea Kyeu[3] fără altă opunere şi, pe când treceau prin cetatea Kyeu, plutind peste fluviul Deneper[4], au vrut să-şi subjuge regatul rutenilor. Atunci ducii rutenilor, observând aceasta, s-au temut mult, pentru că auziseră că ducele Almus, fiul lui Ugek, arfi din neamul regelui Athila, căruia strămoşii lor îi plăteau anual tributuri. Totuşi, ducele de Hyeu[5], convocând pe toţi fruntaşii săi, după ce au avut între ei un consiliu, au ales să pornească război contra ducelui Almus şi au hotărât că e mai bine să moară în război decât să-şi părăsească regatele proprii şi să fie subjugaţi, fără voia lor, ducelui Almus. Imediat, ducele de Kyeu, după ce a trimis delegaţi, a chemat în ajutor pe cei şapte duci ai cumanilor[6], prietenii lor cei mai credincioşi. Atunci, aceşti şapte duci, ale căror nume au fost: Ed, Edumen, Etu, Bunger, Ousad, tatăl lui Ursuur, Boyta, Ketel, tatăl lui Oluptulma, după ce au adunat în acelaşi timp nu puţină mulţime de călăreţi, din cauza prieteniei faţă de ducele de Kyeu, în fuga cea mare au venit împotriva ducelui Almus. Şi ducele de Kyeu le-a ieşit în cale cu armata sa şi, cu ajutorul cumanilor, au început să vină cu mulţime de armată contra ducelui Almus. Dar ducele Almus, al cărui ajutor era Sfântul Duh, punându-şi armele, după ce şi-a orânduit linia de luptă, suindu-se pe calul său, mergea încoace şi-ncolo întărindu-şi soldaţii şi, după ce atacul a fost pornit, s-a oprit înaintea tuturor alor săi şi le-a spus: „O, sciţilor şi tovarăşii mei de arme, cei mai viteji bărbaţi, aduceţi-vă aminte de începutul călătoriilor noastre, când aţi zis că pământul pe care-l veţi putea locui, îl veţi dobândi cu arme şi război. Aşadar, să nu vă tulburaţi de mulţimea rutenilor şi cumanilor, care seamănă cu câinii noştri. Căci, câinii, imediat ce aud cuvintele stăpânilor lor, nu privesc cu teamă? Deoarece virtutea nu are putere în mulţimea poporului: ci în tăria sufletului. Oare nu ştiţi că un leu pune pe fugă mulţi cerbi, după cum spune un filosof? Dar, lăsând la o parte aceasta, vă voi spune cine de fapt a putut să stea contra soldaţilor Sciţiei? Oare n-au pus pe fugă sciţii pe Darius, regele perşilor, şi astfel a fugit în Persia cu teamă şi cu foarte mare dezordine? Şi a pierdut acolo 80 000 de oameni. Sau, oare nu sciţii au ucis pe Cirus, regele perşilor cu 300 000 de oameni? Sau, oare nu sciţii au fugărit chiar pe însuşi Alexandru cel Mare, fiul regelui Filip şi al reginei Olimpiada, care îşi subjugase multe regate prin luptă? De unde, să ne luptăm repede şi cu putere împotriva acestora, care se aseamănă cu câinii noştri şi astfel să ne temem de mulţimea lor ca de mulţimea muştelor". Auzind aceasta, soldaţii ducelui Almus s-au întărit mult. Şi imediat au sunat trompetele de război prin <toate> părţile şi s-au amestecat liniile de luptă ale duşmanilor din amândouă părţile şi au început să se lupte cumplit între ei. Şi foarte mulţi dintre ruteni şi cumani erau omorâţi. Într-adevăr, numiţii duci ai rutenilor şi cumanilor, văzând pe ai săi că se sfârşesc în război, au luat-o la fugă şi, pentru a-şi salva viaţa, au intrat în cetatea Kyeu. Ducele Almus şi soldaţii săi, urmărind pe ruteni şi

[1] *Etyl, Atil* sau *Itil* însemna în limba chazaritor „fluviu, râu mare", de undeşi *Atil*, numele fluviului Volga.
[2] Ca popor de stepă, ungurii creşteau numai cai, cu ajutorul cărora se şi deplasau dintr-un loc în altul. Ei mai aveau ca ocupaţie vânatul, pescuitul şi confecţionarea blănurilor. Hrana tor se reducea astfel numai la peşte, carne de cal sau vânat, deoarece nu practicau agricultura, pomicultura sau creşterea unor animale domestice, ca oi, bovine, porci sau păsări de curte, asemenea ocupaţii implicând în mod obligatoriu sedentarismul.
[3] *Kyeu* a fost citit mai târziu *Kiev*. El era oraş al Sarmaţiei, aşa cum este definit în cronicile ungureşti din secolele XIV şi XV. Sarmaţia reprezenta zona nordică a Ucrainei de azi.
[4] Fluviul Deneper este actualul *Nipru.*
[5] Hyeu este o eroare de scriere, în fapt fiind *Kyeu.*
[6] Cumanii erau un popor de origine turcă, înrudit cu pecenegii. De aici rezultă desele confuzii, la Anonymus, între unii şi alţii.

pe cumani până la cetatea Kyeu, şi soldaţii ducelui Almus loveau capetele tunse ale cumanilor ca pe nişte dovleci necopţi. Iar ducii rutenilor şi cumanilor intraţi în oraş, văzând îndrăzneala sciţilor, rămâneau ca muţi.

Cap. IX. Despre pacea dintre duce şi ruteni

Dar ducele Almus şi soldaţii săi, după ce au câştigat victoria, şi-au subjugat ţările rutenilor şi, luându-le bunuriie, în a doua săptămână au început a lua cu asalt cetatea Kyeu. Şi când începură să pună scări la zid, văzând ducii cumanilor şi ai rutenilor îndrăzneala sciţilor, se temură mult. Şi după ce înţeleseseră că n-arfi în stare să se opună, atunci, după ce au trimis soli, ducele de Kyeu şi alţi duci ai rutenilor şi, de asemenea, ai cumanilor care au fost acolo l-au rugat pe ducele Almus şi pe principii săi ca să facă pace cu ei. Iar când veniseră solii la ducele Almus şi îl rugaseră ca stăpânii lor să nu fie alungaţi din aşezările lor, atunci ducele Almus, prin consiliul ţinut cu ai săi, astfel a trimis înapoi solii rutenilor pentru ca ducii şi fruntaşii săi să dea pe copiii lor ca ostateci şi să plătească un tribut anual de 10 000 de marce şi pe deasupra hrană, îmbrăcăminte şi alte lucruri necesare. Dar ducii rutenilor, posibil nu de bună voie, totuşi au acordat toate acestea ducelui Almus. Dar l-au rugat pe ducele Almus ca, părăsind ţara Galiciei[1], să descindă dincolo de pădurea Houos[2], spre apus, în ţara Pannoniei[3], care, mai înainte, fusese ţara regelui Athila. Şi le lăudau ţara Pannoniei că este peste măsură de bună. Căci ziceau că acolo se unesc cele mai vestite izvoare ale apelor, Danubius şi Tyscia[4] şi alte izvoare foarte vestite, pline cu peşti buni. Pe care ţară o locuiesc sclauii[5], bulgarii[6] şi blachii[7], chiar şi păstorii romanilor. Pentru că, după moartea regelui Athila, romanii spuneau că ţara Pannoniei este păşune, deoarece turmele lor păşteau în ţara Pannoniei. Şi pe drept se spune că ţara Pannoniei este păşunea romanilor, căci şi acum pasc din bunurile Ungariei. Ce să mai spun?

Cap. X. Despre cei şapte duci ai cumanilor

Iar ducele Almus şi fruntaşii săi, prin consiliul ţinut între ei, dând satisfacţie cererii ducilor rutenilor, au făcut pace cu aceştia. Atunci ducii rutenilor, adică cei din Kyeu şi Sudal[8], ca să nu fie alungaţi din aşezările lor, şi-au dat fiii ca ostatici ducelui Almus şi, împreună cu aceştia, au trimis 10 000 de marce şi 1 000 de cai cu şei şi căpestre împodobite după obiceiul rutean şi 100 copii cumani şi 40 de cămile ca să ducă poverile, piei de hermelină şi viezure fără număr şi alte daruri nenumărate. Atunci, ducii cumanilor numiţi mai înainte, adică Ed, Edumen, Etu, Bunger, tatăl lui Borsu, Ousada, tatăl lui Ursuuru, Boyta din neamul căruia descinde Brucsa, Ketel, tatăl lui Oluptulma, când văzură bunătatea ducelui Almus, pe care a

---

[1] *Galicia* înseamnă *Galiţia* sau *Halicia.*

[2] *Houos* se referă la Munţii *Havas,* situaţi între Galiţia şi Maramureş.

[3] Vorbind de Pannonia, trebuie reţinut sensul existent la data venirii ungurilor (a. 896), deoarece era vorba de Pannonia română, locuită de *pastores romanorum.*

[4] *Tyscia* este Tisa.

[5] Populaţia cunoscută sub denumirea *sclaui, sclaveni* şi *sclavini* „sclavi" a fost menţionată în secolul I-II e.n. de Plinus, Tacitus şi Ptolemaios. Ea apare în Dacia în secolul al VI-lea e.n., când sunt aduşi de avari, fiind rămaşi în istorie ca „sclavi ai avarilor". Sub această denumire sunt menţionaţi şi în cronicile ungureşti din secolele XIV-XV. Noua lor ţară din sudul Dunării s-a numit, în consecinţă, *Sclavonia* „Tara sclavilor", iar mai târziu *Serbia,* având aceeaşi semnificaţie, locuitorii acesteia numindu-se *sârbi,* adică „sclavi". Originea sclavinitor nu se cunoaşte cu precizie, ţara tor de baştină fiind zona dintre Odra. bazinul mijlociu al Niprului şi Vistulei, un spaţiu foarte restrâns, ceea ce dovedeşte puţinătatea acestei populaţii. Ea avea o civilizaţie primitivă, limitându-şi activitatea la vânat şi pescuit. Nu folosea scrisul. De abia după creştinare au început să întrebuinţeze scrisul chirilic, realizat de călugărul macedonean Constantin, numit şi Chiril.

[6] Bulgarii sunt o populaţie de origine turcă ce a sălăşluit o perioadă pe Volga inferioară, de unde-şi trag şi numele, deoarece numele iniţial al acestei populaţii nu se cunoaşte nici azi. Nu cunoaştem şi nu există nici un document care să le consemneze limba înainte de sedentarizarea lor în sudul Dunării. De aceea, este foarte eronat a se vorbi de o *limbă bulgară.* Corect, trebuie spus *limba vorbită de bulgari.*

[7] *Blachii* reprezentau poporul român din Pannonia, găsit aici de unguri la venirea lor după peregrinajul pornit din Başchiria, unde au rămas fraţii lor fino-ugrieni – başchirii.

[8] *Sudal* este o eroare de scriere prin omiterea literei s. Corect este *Susdal.*

făcut-o către ruteni, aruncându-se la picioarele lui Almus de bună voie, s-au spus ducelui Almus zicând: „Din această zi te alegem stăpân şi învăţător pentru noi până la ultima generaţie. Şi oriunde te va duce soarta, acolo te vom urma." Chiar şi ceea ce au spus cu cuvântul ducelui Almus au întărit prin credinţa jurământului după obiceiul păgânesc. Şi, tot astfel ducele Almus şi fruntaşii săi s-au legat prin jurământ. Atunci cei şapte duci ai cumanilor au admis să vină în Pannonia cu soţiile şi fiii lor, de asemenea cu mare mulţime. Chiar în acest mod mulţi ruteni alăturându-se ducelui Almus, au venit cu el în Pannonia, ai căror urmaşi locuiesc până în ziua de azi prin diferite locuri în Ungaria.

Cap. XI. Despre cetăţile Lodomer şi Galicia

Atunci ducele Almus şi celelalte persoane principale care se numesc hetumoger[1] şi, de asemenea, ducii cumanilor, împreună cu rudele şi familiile şi slugile lor, au plecat din Kyeu şi, sub călăuzirea rutenilor kievieni, au venit până la cetatea Lodomer. Dar ducele din Lodomer şi fruntaşii săi au ieşit înaintea ducelui Almus la hotarul regatului cu diferite daruri preţioase şi, din proprie iniţiativă, i-au deschis cetatea Lodomer. Şi ducele Almus a rămas în acel loc cu toţi ai săi timp de trei săptămâni. Dar, în a treia săptămână, ducele din Lodomer i-a dat ducelui Almus ca ostateci pe cei doi fii ai săi, împreună cu toţi fiii iobagilor[2] săi. Şi, pe deasupra, i-a prezentat, atât ducelui cât şi fruntaşilor săi, două mii de marce de argint şi o sută de marce de aur topit, cu nenumărate piei şi îmbrăcăminţi nobile şi trei sute de cai cu şei şi hamuri şi douăzeci şi cinci de cămile şi alte daruri nenumărate. Şi în a patra săptămână, ducele Almus, împreună cu ai săi, a venit în Galicia: şi aici şi-a ales loc de odihnă pentru sine şi ai săi. Când a auzit aceasta, ducele Galiciei a venit cu toţi ai săi desculţi în întâmpinarea ducelui Almus şi a prezentat diferite daruri spre folosul ducelui Almus şi, deschizând porţile cetăţii Galicia, l-a primit cu ospitalitate ca pe propriul său stăpân şi i-a dat ca ostatec pe unicul său fiu împreună cu ceilalţi fii ai fruntaşilor regatului şi i-a dăruit, atât ducelui cât chiar şi tuturor ostaşilor săi, zece cai de călărie foarte buni şi trei sute de cai cu şei şi trei sute de marce de argint şi două sute de marce de aurşi haine boiereşti. Dar, după ce ducele Almus a avut un loc de odihnă timp de o lună în Galicia, atunci ducele Galiciei şi ceilalţi tovarăşi ai săi, ai căror fii erau daţi ca ostateci, au început astfel să-l roage pe ducele Almus şi pe nobilii săi ca să descindă dincolo de Howos spre apus în ţara Pannoniei. Căci le spuneau astfel, că ţara aceea ar fi foarte bună şi acolo curg puhoi cele mai vestite izvoare, al căror nume ar fi, după cum noi am spus mai sus, Danubius, Tyscia, Wag, Morisius[3], Crisius, Temus[4] şi altele, <ţară> care fusese chiar mai înainte ţara regelui Athila. Şi prin moartea aceluia principii romani au ocupat ţara Pannoniei până la Dunăre, unde şi-au aşezat păstorii lor. Dar ţara care se află între Tisa şi Dunăre a ocupat-o pentru sine Kean, marele duce al Bulgariei, bunicul ducelui Salanus[5], până la hotarul rutenilor şi polonezilor şi a făcut să locuiască acolo pe sclavi şi pe bulgari. Iar ţara care este între Tisa şi pădurea Igfron, care se află în Erdeuelu[6], de la

---

[1] Rezultă că Almutzes/Almus nu făcea parte din *hetumoger* „şapte triburi".

[2] Prin *iobagiones.* în evul mediu transilvănean, se înţelegeau nobilii valahi din serviciul regelui, deposedaţi de pământ în urma revoluţiei lui Gh. Dozsa - v. D.L.R., TOM l Partea l, pag. 882.

[3] *Morisius* înseamnă *Mureşul*

[4] *Temus* înseamnă *Timişul*

[5] *Salanus* este numele latin al unui duce român.

[6] *Erdeuelu este* un derivat de la cuvântul românesc *Ardeal;* v. Paul LazărTonciulescu, *Originea cuvântului Ardeal* în *România pitorească,* nr. 2,1986, pag. 15.

Vorbind despre poziţia pădurii Igfon, cei trei traducători citaţi reproduc identic textul latin: *„siluam Igfon que iacei ad Erdeuelu,.."* ca şi traducerea acestuia: *pădurea Igfon care zace spre Ardea!'* (M. Besan) şi *.pădurea Igfon care este situată înspre Ardeaf* (L. Fejerpataky şi Gh. Popa-Lisseanu). Deci, toţi traduc latinul *ad* cu „(în) spre". Ar rezulta că marea pădure Igfon nu aparţinea nimănui la acea dată, deoarece Ţara lui Menu Morout se întindea spre est până la ea, iar dincolo de pădurea Igfon spre est s-ar fi situat Ardealul.

Trebuie precizat că *ad,* în limba latină, poate fi folosit în mai multe moduri, mai întâi ca prepoziţie urmată de un substantiv la cazul acuzativ, apoi pentru marcarea scopului, în care caz se foloseşte o construcţie gerundivală.

fluviul Mureş până la fluviul Zomus, o ocupase pentru sine ducele Morout, al cărui nepot este numit de unguri Menu Morout[1], fiindcă avea mai multe iubite, şi ţara aceea o locuiseră neamurile care se numesc cozar[2]. Dar ţara care este de la fluviul Morus până la castrul Urscia[3] o ocupase un oarecare duce cu numele Glad[4], ieşit din cetatea Budyn[5] cu ajutorul cumanilor, din ai cărui urmaşi s-a născut Ohtum[6], pe care, mult mai târziu după aceea, în timpul sfântului rege Ştefan, Sunad, fiul lui Dobuca, nepotul regelui, l-a omorât în cetatea sa de lângă Mureş, deoarece a fost în toate răsvrătit regelui numit mai înainte. Căruia, chiar regele mai sus numit, pentru bunul său serviciu, i-a dăruit o soţie şi cetatea Ohtum cu toate anexele sale, după cum este obiceiul bunilor stăpâni să-şi răsplătească pe cei credincioşi, care cetate este acum numită Sunad[7]. Ce să mai spun?

Cap. XII. Cum au intrat în Pannonia

Dar ducele Almus şi fruntaşii săi, fiind liniştiţi de sfatul rutenilor, au făcut cu ei o pace foarte puternică. Căci ducii rutenilor, ca să nu fie alungaţi din lăcaşurile lor, şi-au dat copiii ca ostateci, aşa cum am spus mai sus, împreună cu daruri nenumărate. Atunci ducele Galiţiei a sfătuit să meargă înainte două mii de arcaşi şi trei mii de ţărani care să le pregătească drumul prin pădurea Hovos până la hotarul Hung. Şi au încărcat toate vitele de povară ale acestora cu alimente şi alte lucruri necesare şi le-au dăruit nenumărate vite pentru hrană. Atunci, cele şapte persoane principale, care se numesc hetumoger, şi aceşti şapte duci ai cumanilor, al căror nume l-am spus mai sus, au plecat din Galiţia în ţara Pannoniei împreună cu rudele şi supuşii şi slujnicele, cu sfatul şi ajutorul rutenilor. Şi astfel, venind prin pădurea Hovos, au descins în părţile Hungului. Şi, prin faptul că au ajuns acolo, locul, pe care l-au ocupat la început, l-au numit Muncas[8], pentru că au ajuns cu foarte mare efort în ţara pe care au adoptat-o pentru ei[9]. Atunci au rămas acolo 40 de zile pentru relaxarea efortului lor şi le-a plăcut ţara mai mult decât se poate spune, dar sclavii locuitori ai ţării, auzind de venirea acestora, s-au temut foarte tare şi s-au supus de bună voie ducelui Almus, deoarece auziseră că ducele Almus descinde din neamul regului Athila. Şi, chiar dacă fuseseră oamenii lui Salanus, totuşi serveau cu mare onoare şi teamă ducelui Almus toate cele ce sunt necesare pentru hrană, oferindu-se aşa cum se cuvine stăpânului său. Şi o astfel de teamă şi groază se năpusti asupra locuitorilor ţării şi se linguşeau pe lângă duce şi fruntaşii săi, ca şi sclavii la proprii lor stăpâni. Şi le lăudau fertilitatea acelei ţări şi povesteau în ce fel, după moartea regelui Athila, marele Kean, strămoşul ducelui Salanus, duce plecat din Bulgaria, ocupase acea ţară cu ajutorul împăratului grecilor. În ce chip, chiar şi sclavii au fost aduşi din ţara

---

Ca prepoziţie cu acuzativul, *adse* traduce totdeauna cu Ja, în", în tot cuprinsul lucrării, ad este tradus de cei trei autori cu „la, în", fapt pentru care au fost analizate absolut toate cazurile respective din cronică. Pentru „pînă la, (în)spre, Anonymus foloseşte totdeauna *usque ad,* tradus de cei trei autori corect: „până la, (în)spre". în concluzie, pasajul analizat trebuie tradus astfel: „..pădurea Igfon care se află în Ardeal...". deci Ardealul/ Erdeuelu nu era o ţară aflată dincolo de vreo pădure.

[1] *Menu Morout a* fost nepotul lui *Morout, adică era Menu al lui Morout.* De aceea am folosit această redare a numelui său, iar nu cea greşită *Menumorout,* astfel cum a fost prezentată până în prezent de diverşi autori.

[2] Cozar este una din formele sub care a fost denumit poporul chazar. Pretenţiile ungurilor privind a doua lor venire în Pannonia (fapt neconfirmat de nici un document sau izvor istoric) se referă la chazari. Dar nu trebuie uitat că populaţiile care făceau parte din confederaţia hunică de sub conducerea lui Athila au găsit în Pannonia o populaţie latinofonă numită *ausonii* şi, prin urmare, Pannonia era locuită de autohtoni dacoromâni în acele timpuri.

[3] *Urscia* reprezintă oraşul Orşova (apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit., pag.* 83).

[4] *Glad* este scris sub o formă care se poate citi şi *Gaad.* S-a emis şi ipoteza că ar putea fi o coruptelă a lui *Vlad.*

[5] *Budyn* înseamnă *Vidin* (apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.).*

[6] *Ohtum* apare în unele lucrări sub forma *Athum.*

[7] Sunad se referă la vechiul oraş *Morisena,* numit azi *Cenad* (apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 84).

[8] Azi, *Muncacs* în Ungaria.

[9] Se recunoaşte astfel că ungurii au fost o populaţie migratoare, care nu a avut o Patrie, locul pe care trăiesc acum fiind ocupat samavolnic de la autohtonii blachi, adică români, din Pannonia.

Bulgariei la hotarul rutenilor şi în ce fel acum Salanus, ducele acestora, îi ține pe ei şi pe ai lor şi cât de mare putere ar fi[1] asupra vecinilor săi.

Cap. XIII. Despre fortăreața Hung

Atunci ducele Almus şi fruntaşii săi, auzind acestea, au fost făcuți mai bucuroşi[2] în mod obişnuit şi au călărit la fortăreața Hung ca s-o cucerească. Şi, în timp ce-şi aşezau tabăra lângă ziduri, atunci comitele acelei fortărețe cu numele Loborcy, care în limba lor se spune duca, pornind în fugă, s-a grăbit spre fortăreața Zemlun. Pe care ostaşii ducelui, urmărindu-l <şi> prinzâdu-l lângă un oarecare fluviu, l-au spânzurat cu un laț în acel loc. Şi din ziua aceea fluviul acela l-au numit cu numele aceluiaşi Laborcy[3]. Atunci ducele Almus şi ai săi, intrând în fortăreața Hung, au făcut mari jertfe de animale pentru zeii cei nemuritori şi au celebrat prin jertfe timp de patru zile. Dar a patra zi, ținând sfat şi primind jurământul tuturor alor săi, ducele Almus, fiind încă în viață, l-a numit duce şi sfătuitor pe Arpad, fiul său. Şi a fost numit Arpad duce al Ungariei şi de la Hungu toți ostaşii săi au fost numiți hunguari după limba străinilor şi acea numire durează până în prezent în toată lumea.

Cap. XIV. Despre ducele Arpad

În anul 903 de la întruparea Domnului, ducele Arpad, trimițându-şi armatele sale, a ocupat pentru sine țara care este între Tisa şi Budrug[4] până la Ugosa[5] împreună cu toți locuitorii <ei> şi a asediat fortăreața Borsoa[6] şi a treia zi a cuprins-o[7] luptând, i-a distrus zidurile şi pe ostaşii ducelui Salanus, pe care i-a găsit acolo, a ordonat să-i ducă legați în lanțuri în fortăreața Hung. Şi, în timp ce ar fi locuit tuturor animalelor şi marea mulțime a peştilor din fluviile Tisa şi Budrug, ducele Arpad şi ai săi au apreciat țara mai mult decât se poate spune. Dar, mai apoi, în timp ce Salanus ar fi auzit de la ai săi, scăpați prin fugă, toate cele ce s-au pregătit, n-a avut curajul să ridice mâna. Dar, trimițându-şi soli după obiceiul bulgăresc, a început, după cum este obiceiul lor, să amenințe şi a salutat oarecum cu derâdere pe ducele Arpad al Ungariei şi pe ai săi, i-a numit în râs hunguari şi a început să se mire în tot felul cine ar fi şi de unde ar veni <acei> care ar fi să facă astfel de acte de îndrăzneală. Şi le-a cerut ca să îndrepte faptele lor rele şi să nu îndrăznească în nici un fel să treacă fluviul Budrug, ca nu cumva, venind el însuşi cu ajutorul grecilor şi bulgarilor, înapoindu-le în schimb din faptele rele ale acestora[8], cu greu să lase pe cineva, care, întorcându-se acasă, ar anunța bucuria salvării <sale>. Dar, venind solii ducelui Salanus la fortăreața Zemlin şi trecând fluviul Budrug, au ajuns a doua zi la ducele Arpad. Dar a treia zi salutară pe ducele Arpad în numele stăpânului lor şi au vestit ducelui Arpad însărcinările acestuia. Dar ducele Arpad, ascultând soliile trufaşului duce Salanus, nu cu fapte, ci umilitor, i-a răspuns zicând: „Deşi strămoşul meu, prea puternicul rege Athila, a locuit țara care se află între Dunăre şi Tisa până la hotarul bulgarilor, pe care el însuşi o are. Totuşi eu, nu din cauza unei oarecare teamă față de greci sau bulgari, că n-aş putea să le rezist, ci din cauza prieteniei ducelui vostru Salanus cer din dreptul meu o părticică pentru turmele mele, adică pământul până la fluviul Louiou[9] şi pe deasupra cer de la însuşi regele vostru să-mi trimită din bunăvoința aceluiaşi

---

[1] Adică, ar avea.
[2] Adică, *au devenit,* v. şi *lectiores* pentru *lectiores* „mai bucuroşi"
[3] *Loborcy* (cit. Loborți) ar putea proveni de la românescul *lăbărțatu.*
[4] *Budrug,* ung. *Bodrog,* afluent al Tissei; numele este românesc.
[5] *Ugocea,* ung. *Ugocsa,* localitate românească lângă Tisa.
[6] Nume românesc; ungureşte: *Borsova,* localitate lângă Tisa. Este posibil ca Anonymus să fi omis litera *v* din Borsova. scriind *Borsoa,* deoarece există şi azi foarte multe localități româneşti terminate în ova, corespunzător lui *ovo* din numele localităților româneşti din sudul Dunării.
[7] Adicăacucerit.
[8] Din acest pasaj rezultă că Salamus era român, deoarece el ar fi putut veni cu ajutorul grecilor şi bulgarilor, iar numle lui pur latinesc întăreşte originea lui românească.
[9] Probabil *Souiou.* azi *Sájo,* afluent pe dreapta la Tisei.

două butelcuțe cu apă de Dunăre şi o legătură cu ierburi din prundişurile Olpar[1] pentru a putea proba dacă ierburile prundişurilor Olpar sunt mai dulci decât ierburile sciților, adică ale Dentumoger şi apele Dunării dacă sunt mai bune decât apele Thanaisului." Şi după ce le-a dat acestora solie, i-a îmbogățit pe aceştia cu diferite daruri şi, după ce le-a câştigat bunăvoința, le-a ordonat să se întoarcă în țara lor. Atunci ducele Arpad, după ce a ținut consiliu, în acelaşi fel a trimis solii săi la ducele Salanus şi i-a trimis 12 cai albi şi 12 cămile şi 12 copii cumani şi ducesei 12 fete rutene foarte înțelepte şi 12 piei de ermeline şi 12 de samur şi 12 mantale imperiale aurite. Şi au fost trimişi în acea solie <unii> dintre persoanele cele mai nobile: Oundu, tatăl lui Ethe, şi al doilea Ketel, tatăl lui Oluptulma. Şi al treilea au trimis pe un oarecare ostaş foarte harnic cu numele Tursol, în vederea unei observări[2], care să cerceteze calitatea pământului şi, întorcându-se mai repede, să informeze pe stăpânului său, ducele Arpad.

Cap. XV. Despre fortăreața Camarum

Dar trimişii ducelui Arpad, Oundu, tatăl lui Ethe, şi Ketel, tatăl lui Oluptulma, şi Turzol, ostaş cuman, a cărui genealogie s-a sfârşit cu el însuşi, venind la fluviul Budrug, l-a trecut înot în acel loc unde un râu mic izvorând de la Saturholmu[3] se varsă în Budrug. Şi astfel, traversând râul Budrug, în timp ce treceau oarecum veseli peste amintitul râu mic, atunci, datorită inundației apelor, Ketel, împiedicându-i-se calul, s-a scufundat în apă şi a fost scăpat de la moarte, fiind ajutat de asociații săi. Atunci acel fluviu a fost numit de asociații lui Ketel, în glumă, „râul lui Ketel". Şi după aceea, ducele Arpad, prin bunăvoința sa, a dăruit aceluiaşi Ketel întregul pământ cu locuitorii lui, de la Saturholmu până la fluviul Tulsuoa. Şi nu numai toate acestea, ci chiar i-a dăruit (altele) mai mari decât acestea, deoarece ducele Arpad, după ce şi-a subjugat întreaga țară a Pannoniei, i-a dat aceluiaşi Ketel, pentru serviciul său foarte credincios, un pământ întins lângă Dunăre, unde se varsă fluviul Wag. Unde după aceea, Oluptulma, fiul lui Ketel, a zidit o fortăreață, care s-a numit Camarum. Pentru serviciul acestei fortărețe, i-a dăruit două părți, atât din poporul adus cu sine, cât şi chiar din cel câştigat de duce. Unde chiar după mult timp, au fost înmormântați însuşi Ketel şi fiul său Tulma, după obiceiul păgânesc. Dar acel pământ, care acum se numeşte Ketelpataka, l-au avut urmaşii acestuia până în timpul regelui Andrei, fiul lui Ladislau cel Pleşuv. Cu toate acestea, regele Andrei (a luat) ca schimb acel loc din două motive, unul fiindcă era util regilor pentru vânătoare, al doilea pentru că îi plăcea ca acele părți să le locuiască soția sa, pentru ca să fie mai aproape de locul natal, pentru că era fiica ducelui rutenilor şi se temea de venirea împăratului teutonilor[4], ca nu cumva să intre în Ungaria spre a răzbuna sângele regelui Petru[5], cum se va spune în cele ce urmează.

Cap. XVI. Despre Muntele Turzol

Atunci Ound şi Ketel şi, de asemenea, Turzol, traversând călare pădurea pe lângă fluviul Budrug, voind a accepta ca pe o bravură alergând călare pe caii cei mai iuți, au urcat pe vârful unui munte mai înalt. Pe care, Turzol, ostaş foarte zelos, întrecându-i (pe ceilalți) a urcat cel dintâi vârful muntelui. Şi acel munte, din acea zi şi până acum, l-au numit Muntele Turzol. Atunci aceste trei căpetenii, văzând peste culmea aceluiaşi munte pământul în toate părțile cât țintește ochiul omenesc, le-a plăcut mai mult decât se poate spune şi în acel toc, după obiceiul păgân, după ce au omorât cel mai gras cal, au făcut o mare petrecere. Tursol, după ce a primit îngăduința de la asociații săi, după cum era un bărbat curajos şi încrezător în sine, s-a întors la ducele Arpad împreună cu ostaşii săi, ca să-i anunțe utilitatea celui pământ. Ceea ce s-a şi făcut astfel. Dar Ound şi Ketel, călărind în goană foarte repede, plecați fiind de

[1] Localitate în dreapta Tisei.
[2] Observație cu caracter de spionaj.
[3] Localitate lângă Bodrog.
[4] Adică a germanilor.
[5] Este vorba de Petre Germanul, rege al Ungariei (1038-1041) şi (1044-1061), nepot alluiWaic.

pe Muntele Turzol, au găsit în a treia zi pe ducele Salanus în fortăreaţa Olpar, lângă Tisa. Pe care l-au salutat din partea lui Arpad şi, a doua zi după intrarea în curia sa[1], i-au prezentat darurile pe care le purtaseră cu sine şi i-au raportat cele încredinţate de ducele Arpad. Ducele Salanus, după ce a văzut darurile şi a ascultat solia, atât a alor săi, cât şi a acestora, s-a făcut mai vesel ca de obicei şi a primit cu bunăvoinţă pe trimişii ducelui Arpad şi i-a îmbogăţit cu diferite daruri. Şi pe deasupra a admis cererile lui Arpad. Dar, în a zecea zi, Ound şi Ketel, după ce şi-au luat rămas bun de la ducele Salanus, au ajuns a se întoarce acasă. Prin care, ducele Salanus a trimis ducelui Arpad două butelcuţe pline cu apă din Dunăre şi o legătură cu ierburi mai bune din prundişurile Olpar, luându-l în râs ca din batjocură, împreună cu diferite daruri. Şi pe deasupra, i-a cedat pământul până la fluviul Souyoy împreună cu locuitorii săi. Atunci Ound şi Ketel, venind mai repede cu solii ducelui Salanus, şi au prezentat darurile trimise şi au spus că pământul cu toţi locuitorii a fost dăruit ducelui Arpad. De unde, o foarte mare veselie s-a născut la curtea regelui Arpad şi timp de trei zile au participat la un mare ospăţ. Şi atunci, după ce au întărit pacea, au lăsat să plece acasă pe solii ducelui Salanus aducători de pace, îmbogăţiţi cu diferite daruri.

Cap. XVII. Despre Zerensze

Dar ducele Arpad şi nobilii săi, ieşiţi din fortăreaţa Hung cu mare bucurie dincolo de Muntele Turzol, au instalat taberele în câmpul de lângă fluviul Tucota[2] până la Muntele Zerenche şi, cercetând de pe acele regiuni muntoase calitatea acelui loc, şi au numit acel loc „plăcut", care se traduse în limba lor zere/mes, deoarece le-a plăcut mult acel loc şi, din acea zi şi până acum, de la *zerelmu* acel loc se numeşte Zerenche. Acolo, chiar regele Arpad şi toţi fruntaşii săi, cu întreaga lor familie, după ce au lăsat deoparte necazurile, după ce şi-au făcut colibe, şi-au ales loc de odihnă. Şi au rămas acolo nu puţine zile, până când şi-au subjugat toate locurile învecinate, adică până la fluviul Souyou şi până la fortăreaţa de sare[3], şi tot aici, lângă Tucota şj mai jos de păduri, ducele Arpad a dat multe pământuri în diferite locuri, împreună cu locuitorii lor, lui Edunec şi Edumernec. Chiar aceste pământuri, cu ajutorul milei dumnezeieşti, au meritat să le aibe până acum. Dar numitul Turzol, prin favoarea ducelui Arpad, la poalele aceluiaşi munte, unde (râul) Brudrug[4] se varsă în Tisa, a dobândit o mare moşie. Şi în acelaşi loc, a construit o fortăreaţă din pământ, care acum în prezent se numeşte Hymusuduor.

Cap. XVIII. Despre Borsod

Şi, în timp ce s-au înrădăcinat astfel, atunci, prin consfătuirea comună şi avertizarea[5] tuturor locuitorilor, a fost trimis cu armată puternică spre ţara polonilor Borsu, fiul lui Bunger, care să observe hotarele regatului şi să le întărească cu obstacole până la muntele Turtur şi, în locul potrivit, să construiască o fortăreaţă pentru paza regatului. Dar Borsu, după ce şi-a luat rămas bun, plecat cu noroc fericit, după ce a adunat o mulţime de ţărani, a construit o fortăreaţă lângă fluviul Buldua, care a fost numită de acel popor Borsod pentru că a fost mică. Dar Borsu, după ce a primit pe fiii locuitorilor ca ostateci şi după ce a stabilit hotarele peste Munţii Turtur, s-a întors la ducele Arpad. Şi,după întoarcerea lui Borsu, s-a produs o mare bucurie în curia ducelui. Dar ducele, pentru serviciul făcut lui, l-a numit pe Borsu comite în aceeaşi fortăreaţă şi i-a acordat întreaga grijă a acestui ţinut.

[1] *Curia era* locul de adunare a sfatului unei cetăţi româneşti.
[2] Un braţ al râului Tisa.
[3] *Fortăreaţa de sare era* situată în nordul Pannoniei (Ungaria de azi)
[4] Eroare, corect: *Budrug.*
[5] Textul latin: *ammonicio,* pentru *admonitio.*

Cap. XIX. Despre ducele bihorean

Dar ducele Arpad, după ce au trecut câteva zile, după ce a primit sfatul nobililor săi, a trimis soli în fortăreaţa Byhor[1] la ducele Menu Morout, cerând de la acesta ca din dreptul strămoşului său, regele Athila, să-i cedeze pământul de la fluviul Someş până la hotarul Nyr[2] şi până la Poarta Mezesyna[3]. Şi i-a trimis darurile sale, după cum la început trimisese ducelui Salanus din Tytul. Şi în acea solie au fosttrimişi doi militari de ispravă, Usubuu, tatăl lui Zoloucu şi Velec[4], din al cărui neam descinde episcopul Turda[5]. Căci aceştia erau de neam foarte nobil, ca şi alţii plecaţi din ţara scitică, ce veniseră după ducele Almus cu mare mulţime de popoare.

Cap.XX. Cum a plecat contra Bihorului

Dar trimişii ducelui Arpad, Usubuu şi Veluc, au plutit peste fluviul Thyscia în portul Lucy. Şi după ce au ieşit de aci, sosind în fortăreaţa Bihor, au salutat pe ducele Menu Morout[6] şi i-au prezentat darurile pe care le trimisese ducele lor. Iar mai apoi, comunicându-i solia ducelui Arpad, au cerut pământul pe care l-am numit mai sus. Dar ducele Menu Morout i-a primit cu bunăvoinţă şi, în a treia zi, i-a sfătuit să plece acasă, îmbogăţiţi cu diferite daruri. Totuşi, le-a răspuns astfel acestora, zicând: *„Spuneţi lui Arpad, ducele Ungariei, stă panul vostru. Îi suntem datori ca prietenul unui prieten cu toate cele ce îi sunt necesare, pentru că omul este oaspete şi duce lipsă de multe. Dar pământul pe care l-a cerut de la bunăvoinţa noastră nu-l vom ceda în nici un fel, atâta timp cât vom fi în viaţă. Aceasta am considerat-o chiar nedemn, pentru că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teritoriu, ori din cauza dragostei, după cum se spune, ori din cauza temerii, ceea ce se neagă. Noi, nici din cauza dragostei, nici din cauza temerii nu-i vom ceda pământ nici cât încape într-un pumn, chiar dacă ar spune că ar fi dreptul său. Şi cuvintele sale nu ne turbură sufletul nostru, prin aceea că ne-a încredinţat că descinde din neamul regelui Athila, care era numit biciul lui Dumnezeu. Care, deşi cu o mână violentă a răpit acest pământ de la strămoşul meu, totuşi numai prin bunăvoinţa stăpânului meu, împăratul constantinopolitan, nimeni nu poate să-l ia din mâinile mele".* Şi aceasta fiind spusă, le-a dat voie de a se duce înapoi. Atunci Usubuu şi Veluc, solii ducelui Arpad, s-au grăbit în fugă mai iute la stăpânul lor. Şi, sosind, au raportat stăpânului lor, ducele[7] Arpad, însărcinările lui Menu Morout. Dar ducele Arpad şi nobilii săi, auzind acestea, au fost cuprinşi de mânie şi au poruncit atunci să trimită o armată împotriva acestuia. Atunci au stabilit să plece Tosu, tatăl lui Lelu, şi Zobolsu, fiul lui Eleud din care descinde neamul lui Saac, şi, de asemenea, Tuhutum, tatăl lui Horca, bunicul lui Geula şi Zumbor, din care descinde neamul lui Moglout. Aceştia, după ce au avut permisiunea de la ducele Arpad, au plecat cu o armată mică şi au trecut înot în vadul Ladeo, neîmpotrivindu-se nici un adversar. Dar a doua zi au început să călătorească pe lângă Tisa spre fluviul Someş şi

---

[1] În perioada când Anonymus şi-a scris opera, Byhorul constituia o puternică cetate în zona cuprinsă între Tisa şi Munţii Apuseni, limitată la nord de Someş, iar la sud de Mureş, fiind în acelaşi timp centrul unui voievodat puternic, acela al lui Morout şi apoi al lui Menu Morout, nepotul lui Morout.

[2] Nyr era numele unui râu şi al unei întinse păduri la stânga Tisei - apud Gn. Popa-Lisseanu.op. cit., pag.90.

[3] Azi Meseş, care reprezintă şi o puternică şi caracteristică zona etnografica românească.

[4] *Velec, Veluc* sau *Veluquius,* astfel cum îl menţionează Anonymus, este nume românesc. V. Munţii Veluchi în Macedonia. El a fost trimis împreună cu *Zoloucu,* fiind din acelaşi neam şi vorbind o limbă care le permitea **să se** înţeleagă cu Menu Morout.

[5] *Turda* ar putea fi un nume latin, însemnând „femee de sturz". Urmaş al lui Veluquius, Turda ar explica, deci, prin numele său, originea românească a strămoşului său, Veluquius.

[6] Prezenţa unui ducat românesc în Bihor la intrarea ungurilor în Pannonia în anul 896 constituie o certă demolare a teoriei vidului demografic în acea perioadă, adică a unei ipotetice lipse a poporului român în zona Munţilor Apuseni.

[7] Numind pe Almus *dux,* numire latinească pentru „conducător", rezultă că, la intrarea în Pannonia, nici cabarii şi nici ungurii nu aveau organizată o ierarhizare a conducerii pentru triburile lor. Altfel, ar fi menţionat numele turcesc sau unguresc pentru a desemna pe conducătorii lor, aşa cum face atunci când este vorba de români, care erau conduşi de un *duca.* Lipsa acestei ierarhizări este consecinţa vieţii nomade pe care o duceau şi turcii-cabari şi ungurii în secolul al IX-lea şi care nu implică o organizare administrativă.

şi-au aşezat taberele în acel loc unde este acum Zobolsu. Şi, în acelaşi loc, aproape toţi locuitorii pământului li s-au supus de bunăvoie şi s-au aruncat la picioarele lor şi şi-au dat copiii ca ostateci ca să nu pătească ceva rău. Căci se temeau de ei aproape toate neamurile[1], şi unii şi-au salvat viaţa fugind din faţa lor; care, sosind la Menu Morout, i-au anunţat faptele lor. Auzind aceasta, s-a năpustit asupra lui Menu Morout o astfel şi atât de mare <spaimă> încât n-a mai avut curajul să ridice mâna. Căci toţi locuitorii se temeau de ei mai mult decât se poate spune, fiindcă auziseră de ducele Almus, tatăl lui Arpad, descinzând din neamul lui Athila. De unde, nimeni nu credea că ar putea trăi decât prin bunăvoinţa lui Arpad, fiul ducelui Almus, şi a nobililor săi. De unde, cei mai mulţi li s-au supus de bună voie. Bine a împlinit Dumnezeu în ducele Almus şi în fiul său Arpad profeţia pe care profetul Moise a cântat-o faţă de fiii lui Israel, spunându-i: „Şi locul pe care-l va călca piciorul vostru, al vostru va fi". Fiindcă, din acea zi, locul pe care a călcat ducele Almus şi fiul său Arpad, împreună cu nobilii săi, l-au avut şi-l au urmaşii lor.

Cap. XXI. Despre Zobolsu

Atunci Zobolsu, un bărbat foarte înţelept, cercetând un oarecare loc de lângă Tisa şi pe când vedea calitatea locului, a înţeles că este foarte întărit pentru a construi o fortăreaţă. Deci, cu sfatul comun al asociaţilor săi, după ce a făcut[2] o reuniune a cetăţenilor, a făcut un şanţ mare şi a construit o fortăreaţă foarte puternică din pământ. Care acum se numeşte fortăreaţa Zobolsu. Atunci Zobolsu şi asociaţii săi au organizat, dintre locuitorii pământului[3], mulţi slujitori la acea fortăreaţă, care acum se numesc cetăţeni. Şi după ce au lăsat acolo ostaşi sub un ostaş foarte nobil cu numele Eculsu, s-au pregătit să meargă mai departe. Atunci Zobolsu şi asociaţii săi au împărţit întreaga armată în două părţi, pentru ca o parte să meargă lângă râul Someş şi cealaltă parte în părţile Nirului. Zobolsu şi Thosu, tatăl lui Lelu, au plecat din armată pe marginile Tisei, subjugându-şi popoarele[4] şi au venit către fluviul Someş la acel loc care acum se numeşte Suruuar, Şi în acelaşi loc, mai jos de bălţi, Thosu, tatăl lui Lelu, după ce a adunat mulţimea poporului, a făcut[5] un şanţ mare şi a construit o fortăreaţă de pământ, foarte întărită, care - la început - a fost numită fortăreaţa lui Thosu, dar acum se numeşte Saruuar. Şi fiii locuitorilor, fiind primiţi ca ostateci, au părăsit fortăreaţa plină de ostaşi. Aunci Thosu, la cererea poporului subjugat stăpânului său ducele Arpad, a făcut să se ridice un târg între Nir şi Tisa. Cărui târg i-a dat numele său, care acum se numeşte târgul lui Thosu. Dar, după aceea, Zobolsu şi Thosu, plecaţi de aici, au ajuns până la fortăreaţa Zotmar[6]. Şi, luptând trei zile, asediind fortăreaţa, au câştigat victoria. Şi în a patra zi, intrând în fortăreaţă, pe ostaşii ducelui Menu Morout, pe care i-au putut prinde acolo, după ce i-au legat cu lanţuri de fier, i-au pus în cea mai detestabilă parte de jos a temniţei şi pe fiii locuitorilor i-au luat ca ostateci. Şi au părăsit fortăreaţa plină de ostaşi. Iar ei au acceptat să meargă la Porţile Mezesine.

Cap. XXII. Despre Nyr

Dar Tuhutum şi fiul său Horca, călărind prin părţile Nyrului, şi-au subjugat mult popor[7], de la pădurile Nyr până la Umusouer. Şi urcând astfel, au ajuns până la Zyloc, contra lor nimeni n-a ridicat mâna, fiindcă ducele Menu Morout şi ai săi n-au îndrăznit să lupte

[1] Această teamă este o dovadă a ferocităţii noilor invadatori, aşa cum, de altfel, îi caracterizează însuşi Anonymus, în repetate rânduri, pe parcursul cronicii.
[2] Adică „a organizat".
[3] *Locuitorii pământului* constituie o nouă dovadă a falsităţii teoriilor privind existenţa unei „terra vacua" la venirea ungurilor.
[4] Vorbind de *subjugarea popoarelor,* se dovedeşte din nou că, la venirea ungurilor, Pannonia era locuită.
[5] Adică „a construit".
[6] Adică *Sătmar* sau *Satu-Mare.* Existenţa ei dovedeşte că românii aveau şi o organizare, nefiind „păstori nomazi", cum îi numeşte Lukinich.
[7] Prin urmare, şi în zona Nyrului existau dovezi de locuire la venirea ungurilor în Pannonia.

contra lor, ei au început să păzească la fluviul Criş[1]. Atunci Tuhutum şi fiul său Horca, plecaţi din Ziloc, au ajuns în părţile Mezesine la Zobolsu şi Thosu. Şi când s-au văzut împreună s-au bucurat cu o mare bucurie şi, după ce au făcut un mare ospăţ, fiecare se lăuda el însuşi cu victoria sa. Însă, după ce s-a făcut ziuă, Zobolsu, Thosu şi Tuhutum, după ce au ţinut sfat, au hotărât ca hotarul regatului ducelui Arpad să fie la Poarta Mezesină[2]. Atunci locuitorii ţării au construit, la ordinul lor, porţi de piatră, şi au făcut şi îngrăditură mare de copaci la marginea regatului. Atunci, aceşti trei bărbaţi amintiţi mai înainte au încredinţat toate faptele lor ducelui Arpad şi fruntaşilor săi prin soli credincioşi. Deoarece aceasta a fost raportată ducelui Arpad şi iobagilor[3] săi, s-au bucuratfoarte tare cu o mare bucurie. Şi după obiceiul păgân au făcut petrecere şi au prezentat diferite daruri celor care le-au adus bucuria. Dar ducele Arpad şi fruntaşii săi, din acest motiv de bucurie, au mâncat în mod solemn o săptămână întreagă şi se înbătau aproape în fiecare zi pentru încheierea unei bucurii atât de mari. Şi auzind aceasta Arpad şi ai săi, au plecat din Zeremsu şi au trasat hotarele unor castre lângă fluviul Souiou, de la Tisa până la fluviul Honrat.

Cap. XXIII. Despre victoria lui Thosu, Zobolsu şi Tuhutum

Când Thosu, Zobolsu şi, de asemenea, Tuhutum, au văzut că Dumnezeu le-a dat o mare victorie şi subjugaseră stăpânului lor aproape multe popoare din acea ţară[4], atunci s-au ridicat foarte <mult> asupra locuitorilor acestei ţări. Şi, în timp ce nu s-a găsit nimeni acolo, au rămas mai multe zile acolo, până când au întărit hotarele regatului cu obstacole foarte puternice.

Cap. XXIV. Despre ţara foarte păduroasă[5]

Şi, în timp ce au rămas acolo mai mult timp, atunci Tuhutum tatăl lui Horca, după cum era un bărbat şiret, în timp ce apuca să audă de la locuitori bunătatea pământului foarte păduros, unde un oarecare blac[6] Gelou[7] deţinea stăpânirea, a apucat să râvnească la aceasta, cât ar fi să poată, prin bunăvoinţa ducelui Arpad, stăpânul său, să câştige pentru sine şi urmaşii săi ţara foarte păduroasă. Ceea ce s-a şi înfăptuit astfel după aceea. Căci ţara foarte păduroasă au stăpânit-o urmaşii lui Tuhutum până în timpul sfântului rege Ştefan şi ar fi stăpânit-o şi mai departe, dacă Gyla[8] cel Mic ar fi voit să fie creştin împreună cu cei doi fii ai săi, Biuia şi Bucna, şi dacă n-arfi lucrat totdeauna împotriva sfântului rege, astfel cum se va spune în cele ce urmează.

---

[1] Numele Criş a fost menţionat pentru prima dată în *Getica* lui Iordanes (mijlocul secolului al VI-lea e.n.), sub forma *Crisia.* Păstrarea numelui şi în perioada când scrie Anonymus se datorează, cu certitudine, continuităţii de locuire a românilor, fără nici o întrerupere, pe meleagurile udate de acest râu.

[2] Adică *Porţie Mezeşului.*

[3] În epoca arpadiană, *iobag* însemna „nobil"- apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit., pag.* 94, Nota 1.

[4] Deci, o nouă confirmare a existenţei românilor înainte de venirea ungurilor în anul 896.

[5] În toate ediţiile lui Anonymus publicate, *ultra situam* din originalul latin este reprodus *ultrasiluana.* Corect, avem adverbul ultra=foarte şi adjectivul siluana=„păduroasă", deci „foarte păduroasă". Ceea ce este foarte important constă în faptul că pentru „ţara de dincolo de pădure", aşa cum a fost tradusă până în prezent de toţi traducătorii sintagma *ultra siluana*, L. Fejerpataky foloseşte, în traducerea în ungureşte, forma *erdontuli fold (erdo* „pădure", *tuli* „dincolo" şi *fold* „ţară", deci „ţara de dincolo de pădure", dar, dacă *Erdely* ar însemna „ţara de dincolo de pădure", se pune întrebarea: de ce L. Fejerpataky nu foloseşte cuvântul *Erdely* pentru a traduce în ungureşte *terra ultra siluana?* Răspunsul este foarte simplu: pentru că *terra ultra siluana* nu se traduce în ungureşte cu *Erdely.* Apoi, *terra ultra siluana* se referă la ţara lui Gelou, care era la nord de Erdeuelu/Erdely „Ardeal".

[6] Adică „român", deci o altă prezenţă a românilor în Ţara lui Gelou de la est de Porţile Meseşului în perioada migrării ungurilorîn Pannonia.

[7] Anonymus foloseşte numai de două ori forma Gelu, dar de 10 ori forma Gelou şi o dată Geleou. Prin urmare, corect trebuie spus Gelou, care se păstrează şi azi sub forma *Gilău,* deal în Ţara lui Gelou. Este posibil ca forma iniţială să fi fost latinul Iulius.

[8] *Gyla* se referă la *Iula/Iuliu,* ducele de Alba Iula, creştin ortodox, român de origine, frate al mamei lui Ştefan cel Sfânt, numită *Sarolta.* De aceea, cronicile ungureşti din secolele XIV şi XV îl numesc pe Iula *avunculus* al regelui Ştefan, adică „unchi dinspre mamă".

Cap. XXV. Despre înțelepciunea lui Tuhutum

Dar mai sus-zisul Tuhutum, bărbat foarte înțelept, a trimis un bărbat viclean, pe Ogmand, tatăl lui Opaforcos pentru ca, umblând, să observe calitatea şi fertilitatea țării foarte păduroase, şi ce fel arfi locuitorii acesteia. Şi dacă ar fi să se poată[1] să poarte război cu aceştia. Căci Tuhutum voia să-şi câştige prin sine nume şi pământ. Cum spun bufonii noştri: toți şi-au câştigat ținuturi şi au primit nume bun. Ce să mai spun? În timp ce tatăl Ogmand, iscoada lui Tuhutum, examina, pe cale ocolită după obiceiul vulpesc, bunătatea şi fertilitatea pământului şi pe locuitorii acestuia, cât țintește privirea omenească, i-a plăcut mai mult decât se poate spune şi s-a întors la stăpânul său în cea mai mare fugă. Care <Ogmand>, pe când a venit la stăpânul său, i-a spus multe despre bunătatea acelei țări. Că acea țară este udată de cele mai bune fluvii, al căror nume şi utilitate le-a spus pe rând. Şi că în nisipul acestora se culege aur şi aurul acelei țări este foarte bun. Şi în ce fel acolo se extrage sare şi săraturi[2] şi că locuitorii acelei țări sunt mai neînsemnați din toată lumea. Pentru că sunt blasi[3] şi sclavi pentru că n-au alte arme decât arcul şi săgețile şi ducele acestora Geleou este mai puțin ferm şi nu are în jurul său ostaşi buni şi n-ar îndrăzni să stea împotriva curajului ungurilor, pentru că suferă multe vătămări din partea cumanilor şi picenaților[4].

Cap. XXVI. Cum s-a mers contra lui Gelu

Atunci Tuhutum, după ce a auzit bunătatea acelei țări, şi-a trimis soli la ducele Arpad ca să-i dea voie să meargă dincolo de păduri ca să lupte împotriva ducelui Gelou. Iar ducele Arpad, după ce a început sfatul a lăudat intenția lui Tuhutum şi i-a dat voie să lupte împotriva lui Gelou, mergând dincolo de păduri. Când Tuhutum a auzit aceasta de la sol, s-a pregătit cu ostaşii săi şi după ce a lăsat acolo asociații săi a plecat dincolo de păduri, către răsărit, împotriva lui Gelou, ducele blacilor. Dar Gelou, ducele din Țara foarte păduroasă[5], auzind de venirea acestuia, şi-a adunat armata şi a început să călărească în fuga cea mai iute ca să-i oprească la Porțile Meseşului. Dar Tuhutum a ajuns la fluviul Almaş, traversând pădurea timp de o zi. Atunci, amândouă armatele au ajuns față în față, între ele fiind fluviul. Iar ducele Gelou voia să-i oprească acolo cu arcaşii săi.

Cap. XXVII. Despre moartea lui Gelu

Dar, după ce s-a făcut dimineață, înainte de zorii zilei, Tuhutum şi-a împărțit armata în două părți. Şi cealaltă parte[6] a trimis-o puțin mai sus; pentru ca, trecând fluviul, ostaşii lui Gelou neaflând, să intre în luptă. După cum s-a şi întâmplat. Şi, pentru că au avut o trecere uşoară, ambele linii de bătaie au ajuns în acelaşi timp la luptă. Şi s-au luptat între ele straşnic, dar ostaşii ducelui Gelou au fost învinşi şi mulți dintre ei omorâți, dar mai mulți capturați. Când ducele Gelou a văzut aceasta, atunci, pentru apărarea vieții, a luat-o la fugă cu puțini, care, pe când fugeau, apropiindu-se de fortăreața sa, situată lângă fluviul Someş[7], ostaşii lui Tuhutum, urmărindu-i în fugă curajoasă, au omorât pe ducele Gelou lângă fluviul Copus[8]. Atunci locuitorii țării, văzând moartea stăpânului lor, din propria lor voință, dând mâna dreaptă, şi-au ales stăpân pe Tuhutum, tatăl lui Horca. Şi în acel loc, care se numeşte Esculeu, au întărit credința prin jurământ. Şi din acea zi, acest loc este numit Esculeu pentru că acolo

---

[1] Adică „dacă arfi posibil".

[2] Constatarea se referă la ocnele de sare din zona oraşului Dej, situat la eşirea Someşului din Porțile Mezeşului. De asemenea, mai vedem constatări privind aurul ce reprezenta marea bogăție a Arieşului, numit în latineşte *Aureus* „râul de aur", de unde derivă în româneşte cuvântul *Arieş.*

[3] Numele blas reprezintă o altă formă pentru blac, „român". Nu este exclus ca *blas* să fi fost forma primară, având tangențe cu ginta campană din Italia numită Blosia, numele românesc *Blosius* şi toponimul *Codrii Vlăsiei.*

[4] picenați este un alt nume pentru *pecenegi.* Pasajul se referă la atacurile acestora din secolul al X-lea. Prin urmare, Anonymus era la curent cu evenimentele din perioada când şi-a scris cronica.

[5] Anonymus confirmă că Getou era ducele din Țara foarte păduroasă.

[6] Adică „a doua".

[7] Este posibil ca dealul Gilău să amintească însuşi locul unde a fost asasinat Gelou.

[8] Copus - afluent al Someşului.

au jurat. Dar Tuhutum, din acea zi, a avut în stăpânire acea țară în pace şi fericire. Iar urmaşii lui l-au stăpânit până în timpurile sfântului rege Ştefan. Iar Tuhutum a născut pe Horca. Horca l-a născut pe Geula şi Zombor. Geula a născut două fete, din care una s-a numit Caroldu şi alta Saroltu şi Saroltu a fost mama sfântului rege Ştefan. Dar Zumbor l-a născut pe Geula cel Mic, tatăl lui Buc şi Bucne, în timpul căruia sfântul rege Ştefan a subjugat Țara foarte pădu roasă. Şi pe însuşi Geula l-a dus în Ungaria înlănțuit şi l-a ținut pe toate zilele vieții sale încarcerat, pentru că era fără credință şi n-a voit a fi creştin şi multe împotriviri făcea sfântului rege Ştefan, deşi fusese neamul de sânge al mamei sale[1].

Cap. XXVIII. Despre ducele Menu Morout

IarThosu şi Zobolsu, după ce au câştigat victoria[2], s-au întors la ducele Arpad, supunând întregul popor de la fluviul Someş până la Criş[3] şi nici unul n-a îndrăznit să ridice mâna contra lor. Şi însuşi Menu Morout, ducele acestora, mai mult îşi pregătea căile ca să meargă în Grecia, decât să vină împotriva lor. Şi, plecați de acolo, au coborât lângă un oarecare fluviu cu numele Humusouer şi au venit până la mocirla Zerep[4]. Şi, plecați de acolo, au venit până la Zeguholmu şi acolo voiau să treacă peste Criş ca să lupte contra lui Menu Morout, dar, sosind ostaşii lui Menu Morout le-au împiedicat trecerea. Plecați de acolo, călărind de-a lungul unei zile, au aşezat taberele lângă nişte munți mici. Şi de aici, călărind pe lângă fluviul Turu[5], au ajuns până la Tisa. Şi în portul Drugma[6] au traversat fluviul Tisa, unde chiar prin bunăvoința ducelui Arpad au câştigat mult pământ pentru un oarecare ostaş cuman cu numele Huhot, pe care urmaşii acestuia l-au avut până acum.

Cap. XXIX. Despre întoarcerea lor

Pe când străbăteau, navigând, fluviul Tisa, şi-au trimis înainte solii la ducele Arpad, care să-i anunțe bucuria salvării[7]. Aceştia, când au venit la ducele Arpad, i-au anunțat bucuria că Zobolsu şi Tuso cu armata lor s-au întors sănătoşi şi nevătămați şi au străbătut portul Drugma împreună cu toate oştirile. Când ducele Arpad a auzit că Thosu şi Zobolsu s-au întors cu toate oştirile lor, sănătoşi şi nevătămați, şi au străbătut, navigând, fluviul Tisa, a făcut un mare ospăț şi bucurie, a dat diferite daruri vestitorilor. Atunci, Thosu şi Zobolsu, pe când voiau să intre în curia ducelui, ducele au trimis înainte în întâmpinarea lor pe toți ostaşii săi şi astfel i-a primit pe aceştia cu mare bucurie. Şi, după cum este obiceiul stăpânilor buni de a aprecia în mod deosebit pe credincioşii lor, i-a făcut să se ospăteze la masa sa aproape în fiecare zi şi le-a oferit multe daruri. De asemenea, chiar ei înşişi au prezentat ducelui Arpad diferite daruri şi pe fiii locuitorilor[8] dați lor ca ostateci.

Cap. XXX. Despre ducele Salanus

Dar ducele Arpad, după ce au trecut câteva zile, după ce a ținut sfat şi nobilii săi au trimis solii lor la ducele Salanus, care să-i anunțe acestuia victoria lui Thosu şi Bulsuu,

---

[1] Din acest pasaj ar rezulta că Geula a fost bunicul regelui Ştefan cel Sfânt. Dar, sunt mai credibile informațiile din cronicile secolelor XIV-XV, conform cărora Iula a fost duce de Alba-Iula, urmaş al lui Geula, „dux magnus et potens", iar sora sa, Sarolta, s-a căsătorit cu regele Voicu, fiul regelui Geicha care a devenit creştin prin căsătoria sa cu Sarolta. Mai târziu, Voicu, recunăscând autoritatea papală, se va reboteza Ştefan.

[2] Din această mențiune rezultă existența şi împotrivirea populației româneşti autohtone față de atacurile invadatorilor, veniți să le jefuiască bunurile.

[3] Autorii cronicii localizează cu precizie zona de plecare a românilor conduşi de Menu Morout.

[4] *Mocirla sau, mlaştina Zerep* era situată în jud. Bihor de azi - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 97.

[5] Afluent al Crişului. Numele este latinesc; v. Turrus, rege spaniol şi fluviu care se varsă în Marea Adriatică. lângă Veneția. Existența acestui toponim latin constituie o certă dovadă a persistenței românilor în această zonă la venirea migratorilor unguri.

[6] Portul Drugma reprezintă o activitate comercială bogată a regiunii descrise, ceea ce înseamnă că localnicii români desfăşurau o rodnică muncă în agricultura şi industria locală care conducea la schimburi comerciale şi necesitau un port.

[7] Vorbind de *salvare,* înseamnă că lupta cu localnicii nu a fost deloc uşoară.

[8] Deci. o nouă confirmare a existenței autohtonilor români la venirea ungurilor

precum şi a lui Tuhutum ca pentru o bucurie şi au cerut de la acesta ţinutul până la fluviul Zogea[1]. Ceea ce s-a şi întâmplat. Căci au fost trimişi Etu şi Voyta, care, pe când l-au găsit pe ducele Salanus în prundişul Olpar, au anunţat bucuriile încredinţate şi au cerut de la el ţinutul până la fluviul Zogea. Ducele Salanus, după ce a auzit acestea, s-a repezit cu cea mai mare teamă şi, lovit de frică, a cedat ducelui Arpad ţinutul cerut de la el până la fluviul Zogeua şi le-a oferit solilor diferite daruri. Dar, în a şaptea zi, Etu şi Voyta, după ce şi-au luat rămas bun, s-au întors la stăpânul lor. Pe care ducele Arpad i-a primit cu onoare şi, după ce a auzit solia lor, s-a produs o mare bucurie la curia ducelui. Şi ducele a început să dea credincioşilor săi locuri şi domenii mari.

Cap. XXXI. Despre plecarea din Zeremsu

După aceea, ducii şi principii săi au plecat din Zeremsu şi au străbătut, navigând, fluviul Souyou, în acel loc unde se varsă izvorul Honrad. Şi au fixat taberele lângă fluviul Heuyou până la Tisa şi până la Emeud şi au rămas acolo timp de o lună. Chiar acolo, ducele a dat lui Bungernec, tatăl lui Borsu, mult pământ, de la fluviul Topulucea[2] până la fluviul Souyou, care se numeşte Miscoucy[3] şi i-a dat cetatea care se numeşte Geuru[4] şi fiul său Borsu a făcut un comitat din acea cetate împreună cu cetatea sa, care se numeşte Borsod.

Cap. XXXII. Despre fortăreaţa ursuur şi fluviul Egur

După aceea, ducele Arpad şi nobilii săi, plecaţi de aici <şi> venind până la fluviul Naragy[5], şi şi-au făcut taberele lângă pâraiele apelor în acel loc care acum se numeşte Casu[6]. Unde chiar a dat mult pământ lui Ousadunec, tatăl lui Ursuur, şi acolo Ursuur, fiul acestuia, a construit, la capătul aceluiaşi fluviu, o fortăreaţă care acum este numită Ursuur. Dar ducele Arpad şi ai săi, plecaţi de aici, au venit până la fluviul Egur[7] şi acolo, după ce au pregătit colibele, au rămas mai multe zile şi pe acel munte, deasupra căruia au făcut ducelui <o colibă> din frunze, l-au numit zenuholmu[8], şi taberele acestora au fost[9] de la fluviul Ystoros[10] până la fortăreaţa Purozlou[11]. După aceea, fiind plecaţi, au ajuns până la fluviul Zogea şi şi-au stabilit taberele pe marginea aceluiaş fluviu, de la Thyscia până la pădurea Matra[12] şi şi-au subjugat pe toţi locuitorii pământului[13], de la Criş până la fluviul Zogea şi până la pădurea Zepus[14]. Atunci, ducele Arpad a dat mult pământ lui Edunec şi Edumenec în pădurea Matra, unde, după aceea, a construit o fortăreaţă nepotul lor Pota, din a cărui seminţie chiar, după mult timp, a descins regele Samuel, care, pentru propriul său respect, se numea Oba[15].

---

[1] *Zogea* era un afluent al Tisei.
[2] Afluent pe dreapta al Tisei.
[3] Azi *Miscolc.*
[4] *Geuru* era numele unguresc, în acea perioadă, al vestitei cetăţi atestată documentar sub numele de *laurinum.* Atestarea ei este o altă confirmare a existenţei populaţiei româneşti, precum şi a organizării administrative a acesteia la venirea ungurilor în Pannonia.
[5] *Naragy,* un râu în Borşod - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 99.
[6] Casu, fortăreaţă în dreapta Tisei (n.n.-în Pannonia) - apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.*
[7] *Egur,* afluent al Tisei - apud Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*
[8] *Zenuholmu,* munte lângă fluviul Eger - apud Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*
[9] Adică „s-au întins".
[10] *Ystoros,* pârâu în dreapta Tisei - apud Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*
[11] *Porozlou,* fortăreaţă lângă Eger - apud Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*
[12] *Matra,* pădure între Dunăre şi Tisa - apud Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.,* adică în Pannonia.
[13] Încă o meţiune referitoare la existenţa românilorîn Pannonia la venirea ungurilor în anul 896.
[14] Zepus, nume latinesc.
[15] Oba se referă la *Aba Samuel,* căsătorit cu sora regelui Ştefan cel Sfânt. El vine la conducerea regatului ungar după Petre Germanul, între anii 1041 şi 1044. Numele său confirmă că era turc-chazar, deoarece în ebraică *aba* înseamnă „tată".

Cap. XXXIII. Despre forăreața Nougrad şi Nitra

În aceleaşi timpuri, ducele Arpad, în timp ce se vedea a fi atât de înălțat şi înțelept prin ostaşii săi, atunci, după ce au avut un sfat între ei, a trimis într-o companie contra duşmanilor mulți ostaşi care să-şi subjuge poporul din fortăreața Gumur[1] şi Nougrad[2]. Şi dacă trocul i-ar favoriza, atunci ar urca spre hotarele boemilor, până la f rtăreața Nitra[3]. Chiar acestor ostaşi plecați în campanie contra duşmanilor, a pus ca principi şi conducători pe doi fii ai unchiului său dinspre mamă, Hulec, pe Zuard şi Cadusa, şi, de asemenea, pe Huba, unul dintre persoanele principale. Atunci, aceşti trei stăpâni, după ce si-au luat rămas bun de la ducele Arpad, au plecat din acest loc care se numeşte Paztuh[4], mergând călare pe lângă fluviul Hongun şi au traversat acelaşi fluviu lângă fluviul Souyou. Şi de aici au plecat prin părțile fortărețe Gumur şi au ajuns până la muntele Bulhadu[5] şi de aici, venind prin părțile Nougradului, au ajuns până la fluviul Caliga[6]. Dar, ieşind de aici, au mers pe malul Dunării şi, traversând fluviul Wereuecca[7], şi-au aşezat taberele lângă fluviul Ypul[8]. Şi pentru că bunăvoința divină era cu ei, orice om se temea de ei şi de aceea se temeau cel mai mult de ei pentru că auziseră că ducele Arpad, fiul ducelui Almus, se trage din neamul regelui Athila. Atunci, toți sclavii locuitori ai țării, care la început erau ai ducelui Salanus, din cauza fricii acestora, s-au supus lor, singuri de bună voie, în timp ce nici o mână nu s-a ridicat <împotrivă>. Şi astfel, cu mare teamă şi groază, i-au servit: ca şi cum arfi fost de multă vreme stăpânii lor. Atunci Zuardu şi Cadusa şi, de asemenea, Huba, din care descinde înțeleptul Zemera, când au văzut mult popor subjugat lor[9], fără război, au făcut un mare ospăț şi au prezentat diferite daruri locuitorilor mai valoroşi ai țării, care îşi dăduseră fiii ca ostateci şi, cu cuvintele linguşitoare, i-au subjugat fără război, sub stăpânirea ducelui Arpad şi i-au dus cu ei în campanie, dar, pe fiii acestora, primiți ca ostateci, i-au trimis înapoi la ducele Arpad cu diferite daruri. De unde, ducele şi nobilii săi s-au făcut[10] mai veseli ca de obicei, <iar> celor care au purtat bucuria le-au adus multe daruri.

Cap. XXXIV. Despre fluviul Gron şi fortăreața Borsu

În acest timp, Zuard şi Cadusa, fiii lui Hulec şi, de asemenea, Huba şi întreaga oştire a acestora au traversat fluviul Ypul lângă Dunăre. Şi în cealaltă zi[11], după ce au trecut fluviul Gron[12], şi-au aşezat taberele în câmpul de lângă un oarecare castel[13] din pământ, care se numeşte Varod. Şi, după ce au cucerit acea fortăreață, au rămas acolo trei zile, aşteptând venirea lui Borsu, fiul lui Bumger, pe care ducele Arpad îl trimisese cu mare armată în ajutorul lor[14]. În a patra zi, pe când Borsu ajungea la ei cu o mână puternică, toți locuitorii țării[15] se temuseră şi nimeni n-a avut curajul să ridice mâna contra lor. Atunci, aceste patru

---

[1] *Gumur,* fortăreață lângă râul Sajo - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit., pag.* 100. Sajo este numele actual al Râului *Souyou* din cronica lui Anonymus, afluent pe dreapta al Tisei (n.n.).

[2] *Nougrad,* cetate în nordul Dunării - apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.* Mai exact, ea era situată în nordul Dunării Pannonice. Numele ei ar putea dovedi originea românească a acestei cetăți: *Nou* „nou" + *Grad* „cetate" = „Cetate nouă".

[3] *Nitra,* o altă veche cetate românească în Pannonia la venirea ungurilor.

[4] *Paztuh,* localitate în Pannonia, lângă râul Zagyva - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.*

[5] *Bulhadu,* munți la nord de cotitura Dunării - apud. Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.;* mai precis,în Pannonia (n.n).

[6] Caliga, afluent al Zagyvei - apud. Gh. Popa-Lisseanu, toc. *cit.* Cuvântul este latin, deci numele râului s-a menținut prin continuitatea de locuire neîntreruptă a românilor (n.n.)

[7] *Wereuecca,* aftuent al Dunării, în apropierea cotului acesteia din Pannonia - apud, Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*

[8] *Ypul,* afluent al Dunării - apud. Gh. Popa-Lisseanu, loc. *cit.*

[9] Altă confirmare a locuirii Pannoniei la venirea ungurilor aici.

[10] Adică „au devenit"

[11] Adică „în ziua următoare".

[12] *Gron,* afluent al Dunării.

[13] *Castellum* „post fortificat pentru apărare". Existența lui este o certă dovadă a prezenței românilor şi a caracterului sedentar al acestora în Pannonia.

[14] Din trimiterea de ajutoare militate rezultă că fortăreața atacată de Zuard, Cadusa şi Hulec era foarte puternică, cei trei aflându-se în impas.

[15] O altă dovadă a prezenței autohtonilor la venirea ungurilor.

căpetenii, ţinând sfat între ele, au stabilit, la cererea locuitorilor credincioşi lor, ca a treia parte a oştirii să meargă în pădurea Zouolon[1], împreună cu locuitorii pământului, care să facă la marginea regatului fortificaţii puternice, atât din pietre, cât şi din lemn, ca nu cumva vreodată boemii sau polonii să poată intra în regatul lor, din motivul furtului sau jafului[2]. Atunci, printr-o consfătuire comună, din această cauză a fost trimis Borsu, fiul lui Buger, cu ostaşii săi. Şi, în timp ce călătoreau pe lângă fluviul Gron, un cerb scăpat prin fugă a urcat vârfurile muntelui înaintea lor, pe care (cerb), Borsu, urmărindu-l în fuga cea mai mare, l-a ucis în creştetul munţilor cu lovituri de săgeţi. Şi atunci Borsu, pe când privea acei munţi împrejur, şi-a pus în gând ca să construiască acolo o fortăreaţă. Şi pe dată, după ce a adunat mulţime de cetăţeni, a construit o fortăreaţă foarte puternică în vârful unui munte mai înalt, căruia i-a pus propriul său nume, încât se numeşte fortăreaţa Borsu. Şi de aici s-a extins cu oştirile sale până la pădurea Zouolon şi a ordonat să se facă o fortificaţie foarte mare din piatră, care acum se numeşte fortăreaţa Borssed-Zouolun.

Cap. XXXV. Despre cetatea Nitria

Zuardu şi Cadusa şi, de asemenea, Huba, după plecarea lui Borsu cu toate oştirile sale ieşite din fortăreaţa care se numeşte Warod, şi-au stabilit taberele dincolo de pădurea Tursoc[3], lângă fluviul Sytus[4].

Dar, în cealaltă zi[5], au trimis câţiva bărbaţi spioni, pe care îi ştiau a fi curajoşi, care să traverseze fluviul Nitra şi să vadă dacă pot să străbată fără luptă până la cetatea Nytra. Cari <spioni>, fiindcă veniseră în fugă foarte iute la râul Turmas[6], unde se varsă în râul Nytra, au văzut că locuitorii acestei provincii, sclavi şi boemi, li se împotrivesc cu ajutorul ducelui boemilor. Pentru că, după ce regele Athila a murit, ducele boemilor ocupase pentru sine ţara care se află între Wag şi Gron, de la Dunăre până la fluviul Moroua şi a constituit un ducat. Şi atunci, prin bunăvoinţa ducelui boemilor, Zubur a fost făcut ducele Nitriei.

Cap. XXXVI. Despre spionii trimişi de duci

Când, însă, spionii care fuseseră trimişi de Zuard şi Cadusa văzură că sclavii şi boemii au fost capabili să nu li se supună, au aruncat în trei rânduri săgeţi asupra lor şi au omorât pe câţiva dintre aceştia cu loviturile săgeţilor. Când au văzut aceasta, sclavii şi boemii, pe care Zubur îi pusese de pază, că aceştia care se numesc Hetumoger folosesc astfel de arme, s-au temut foarte tare, pentru că astfel de mod de a fi înarmaţi n-a fost văzut de ei niciodată. Îndată au anunţat stăpânului lor şi celorlalţi principi din această provincie.

Cap. XXXVII. Despre lupta ducilor lui Arpad

Atunci Zubur, după ce a auzit aceasta, a venit cu ajutorul boemilor cu multă armată ca să lupte împotriva lor. Şi în timp ce ambele oştiri au ajuns la fluviul Nitra, Zuardu, Cadusa şi Huba voiau să traverseze fluviul. DarZubur, ducele Nitriei şi ostaşii săi, luptând contra lor foarte mult timp, nu voiau să le permită trecerea, sub nici o formă. Şi, în timp ce se luptau între ei mult timp, ungurii au ucis mulţi dintre boemi şi sclavi cu loviturile săgeţilor. Dar, timp de trei zile, din cauza inundaţiilor apelor, ungurii n-au avut trecere[7] în nici un fel. În cele din urmă, în a patra zi, boemii şi toţi sclavii din Nitra, văzând îndrăzneala ungurilor şi nemaiputând suporta loviturile săgeţilor, au dispărut prin fugă. Şi în fugă foarte iute, pentru salvarea vieţii, s-au închis în cetatea Nitria cu mare teamă. Pe care Zuardu, Cadusa şi Huba şi,

---

[1] *Zouolon,* fortăreaţă şi pădure - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 101. Deci şi aici avem o fortăreaţă construită de localnici.

[2] Adică „să fure sau să jefuiască".

[3] Numele unei păduri din dreapta Cranului - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 102, adică în Republica Slovacia (n.n.).

[4] *Sytus,* afluent al Dunării.

[5] Adică „a doua zi".

[6] *Turmas.* pârâu lângă localitatea Tormos - apud. Gh. Popa-LIsseanu, loc. *cit.*

[7] Adică „n-au putut trece"

de asemenea, ceilalţi ostaşi, urmărindu-i până la cetate, şi vor fi omorât pe câţiva dintre ei şi au rănit pe câţiva şi pe alţii i-au prins. DarZubur, ducele lor, în timp ce voia să lupte contra lor fugind, a căzut prin lancea lui Cadusa şi, fiind prins, a fost predat sub pază. Dar, ceilalţi au rămas închişi în cetate, ca şi muţi. Într-adevăr, a doua zi, Zuard, Cadusa şi Huba, cu mulţimea înarmată a oştirilor, au început să ia cu asalt, vitejeşte, cetatea Nitria în mai multe feluri. Şi Dumnezeu le-a dat o mare victorie şi, luptând au intrat în ea şi a făcut să curgă acolo, prin ei, sângele multor duşmani. Atunci, conduşi de furie, pe Zubur, ducele acelei provincii, pe care îl prinseseră alaltăieri, ducându-l pe un munte înalt, l-au spânzurat în frânghie cu laţ. De unde, acel munte, din acea zi până azi, este numit Muntele Zubur. Şi din cauza acestei fapte, s-au temut de ei toţi oamenii acelei patrii şi toţi nobilii le-au dat pe fiii lor ca ostateci. Şi toate neamurile acelui pământ, până la fluviul Wag, i s-au supus. Şi, deoarece bunăvoinţa lui Dumnezeu îi preceda, au subjugat nu numai pe ei înşişi, dar au luat chiar toate fortăreţele acestora, ale cărora nume sunt acestea până acum: Stumtey[1], Colgoucy[2], Trusun[3], Blundus[4] şi Bana[5], şi, după ce au orânduit paznicii fortăreţelor, au mers până la fluviul Moroa. Şi după ce au întărit cu obstacole, au stabilit hotarele regatului ungurilor până la Borona[6] şi până la Saruuar[7]. Şi, după ce au dobândit victoria, s-au întors la ducele Arpad şi au adus cu sine pe toţi necredincioşii acelui pământ, legaţi cu lanţuri de fier. Şi când Zuard, Cadusa şi, de asemenea, Huba au venit sănătoşi şi nevătămaţi la ducele Arpad, împreună cu toţi prizonierii lor, s-a făcut mare veselie în curia ducelui. Ducele Arpad, cu sfatul şi prin rugămintea nobililor săi, după ce au luat jurământul necredincioşilor, a dăruit pământuri în diverse locuri necredincioşilor amintiţi mai înainte, aduşi din părţile Nytriei. Ca nu cumva să nu devină vreodată mai necredincioşi întorcându-se în patrie, să dăuneze credincioşilor care locuiesc la hotarul Nytriei. Şi, în această bucurie, ducele Arpad l-a făcut pe Huba comite al Nytriei şi al altor fortăreţe. Şi i-au dat pământ în proprietate lângă fluviul Sytuua, până la pădurea Tursoc.

Cap. XXXVIII. Despre oastea grecilor şi bulgarilor

În acest timp, ducele Salanus, când a înţeles puterea şi faptele ungurilor, s-a temut ca nu cumva, împinşi de mânie, să-l alunge din regatul său. Atunci, după ce a ţinut sfat cu ai săi, şi-au trimis soli la împăratul grecilor şi la ducele bulgarilor, ca să-i dea ajutor din *cauza* războiului contra lui Arpad, ducele ungurilor, împăratul grecilor şi ducele bulgarilor au trimis o mare armată ducelui Salanus. Care, când a venit la ducele Salanus, în acel loc care se numeşte Tetel[8], au făcut mare veselie în curia ducelui. Dar, a doua zi, ducele Salanus şi nobilii săi, după ce au ţinut sfat, au trimis soli la ducele Arpad ca să spună să părăsească ţara acestora şi să înceapă a se repatria în pământul natal[9]. Care, când a ajuns la ducele Arpad şi i-a spus solia ducelui Salanus, ducele Arpad şi nobilii săi, vestind cu greu, prin aceiaşi soli a trimis înapoi răspuns ducelui Salanus astfel: „Ţara care se află între Dunăre şi Tisa şi apa Dunării care se varsă de la Ratispona în Grecia am cumpărat[10] cu banii noştri. Atunci, în timpul când eram nou <veniţi>[11] şi ca preţ i-am trimis 12 cai albi şi altele, ca mai sus. Chiar şi lăudând bunătatea ţării sale, a trimis un balot de iarbă din prundişul Olparşi două plosce cu apă din Dunăre. De unde poruncim stăpânului vostru, ducele Salanus, ca, după cea părăsit ţara noastră, să meargă în fuga cea mai mare în ţara bulgarilor, de unde descinsese strămoşul său,

---

[1] *Stumley,* ung. *Sempte,* pe stânga fluviului Vaag - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 103.
[2] *Colgoucy,* ung. Galgoc, în regiunea Vaag - *ibidem.*
[3] *Trusun,* ung. Trencsen, în aceeaşi regiune - *ibidem.*
[4] *Blundus,* ung. Bolondoc, *în aceeaşi regiune, la* sud de Trencsen - Gh. Popa-Lisseanu, *ibidem.*
[5] *Bana,* ung. *Ban,* în apropiere de Bolondoc - *ibidem.*
[6] *Borona,* ung. *Borona,* localitate în nordul fostei Ungarii -*ibidem.*
[7] *Saruuar,* ung. *Sarvar,* probabil lângă fluviul Morava - *ibidem.*
[8] *Tetel,* ung. *Titel,* localitate între Tisa şi Dunăre - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 104.
[9] Deci ungurii recunosc că patria lor nu era în Pannonia şi că nu mai fuseseră niciodată în această ţară înainte de anul 896 e.n.
[10] O nouă recunoaştere a primei lor migrări în Pannonia în anul 896 e.n.
[11] *Idem*

după moartea regelui Athila, strămoşul nostru. Însă, dacă nu va face aceasta, să ştie că noi vom lupta contra lor în cel mai apropiat timp. Dar, solii auzind aceasta, după ce şi-au luat rămas bun, s-au grăbit cu faţa tristă la ducele Salanus. Dar ducele Arpad şi nobilii săi, plecaţi de la fluviul Zogea împreună cu întreaga armată, şi-au aşezat taberele lângă muntele Teteuetlen[1] până la Tisa. Apoi, venind pe ţărmul Tisei, au ajuns la prundişul Olpar.

Cap. XXXIX. Despre plecarea ducelui Salanus contra ducelui Arpad[2]

Dar ducele Salanus, plecând din Tetel cu ajutorul grecilor şi bulgarilor, la îndemnul alor săi, a început să călărească, cu mintea înfuriată, contra ducelui Arpad. Şi când ambele oştiri şi-au petrecut toată noaptea aproape una de alta, nici unul din aceştia n-au avut îndrăzneala să doarmă toată noaptea, dar au petrecut toată noaptea ţinând în mâini caii înşeuaţi. Dar, făcându-se dimineaţa, înainte de zori de ziuă, ambele părţi s-au pregătit de război. Dar ducele Arpad, al cărui ajutor era Dumnezeul tuturor, îmbrăcat cu arme, după ce şi-a pus armata în ordine, rugând pe Dumnezeu cu lacrimi vărsate, întărindu-şi ostaşii, spunând: „O, scitici, care prin trufia bulgarilor sunteţi numiţi unguri de la fortăreaţa Hungu, să nu voiţi a uita săbiile voastre din cauza temei grecilor şi să pierdeţi bunul vostru nume. De unde, să luptăm vitejeşte şi cu putere contra grecilor şi bulgarilor care seamănă cu femeile noastre şi astfel să ne temem de mulţimea grecilor ca de mulţimea femeilor". Auzind aceasta, ostaşii săi au fost foarte întăriţi şi pe dată Lelu, fiul lui Tosu, a sunat din trompetă şi Bulsuu, fiul lui Bogar, ridicând stindardul, au început să vină în prima linie spre a lupta contra grecilor. Şi s-au amestecat în luptă ambele linii ale duşmanilor şi au început să lupte aprig între ei şi când întreaga armată a ducelui Arpad a ajuns ca să lupte contra grecilor, cei mai mulţi dintre greci şi bulgari au fost omorâţi. Iar numitul duce Salanus, când a văzut că ai săi slăbesc în luptă, a scăpat cu fuga şi, pentru a-şi salva viaţa, s-a grăbit spre Alba Bulgariei[3]. Dar grecii şi bulgarii, loviţi de frica ungurilor, au încredinţat uitării[4] drumul pe care au venit, puşi pe fugă, pentru salvarea vieţii voiau să treacă înot Tisa, socotind-o ca un fluviu mic. Dar, fiindcă o astfel de teamă şi spaimă s-a aruncat asupra lor, încât de frica ungurilor aproape toţi au murit în fluviul Tisa, astfel încât câţiva au rămas în viaţă, care să anunţe împăratului nenorocirile salvării. De unde, acel loc, unde grecii au fost omorâţi, din acea zi şi până acum se numeşte Vadul Grecilor.

Cap. XL. Despre victoria ducelui Arpad

Iar ducele Arpad şi ostaşii săi, după ce au câştigat victoria, plecaţi fiind de aici, au venit până la balta care se numeşte Curtueltou[5] şi au rămas acolo lângă pădurea Gemelsen[6] treizeci şi patru de zile. Şi, în acel loc, ducele şi nobilii săi au orânduit toate legile consuetudinare ale regatului şi toate drepturile acestuia, în ce fel să servească ducelui şi fruntaşilor săi sau în ce fel să facă judecata pentru o crimă comisă pretutindeni. Acolo chiar ducele a dat nobililor săi, veniţi cu el, diferite locuri împreună cu toţi locuitorii săi. Şi locul acela, unde toate acestea au fost hotărâte, ungurii l-au numit Scerij[7] după limba lor, deoarece acolo s-au orânduit toate treburile regatului. Şi ducele a dat acel loc lui Oundunec, tatăl lui Ete, de la Tisa până la balta Botua[8], şi de la Curtueltou până la balta Olpar. Dar, după aceea, după ce au trecut oarecari timpuri, Ethe, fiul lui Oundu, după ce a strâns o mulţime de sclavi, a făcut să se construiască, între fortăreaţa Olpar şi vadul Beuldu, o fortăreaţă foarte puternică din pământ pe care sclavii au numit-o, pe limba lor, Surungrad, adică Fortăreaţa Neagră[9].

---

[1] *Teteuetlen,* ung. *Tetetlen,* munte în apropierea oraşului Solnoc- apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 105.
[2] În textul latin este scris *arpium* în loc de *Arpadium*
[3] *Alba Bulgariei* este actualul *Belgrad.* „Cetatea Albă" este un toponim des întâlnit în spaţiul românesc.
[4] Adică „au uitat".
[5] *Curtueltou,* ung. *Kortvelytd,* în dreapta Tisei - apud. Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 106.
[6] *Gemelsen,* ung. *Gyumolcseny,* o pădure în dreapta Tisei - *ibidem.*
[7] *Scerij,* ung. *Szeri,* localitate în dreapta Tisei - *ibidem.*
[8] *Botua,* ung. *Botva,* mlaştină în stânga Dunării - *ibidem.*
[9] *Surungrad.* ung. *Csongrad,* cetate în dreapta Tisei - *ibidem.*

Cap. XLI. Despre plecarea lui Arpad

Iar după aceea, ducele Arpad şi nobilii săi, plecaţi de aici, au venit până la Titulus[1] subjugându-şi poporul. Plecaţi după aceea, au venit până la portul Zoloncaman[2] şi întregul popor, mai jos de Tisa şi Dunăre, l-au pus sub jugul lor. Dar, plecaţi de aici, au ajuns în părţile Budrugului[3] şi şi-au aşezat taberele lângă fluviul Uoyos[4]. Şi în acele părţi, ducele a dat mult pământ împreună cu toţi locuitorii săi lui Tosunec, tatăl lui Lelu, împreună cu unchiul său după mamă, Culpun, tatăl lui Botond. Atunci, ducele Arpad şi fruntaşii săi, după ce au ţinut sfat, au hotărât să trimită, în partea ducelui Salanus, o armată dincolo de Dunăre, împotriva Albei Bulgariei. Peste această armată[5] au fost puşi conducători şi şefi: Lelu, fiul lui Tosu, Bulsuu, fiul lui Bogat, Botond, fiul lui Culpun. Care, luându-şi rămas bun de la ducele Arpad, au traversat Dunărea călărind, fără nici o împotrivire în acel loc unde fluviul Zoua[6] se varsă în Dunăre. Şi, plecaţi de aici, au început să călărească împotriva cetăţii Alba Bulgariei. Atunci, ducele bulgarilor, rudă de sânge a ducelui Salanus, a venit în ajutorul grecilor, cu mare armată, ca să lupte împotriva acestora. Dar, a doua zi, ambele oştiri au fost orânduite în linie de bătaie, în câmpia de lângă malul Dunării. Pe dată, Lelu, fiul lui Tosu, după ce a ridicat stindardul cu semnul său, şi Bulsuu, fiul lui Bogat, sunând trompetele de război, au venit ca să lupte. Şi s-au amestecat prin părţi[7] puterea[8] ambilor duşmani: şi au început să se lupte între ei în mod cumplit. Şi foarte mulţi dintre greci şi bulgari au fost omorâţi şi unii dintre ei au fost prinşi. Deci, văzând ducele Bulgariei că oamenii săi nu mai au putere în război, scăpat prin fugă, pentru apărarea vieţii, a *intrat în cetatea Alba. Munci,* Lelu, Bulsuu şi, de asemenea, Botond, după ce au câştigat victoria, şi-au aşezat taberele lângă Dunăre, puţin mai jos în câmpie. Şi au făcut[9] să fie aduşi toţi captivii bulgarilor şi grecilor înaintea sa, pe care i-au trimis ducelui Arpad, legaţi în fiare, în Ungaria.

Cap. XLII. Despre solii ducelui Bulgariei

Dar, a doua zi, ducele Bulgariei şi-a trimis solii cu diferite daruri la Lelu şi Bulsuu şi Botond şi rugându-i stăruitor ca să facă pace. Şi pe deasupra a încredinţat că nu va păstra partea ducelui Salanus, unchiul său dinspre mamă. Dar va servi cu credinţă lui Arpad, ducele Ungariei, ca supus, şi va plăti un tribut anual. *Dar aceia* dorind pacea, primind ca zălog pe propriul fiu al ducelui, au plecat cu multe lucruri bune ale Bulgariei: şi pe ducele acestora I-au lăsat să plece nevătămat. Apoi, plecaţi, au mers până la portul wazil[10] şi plecaţi de aici au subjugat ţara Racy[11] şi pe ducele acesteia, prins, l-au ţinut mult timp legat în fiare. Dar, plecaţi de aici, au ajuns până la mare şi au supus cu putere şi în pace toate naţiile acelei patrii domniei lui Arpad, ducele ungurilor. Şi au luat cetatea Spaleto[12] şi şi-au subjugat toată Croaţia. Şi plecaţi de aici, au primit ca ostateci fiii nobililior şi s-au întors în Ungaria la ducele Arpad. Dacă nu susţineţi[13] chiar şi războaiele acestora şi oarecare fapte curajoase ale lor din

---

[1] *Titulus,* nume latin. Această latinitate mai este confirmată si de existenţa unui popor care folosea o limbă latină şi pe care l-au subjugat ungurii la venirea lor.

[2] *Zoloncaman* (citit *Soloncaman),* azi *Szalankemen,* port la Dunăre; nume ce ne aminteşte de ducele Salanus, român de origine.

[3] *Budrug,* ung *Bodrog,* regiune lângă Dunăre- apud Gh. Pipa-Lisseanu, *op. cit., pag.* 107.

[4] *Uoyos,* ung. *Vajas,* braţ al Dunării- ibidem. Cuvântul trebuie citit *voios,* deoarece în latina medievală exista în mod curent o incertitudineîn redarea fonemului u şi v prin u sau *v.* Ase vedea citirea falu şi falva „sat", unde apare *u* sau *v.*

[5] Adică „şefi ai acestei armate".

[6] *Zoua,* citit *Soua* sau *Sova,* adică râul *Sava.* Pentru *u = v,* v.supra. Precizăm că, în limba ungară medievală, Z se citea S.

[7] Adică „s-au încăierat".

[8] Adică „oştirile".

[9] Adică „au adus".

[10] *Wasil,* localitate în Bulgaria, între Sofia şi Philipopole.

[11] Racy, localitate în sudul Serbiei.

[12] *Spaleto,* localitate în Dalmaţia.

[13] Adică „nu credeţi".

scrierile acestei pagini, credeți din cântecele limbute ale câtăreților şi din poveştile false ale ţăranilor, care n-au dat uitării până în ziua de azi faptele curajoase şi războaiele ungurilor. Dar unii spun că au pătruns până la Constantinopole şi Botondium a tăiat cu barda sa poarta de aur a Constantinopolelui. Dar eu, pentru că n-am aflat în nici un codice al istoriografilor, am auzit numai din poveştile false ale ţăranilor, de aceea nu mi-am propus s-o scriu în prezenta lucrare[1].

Cap. XLIII. Despre fortăreaţa Zagrab, Posaga şi Ulcou

Bulsuu, Lelu şi Botond, plecaţi de aici, coborând pădurea care se numeşte Peturgoz[2], şi-au aşezat taberele lângă fluviul Culpe[3]. Şi după ce au traversat acel fluviu, au ajuns până la fluviul Zoua. Şi, traversând Zoua, au luat fortăreaţa Zabrag[4] şi de aici, mergând călări, au luat fortăreaţa Posaga[5] şi fortăreaţa Ulcou[6]. Şi, plecaţi de aici, au traversat, navigând, Dunărea în portul Greci[7] şi au sosit în curia ducelui Arpad. Şi, deoarece Lelu, Bulsu şi Botond şi ceilalţi ostaşi s-au întors la ducele Arpad, sănătoşi şi nevătămaţi cu o mare victorie în anul următor, a fost o mare bucurie în toată curia ducelui şi au făcut mare ospăţ şi ungurii se ospătau zilnic în mod splendid, împreună cu celelalte neamuri. Şi auzind neamurile vecine faptele nelegiuite ale acestora, veneau cu grămada la ducele Arpad şi, supuşi cu bună credinţă, îi serveau acestuia cu mare grijă şi foarte mulţi oaspeţi s-au făcut de-ai casei.

Cap. XLIV. Despre insula Dunării

Iar după aceasta, ducele Arpad, plecat din acele părţi, unde azi este fortăreaţa Budrug, şi a coborât pe lângă Dunăre până la insula cea mare. Şi şi-au aşezat taberele lângă insulă şi ducele Arpad şi nobilii săi, intrând în insulă, după ce au văzut fertilitatea şi rodnicia acelui loc şi întăritura apelor Dunării, le-a plăcut locul mai mult decât se poate spune. Şi au hotărât ca insula să fie ducală[8] şi fiecare dintre persoanele nobile să aibe acolo curia şi conacul său. Pe dată, ducele Arpad, după ce a adus meşteri, a ordonat să se facă locuinţe deosebite ducale şi a ordonat ca toţi caii lor, obosiţi de-a lungul zilelor, să pască introduşi acolo. Şi pentru rândaşii lor a pus în frunte ca şef pe un oarecare cuman, bărbat foarte înţelept, pe nume Sepel[9]. Şi, din cauza lui Sepel şeful rândaşilor rămas acolo, insula a fost numită cu acel nume Sepel până în ziua de azi. Iar ducele Arpad şi nobilii săi au rămas acolo cu servitorii şi servitoarele lor, în pace şi în forţă, din luna aprilie până în luna octombrie. Şi, lăsând acolo soţiile lor, au hotărât, printr-un sfat comun, să iasă din insulă, ca să meargă dincolo de Dunăre şi să subjuge ţara Pannoniei. Şi să înceapă războiul contra carinthilor şi să se pregătească a veni în ţinuturile marţiale ale Lambardiei[10]. Şi înainte să fie aceasta, să trimită armata împotriva ducelui Glad, care avea stăpânirea de la fluviul Morus[11] până la fortăreaţa Horom[12], din chiar ai cărui urmaşi, după mult timp, descinsese Ohtum, pe care l-a omorât Sunad. Dar, pentru aceasta, au fost trimişi Zuardu şi Cadusa şi Boyta, care, după ce şi-au luat rămas bun, în timp ce

---

[1] Rezultă, din nou, că Anonymus a avut la îndemână multe izvoare serioase din care s-a inspirat pentru a-şi scrie cronica, neapelând la tradiţii orale, ceea ce face ca opera sa să aibă totală credibilitate.
[2] *Petrugoz,* ung. *Petergaz,* este pădurea *Petrovagora* din Croaţia.
[3] *Culpe,* ung. *Kulpa,* afluent pe dreapta al râului Sava, care aminteşte de latinul *culpa* „vină, păcat".
[4] *Zabrag,* posibil a fi *Zagrebul* de azi din fosta Jugoslavie. El apare în documentele medievale ungureşti şi sub forma *Zagrab,* formă metatezată din *Zabrag.*
[5] Posaga, fortăreaţa *Pozega* din Croaţia - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 109.
[6] *Ulcou,* actualul *Vukovar,* lângă Drava, în actuala Serbie- *ibidem.*
[7] *Greci,* port cu nume autohton la venirea ungurilor migratori.
[8] Adică „pentru conducători".
[9] *Sepel* ung. *Csepel,* insula formată din două braţe ale Dunării - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 109.
[10] Adică ale „Lombardiei".
[11] *Morus,* adică *Mureş.*
[12] *Horom,* ung. *Haram* (citit *Horom* - n.n.), era o fortăreaţă lângă Dunăre, în Banat -apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.*

călăriseră, vor traversa Tisa la Kenesna[1] şi au coborât lângă fluviul Seztureg[2]. Şi nici un adversar nu s-a dus la ei, care să ridice mâna contra lor, deoarece teama acestora se abătuse asupra tuturor locuitorilor acelei ţări. Şi plecaţi de aici, au ajuns în părţile Beguey şi acolo au rămas două săptămâni, până când toţi locuitorii acelei patrii[3], de la Mureş până la fluviul Temes[4], şi i-au subjugat şi pe fiii ei i-au luat ca ostateci. Apoi, după ce a plecat oastea, au venit către fluviul Temes şi şi-au aşezat taberele lângă Vadul Nisipurilor[5]. Şi, pe când voiau să traverseze apa Temes, a venit împotriva lor Glad, din ai cărui urmaşi descinde Ohtum[6], ducele acelei patrii, cu o mare oştire de călăreţi şi pedestraşi, cu ajutorul cumanilor şi bulgarilor şi blacilor[7]. Dar, a doua zi, pe când ambele linii de luptă, între ele fiind fluviul Timiş, de o parte şi de alta, n-au avut putere să treacă, Zuardu a impus fratelui său Cadusa să coboare cu jumătate din oastea sa mai jos. Şi, în orice mod ar putea străbate, să lupte contra duşmanilor. Pe dată Cadusa, ascultând de ordinele fratelui său, a coborât călărind împreună cu jumătatea armatei, mai jos, într-o fugă foarte iute. Şi, după cum graţia divină le era premergătoare, a avut trecerea uşoară. Şi, în timp ce o parte din oştirea ungurilor era dincolo cu Cadusa şi partea de jumătate era dincoace cu Zuard, atunci ungurii au sunat trâmbiţele de război şi, trecând fluviul înot, au început să lupte aprig. Şi, deoarece Dumneazeu mergea cu graţia sa înaintea ungurilor, le-a dat lor o mare victorie şi duşmanii acestora cădeau înaintea lor, ca snopii după secerători. Şi în acelaşi război au murit doi duci ai cumanilor şi trei cneji[8] ai bulgarilor. Şi însuşi Glad, ducele acestora, a reuşit să scape de la pieire prin fugă, dar întreaga oştire a acestuia, topită ca ceara în faţa focului, a pierit în gura săbiei. Atunci Zuard şi Cadusa şi Boyta, după ce au câştigat victoria, plecaţi de aici, au venit către hotarele bulgarilor şi şi-au aşezat taberele lângă fluviul Ponoucea[9]. Dar, ducele Glad, scăpat prin fugă, după cum am spus mai sus, a intrat în fortăreaţa Keuee[10]. Şi, în a treia zi, Zuardu şi Cadusa şi, de asemenea, Boyta, din care neam descinde Brucsa, după ce şi-au orânduit armata, au început să lupte contra fortăreţei Keuee. Când a văzut aceasta Glad, ducele acestora, după ce au fost trimişi soli, a început să ceară pace de la ei şi le-a dăruit, de bună voie, fortăreaţa cu diferite daruri. Plecând de aici, au luat fortăreaţa Ursoua[11] şi au locuit acolo o lună şi au trimis înapoi la ducele Arpad pe Boyta împreună cu a treia parte a oştirii şi cu fiii locuitorilor daţi ca ostateci. Şi pe deasupra, şi-au trimis solii lor ca să le dea voie să meargă în Grecia ca să-şi subjuge toată Macedonia, de la Dunăre până la Marea Neagră[12]. Căci mintea ungurilor din acel timp nu poftea nimic altceva decât să ocupe pentru sine pământuri şi să folosească munca războinică. Pentru că ungurii, în acele timpuri, se bucurau de vărsarea sângelui omenesc în aşa fel ca şi lipitoarea şi dacă n-ar fi făcut aşa, n-ar fi lăsat urmaşilor lor atâtea pământuri bune. Ce să mai spun? Boyta şi solii acestora au ajuns la ducele Arpad şi i-au povestit faptele săvârşite. Iar ducele le-a lăudat acţiunea acestora şi a cedat lui Zuardu şi Cadusa libertatea nestânjenită ca să meargă în Grecia şi să ocupe ţara pentru sine. Şi lui Boyta, pentru servicul

---

[1] *Kenesna,* localitate lângă Tisa - apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.* V. şi celto-bretonul *lignez* „casă regală" >*Knez*> *cneaz.*

[2] Sezfureg ung. *Csesztreg,* afluent al Tisei de jos-apud Gh. Popa-Lisseanu, *loc. cit.*

[3] O nouă menţiune a existenţei populaţiei autohtone româneşti la venirea ungurilor migratori în anul 896.

[4] Temes, adică *Timiş.*

[5] *Vadul Nisipurilor,* latineşte *Vadum arenarum.* Numele dovedeşte cu certitudine continuitatea de locuire a populaţiei dacice şi protoromâne, deoarece cuvântul *vad* se păstrează şi azi în limba română, iar latinul arena se regăseşte în actualul *arină* „lut galben utilizat în amestecul cu care se pardosesc casele în Transilvania".

[6] *Uhtum,* citire unguresc㠠a lui *Ahtum,* descendent al lui Glad.

[7] Blaci, adică *români.* Anonymus confirmă astfel existenţa şi, prin urmare, continuitatea de locuire a românilor în Banat, unde i-au găsit ungurii la venirea lor.

[8] *Cneji ai bulgarilor.* Această menţiune a lui Anonymus dovedeşte că bulgarii erau conduşi de români sau împrumutase terminologia de la aceştia, instituţia cnezatului fiind anterioară migrării bulgarilor.

[9] *Ponoucea* ung. *Panyoca,* ramură a Dunării - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 111.

[10] Keuee (Cuvin), ung. *Keve - ibidem.*

[11] *Ursoua,* citit *Ursova,* reprezintă Orşova de azi.

[12] Prin urmare, în secolul al XI-lea, chiar după năvălirea migratorilor bulgari în sudul Dunării, Macedonia exista ca entitate, poate chiar geopolitică, şi se întindea până la Marea Neagră.

său foarte credincios, i-a dat mult pământ lângă Tisa, cu numele Torhus. Atunci, solii lui Zuard şi ai fratelui său Cadusa, după ce au primit învoirea, s-au întors la stăpânii lor.

Cap. XLV. Despre cetăţenii bulgarilor şi macedonenilor

După ce au trecut câteva zile, Zuard şi Cadusa, cu întrega sa armată, ridicând stindardele înstelate, au traversat navigând apa Dunării şi au luat fortăreaţa Borons[1], apoi au mers la fortăreaţa Scereducy[2]. Auzind aceasta cetăţenii bulgarilor şi macedonenilor, s-au temut foarte mult de figura acestora. Atunci toţi locuitorii acelei ţări au trimis solii lor împreună cu multe daruri, ca să le subjuge ţara şi să le dea fiii ca ostateci. Zuard şi Cadusa, doritori de pace şi primind darurile şi ostatecii acestora, le-a dat drumul în pace, ca pe propriul lor popor. Iar ei înşişi au început să călărească dincolo de poarta Wacil şi au luat fortăreaţa regelui Filip[3], apoi şi-au sujugat toată ţara până la cetatea Cleopatra[4]. Şi au avut sub stăpânirea lor toată ţara, de la cetatea Durasu[5] până la ţara Rachy. Şi Zuardu şi-a luat soţie în acea ţară şi poporul acela, care acum se numeşte Sobamogera[6], a rămas în Grecia după moartea ducelui Zuard. Şi de aceea s-a numit soba, adică după greci *popor prost*[7], deoarece, după moartea stăpânului său, n-a preţuit calea de a se întoarce în patria sa.

Cap. XLVI. Despre portul Moger

După ce au trecut câteva zile, ducele Arpad şi toţi fruntaşii săi, plecând din insulă printr-o consfătuire comună şi printr-un consens egal şi prin voinţă liberă, au aşezat taberele dincolo de Surcusar[8] până la fluviul Racus[9]. Şi când au văzut că sunt în siguranţă în toate părţile, nici că cineva ar avea puterea să se opună, au trecut Dunărea. Şi portul unde au făcut trecerea îl numiseră Moger, deoarece cele şapte persoane principale, care sunt numite hetumoger traversaseră acolo Dunărea navingând. După ce Dunărea a fost trecută, au aşezat taberele lângă Dunăre până la ApeleCalde Superioare. Şi, auzind aceasta, toţi romanii, locuitori prin Pannonia, şi-au păstrat viaţa prin fugă. Dar a doua zi, ducele Arpad şi toţi fruntaşii săi, cu toţi ostaşii Ungariei, au intrat în cetatea regelui Athila[10]. Şi au văzut toate palatele regale, unele distruse până la temelie, altele nu, şi admirau peste măsură toate aceste construcţii de piatră. Şi au devenit veseli, mai mult decât se poate spune, pentru că au meritat să ia, fără război, cetatea regelui Athila, din al cărui neam descinde ducele Arpad. Şi se ospătau zilnic, cu mare bucurie în palatul regelui Athila, stând de o parte şi de alta. Şi aveau înaintea lor toate orchestrele şi sunetele dulci ale chitarelor şi ale fluierelor, cu toate cântecele bufonilor. Tăvile pentru mâncare, <şi> cupele erau aduse ducelui şi nobililor în vase de aur, <iar> servitorilor şi ţăranilor în vase de argint. Pentru că toate bunurile celorlalte regate din jur le dăduse Dumnezeu în mâna lor. Şi îşi trăiau viaţa din belşug şi în chip strălucit împreună cu toţi oaspeţii veniţi la ei. Şi ducele Arpad dădea oaspeţilor rămaşi la el pământuri şi proprietăţi mari şi, auzind aceasta, mulţi dintre oaspeţi veneau grămadă la el şi rămâneau cu el săltând de bucurie. Atunci, ducele Arpad şi ai săi, din cauza bucuriei, au rămas în cetatea regelui Athila timp de douăzeci de zile. Şi toţi ostaşii Ungariei, în prezenţa ducelui, aproape în fiecare zi, făceau cu scuturile şi lăncile lor o foarte mare serbare militară[11]. Şi alţi tineri se

---

[1] *Borons,* ung. *Barancs,* azi *Branicevo* în Serbia - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag.111.
[2] Scereducy, o fortăreaţă, azi oraşul Sofia din Bulgaria - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 111.
[3] *Fortăreaţa regelui Filip* este cetatea *Philippopoli -ibidem.*
[4] *Cetatea Cleopatra* a fost, poate, *Neopatras* din Tessalia - *ibidem*
[5] *Durasu, azi* oraşul *Durazzo* din Albania - *ibidem.*
[6] *Sobamogera* „seminţie de gunoi", conf. turcescul „çop" „gunoi" + ung. *mogera* „seminţie, popor".
[7] Conform Anonymus, *Sobamogera* înseamnă *populus stultus* „popor prost" şi confirmă traducerea noastră: *Hetumoger* „şapte popoare".
[8] *Sarcusar,* ung. *Soroksâr,* localitate lângă insula Sepel- apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 112.
[9] *Racus,* ung. *Rakos, pârâu* lângă Pesta - ibidem; numele are formă latină (n.n.)
[10] *Cetatea regelui Athila,* numită de germani *Ecilburg* „oraşul lui Athila", care - de fapt - era anticul *Aquincum* roman.
[11] *Turnamentum* „serbare militară", v. şi fr. *turnoi*- ibidem.

jucau cu arcurile şi săgeţile după obiceiul păgân. De unde, ducele Arpad a devenit foarte bucuros. Şi a dăruit tuturor ostaşilor săi diferite daruri în aur, ca şi în argint, împreună cu celelalte proprietăţi. Şi în acelaşi loc a dat lui Cundunec, tatăl lui Curzan, pământul de la cetatea regelui Athila până la cei o sută de munţi[1] şi până la Gyoyg[2] şi fiului său i-a dat o fortăreaţă în paza poporului său. Atunci Curzan a poruncit ca acel castru să fie numit cu propriul său nume. Care nume, până în ziua de azi, n-a fost dat uitării.

Cap. XLVII. Despre ţara Pannoniei

Iar ducele Arpad, după ce a ţinut sfat în a 21-a zi, a ieşit din Ecilburg ca să-şi subjuge ţara Pannoniei până la fluviul Droua. Şi, în prima zi, tabăra a fost aşezată lângă Dunăre către cei o sută de Munţi. Atunci s-a hotărât ca ducele să trimită o parte din armata sa lângă Dunăre spre fortăreaţa Borona[3], căreia i-a pus ca şefi şi conducători pe doi din principalele persoane, adică Ete, tatăl lui Eudu, şi Boyta, de la care descinde neamul Brugsa. Cărora chiar ducele Arpad le-a dat, pentru supunerea lor foarte credincioasă, daruri nu foarte mici şi lui Eudunec, fiul lui Ete, i-a dat pământ lângă Dunăre, împreună cu un popor nenumărat. Şi în acel loc, Eudu, după ce a subjugat poporul acelei părţi, a construit un castru pe care l-a numit popular Zecuseu[4] deoarece acolo şi-a aşezat scaunul şi reşedinţa. Şi lui Boyta i-a dat în acelaşi fel mult pământ către Saru[5], împreună cu un popor nenumărat care, până acum, se numeşte Boyta.

Cap. XLVIII. Despre cetatea Bezprem

În cea de a doua parte a oştirii a fost trimis Usubu, tatăl lui Zolocu şi Cusee, care să meargă împotriva cetăţii Bezprem şi să subjuge pe toţi locuitorii pământului până la Fortăreaţa de Fier. Atunci Usubu, şef şi conducător al acelei oştiri, îngăduit de duce, după ce şi-a ridicat stindardul, a plecat şi şi-a aşezat tabăra lângă Muntele Pacoztu[6]. Iar de aici, mergând călări, şi-au aşezat taberele în câmpia Peytu[7] şi au rămas acolo timp de trei zile. Dar, în a patra zi, au ajuns până la fortăreaţa Bezprem. Atunci Usubuu şi Eusee, după ce şi-au ordonat oastea împotriva ostaşilor romani[8] care păzeau fortăreaţa Bezprem, au început să lupte aprig. Şi s-au luptat între ei o săptămână. Dar în a doua săptămână, în a patra zi de odihnă, pe când cealaltă parte a oştirii era prea obosită de munca războiului, atunci Usubuu şi Eusee au distrus mai mulţi ostaşi ai romanilor prin tăişul săbiei şi pe unii i-au omorât cu lovituri de săgeţi. Dar, cei rămaşi dintre romani, văzând îndrăzneala ungurilor, după ce fortăreaţa Bezprem a fost părăsită, au scăpat prin fugă şi pentru apărarea vieţii s-au grăbit spre ţara teutonilor. Pe care Usubuu şi Eusee i-au urmărit până la hotarul teutonilor. Dar într-o zi, în timp ce ungurii şi romanii erau la graniţă, romanii fugind într-ascuns, au trecut înot fluviul care e la hotarul Pannoniei şi teutonilor. De unde, acel fluviu este numit de unguri Loponsu[9], deoarece romanii l-au trecut înot într-ascuns din cauza fricii de unguri.

Cap. XLIX. Despre Fortăreaţa de Fier

Şi Usubuu, tatăl lui Zoloucu, şi Eusee, tatăl lui Urcun[10], întorşi de aici, au luat Fortăreaţa de Fier şi au primit pe fiii locuitorilor ca ostateci. Dar, călărind de aici pe lângă

---

[1] *Centum montes,* ung. *Szâszhalom.O* sută de munţi", lângă Dunăre.
[2] *Gyoyg.* ung. *Diod,* localitate în Pannonia, lângă Dunăre şi Drava.
[3] *Borona,* ung. *Baranya,* cetate între Dunăre şi Drava.
[4] *Zecuseu,* ung. *Szekezo,* localitate între Dunăre şi Drava.
[5] Saru. ung. Sar. râu în Pannonia.
[6] *Pocoztu,* ung *Pâkozd,* un munte în apropiere de Alba Regală - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 114.
[7] *Peytu,* ung. Petmezo, localitate în apropiere de Veszprem - *ibidem.*
[8] O altă confirmare a prezenţei romanilor în Pannonia la intrarea ungurilor în această ţară în anul 896.
[9] *Loponzu.* ung. *Lapincs,* râu la frontiera de apus a Ungariei- apud Gh. Popa-Lisseanu, op. df.,pag. 115.
[10] *Urcund* şi *Urcun,* ung. *Orkend,* sunt puse de filologii unguri în legătură cu turc. or, er, ur „erou" - *ibidem.*

fluviul Bolotun[1], au ajuns până la Thyon[2]. Şi, după ce şi-au subjugat neamurile, în a patrusprezecea zi au intrat în fortăreaţa Bezprem. Atunci Usubuu şi Eusee, după ce au ţinut sfat, au trimis ducelui Arpad pe solii săi împreună cu diferite daruri şi cu fiii locuitorilor luaţi ca ostateci. Şi în ce chip le-a dat Dumnezeu victoria şi cum romanii, după ce fortăreaţa Bezprem a fost părăsită, scăpaţi prin fugă din faţa lor, au traversat navigând într-ascuns fluviul Loponsu. Dar, trimişii lorl-au găsit pe ducele Arpad în pădurea Turobag[3], plimbându-se cu mândrie[4], şi l-au salutat cu diferite cuvinte din partea lui Usubuu şi Eusee şi i-au prezentat ducelui pe fii locuitorilor luaţi ca ostateci. Dar ducele Arpad, după ce a auzit acestea, a devenit mai vesel ca de obicei şi, întorcându-se în Etiburgu[5], a făcut mare ospăţ. Şi a dăruit mari daruri solilor aducători de bucurie.

Cap. L. Despre devastarea Pannoniei

Atunci ducele Arpad şi nobilii săi, plecaţi din Elciburgu[6] cu a treia parte a armatei, şi-au aşezat taberele lângă câmpia Fântânii Sărate[7]. Şi plecând călare de aici, au ajuns până la Muntele Bodoctu[8]. Dar, ducele Arpad a dat, de la partea de răsărit, lui Eleudunec, tatăl lui Zoisu, o mare pădure, care acum se numeşte Vertus[9] din *cauza* scuturilor teutonilor părăsite în acel <loc>. La poalele cărei păduri, lângă balta Ferteu[10], Sac, nepotul lui Zobolsu, după mult timp, a construit o fortăreaţă. Ce să mai spun? însă ducele Arpad şi ostaşii săi, mergând pe lângă Muntele Sfântului Martinus[11], şi-au aşezat taberele şi au băut, atât ei cât şi animalele lor din fântâna Sabaria[12]. Şi, urcând muntele şi, după ce au văzut frumuseţea ţării Pannoniei, s-au bucurat prea mult. Şi plecaţi de aici, au venit până la Raba şi Rabucea[13], au devastat neamurile şi regatele sclavilor şi panonilor şi au ocupat ţinuturile acestora. Dar au atacat şi hotarele carintienilor moravi prin numeroase incursiuni. Cărora le-au ucis multe mii de oameni în tăişul săbiei, le-a distrus posturile militare şi le-au luat în stăpânire ţinuturile şi, până în ziua de azi, cu ajutorul Domnului, urmaşii lor le stăpânesc cu putere şi în pace. Atunci Usubuu şi Eusee, tatăl lui Urcun, s-au întors la ducele Arpad, cu întrega lor oştire, sănătoşi şi nevătămaţi, cu o mare victorie. Căci Dumnezeu, căruia primejdia[14] îi era prevăzută, a transmis[15] ducelui Arpad şi ostaşilor săi pe duşmanii acestora şi, prin mâinile lor, s-au făcut stăpâni pe munca

---

[1] *Bolotun,* ung. *Balaton,* este lacul *Balaton.* Acest toponim ar putea fi pus, prin epentează, în legătură cu cuvântul românesc *baltă.*

[2] *Thyon,* ung. *Tihany,* era vestit şi prin existenţa aici a mănăstirii Thyon - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 115.

[3] *Turobag,* ung. *Torbagy,* pădure aproape de Buda-ibidem.

[4] *Arpalice* „cu mândrie" - cuvânt latin pentru care traducătorii de până acum nu au găsit o traducere corespunzătoare. Cuvântul ar putea fi pus în legătură cu latinul *arpanus* „care ţine de arpi", *Arpi* fiind un oraş în Apulia, regiune a Italiei antice.

[5] Adică *Etilburg* sau *Ecilburg* „oraşul lui Athila".

[6] Adică *Ecilburg* „oraşul lui Athila".

[7] *Puteus salsis* „Fântâna sărată" ung. *Soskut,* localitate în Pannonia, aproape de Buda - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 115.

[8] *Bodoctu,* ung. *Bodajk,* munte în Pannonia - *ibidem.*

[9] Vertus, ung. *Vertes,* o pădure mare în Pannonia-idem, p. 116, Numele este latin; deci, în acele timpuri, în Pannonia se mai vorbea limba latină.

[10] *Ferteu,* ung. Fertd, o rovină în Pannonia - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 116.

[11] *Mons Sanctus Martinus,* ung. *Szent Martonhegye,* azi *Pannonhalma - ibidem.* Şi acest nume este o moştenire latină (n.n.).

[12] *Sabaria,* ung. *Szabaria forrasa,* izvor în apropierea muntelui Sf. Martin - *ibidem,* v. românul *Sabar,* afluent al Argeşului pe stânga (n.n.)

[13] Raba şi Rabucea, ung. Raba şi Rabca - apud Gh. Popa-Lisseanu - *ibidem.*

[14] Latineşte *mina,* scris deAnonymus subforma mīa, în care ī are peste tot valoarea *in.* Totuşi, atât L. Fejerpataky, cât şi M. Beşan şi Gh. Popa-Lisseanu transcriu cuvântul mīa sub forma *misericordia,* fără nici o justificare. Este încă o certă dovadă că M. Berşan l-a copiat pe L. Fejerpataky, iar Gh. Popa-Lisseanu pe M. Berşan şi că traducerea lui Anonymus a fost realizată de ultimii doi de pe textul unguresc al lui L. Fejerpataky, iar nu de pe textul latin original.

[15] Adică „a desvăluit".

popoarelor[1]. Când, deşi fuseseră înrădăcinaţi şi îşi subjugaseră aproape toate regatele mai apropiate, s-au întors lângă Dunăre spre pădure pentru vânătoare şi, după ce ostaşii au fost trimişi la treburile lor, ducele şi nobilii săi au rămas în insula Sepel, unde s-au aflat soţia ducelui şi alte femei ale nobililor.

Şi în acelaşi an, ducele Arpad a născut un fiu cu numele Zulta[2]; şi s-a făcut mare bucurie printre unguri. Şi ducele şi nobilii săi timp de mai multe zile făceau mari ospăţuri. Şi tinerii acestora se jucau în faţa ducelui şi a nobililor săi, ca şi mieii oilor în faţa berbecilor. Dar, după ce au trecut câteva zile, ducele Arpad şi nobilii săi, printr-un sfat comun, au trimis o oaste contra lui Menu Morout, ducele bihorean. Cărei oştiri i-au fost făcuţi şefi şi conducători Usubuu şi Velec. Care au plecat din insulă călărind prin nisip şi au traversat, navigând, fluviul Tisa, în portul Beuldu[3]. Şi de aici, călărind pe lângă fluviul Couroug[4], şi-au aşezat taberele şi toţi siculii[5], care la început erau popoarele regelui Athila, după ce vestea lui Usubuu a fost auzită, au venit paşnici înaintea lor şi le-au dat de bună voie pe fiii lor ca ostateci, împreună cu diferite daruri. Şi au început să lupte înaintea oştirii lui Usubuu, în prima linie, contra lui Menu Morout. Şi, pe dată, au trimis pe fiii siculilor ducelui Arpad şi, după ce siculii au mers înainte, au început să călărească împreună contra lui Menu Morout. Au traversat, navigând, fluviul Criş la Muntele de Cerb[6] şi de aici, călărind, şi-au aşezat taberele lângă fluviul Tekereu.

Cap. LI. Despre ducele Menu Morout

Când Menu Morout a auzit aceasta, că Usubuu şi Velec, cei mai nobili ostaşi ai ducelui Arpad, au venit împotriva sa cu o mână puternică, după ce secuii au mers înainte. S-au temut mai mult decât a trebuit şi n-a existat îndrăzneala[7] să vină împotriva lor, pentru că auziseră că ducele Arpad şi ostaşii săi sunt mai puternici în război şi că romanii au fost puşi pe fugă din Pannonia prin aceiaşi[8] şi că au devastat ţinuturile carintienilor moravieni şi că au ucis mai multe mii de oameni în tăişul săbiei lor. Că au ocupat regatul Pannoniei şi că duşmanii lor au fugit dinaintea feţei lor. Atunci ducele Menu Morout, după ce mulţimea ostaşilor a fost părăsită în castrul Byhor, el însuşi fugind cu soţia şi fata sa din faţa acestora, au început a locui în pădurea Ygfon. Usubuu şi Veluc şi întreaga lor oştire au început să călărească veseli împotriva fortăreţei Byhor şi şi-au aşezat taberele lângă fluviul Iouxas[9]. Iar în a treia zi, după ce oştirile au fost orânduite, au plecat la fortăreaţa Belland[10]. Şi ostaşii adunaţi de jur împrejur din diferite naţiuni au început să lupte împotriva lui Usubuu şi a ostaşilor săi. Syclii[11] şi ungurii omorîseră mulţi oameni cu lovituri de săgeţi. Usubuu şi Velec au ucis 125 ostaşi cu balistele[12]. Şi s-au luptat între ei 12 zile şi dintre ostaşii lui Usubuu şi Velec au fost omorîţi 20 unguri şi 15 secui. Dar, în a 13-a zi, când ungurii şi secuii umpluseră şanţurile fortăreţei şi veniseră să pună scări la perete, ostaşii ducelui Menu Morout, văzând curajul ungurilor, au început să roage pe aceşti doi principi ai armatei şi, după ce fortăreaţa a

---

[1] Adică „a autohtonilor".
[2] *Zulta* (citit *Sulta),* o altă formă pentru *Zoltan* (citit *Soltan).*
[3] *Beuldu,* ung. *Bold,* un vad peste Tisa, lângă Csongrâd - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit., pag.* 117.
[4] *Courug,* ung. *Korogy,* un afluent pe stânga al Tisei - *ibidem.*
[5] *Siculi, Sicii,* Zecu/(citit *secul)* erau paznici de hotar în evul mediu, iniţial constituind o armată de avangardă pentru unguri, deoarece ei nu erau unguri. Conform cronicilor ungureşti din secolele XIV-XV, ei au fost, la început, rămăşiţele hunilor, după luptele de pe Câmpiile catalaunice (Campus Mauriacus), din anul 451 e.n., în număr de 3000.
[6] *Cervinus mons* „Muntele de cerb" sau „Muntele cervin", nume latin, care întăreşte latinitatea toponomiei Ardealului şi continuitatea de locuire a dacoromânilor; ung. Szarvashalom-apudGh. Popa-Lisseanu, *op.* c/f., pag. 117.
[7] Adică „n-au avut curajul".
[8] Cu referire la Arpad şi ostaşii săi.
[9] *Iouxas,* ung. *Joszâs,* un pârâu între Tekero şi Criş, jud. Bihor - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 117.
[10] *Belland,* o fortăreaţă până acum neidentificată - *ibidem.*
[11] *Sycli,* adică secuii. Aici se face o distincţie netă între unguri şi secui**.**
[12] *Ballista* era o maşină de război folosită pentru aruncat pietre şi săgeţi.

fost deschisă, au venit să se roage, cu picioarele goale, înaintea feței lui Usubuu şi Velec. Cărora Usubuu şi Velec, punându-le pază, ei înşişi au intrat în fortăreața Byhor şi au găsit acolo multe bunuri ale acelor ostaşi. Când Menu Morout auzise aceasta prin soli scăpați prin fugă, s-a aruncat într-o mare teamă. Şi a trimis solii săi cu diferite daruri la Usubuu şi Velec şi i-a rugat pe aceştia să favorizeze ei înşişi pacea şi să dea drumul solilor şi să meargă la ducele Arpad, care <soli> să-i anunțe acestuia că Menu Morout, care la început a încredințat ducelui Arpad, prin solii săi proprii, cu inima mândră bulgărească, că refuză să-i dea pământ cât încape într-un pumn, acum, prin aceiaşi soli, învins şi distrus, nu se îndoieşte să dea întregul regat şi pe fiica sa lui Zulta, fiul lui Arpad. Atunci Usubuu şi Velec au lăudat sfatul acestuia şi au trimis soli împreună cu solii săi, care să roage pe stăpânul său, ducele Arpad, pentru pace. Care, pe când intraseră în insula Sepel şi salutaseră pe ducele Arpad, a doua zi solii au spus cele încredințate de Menu Morout. Dar, ducele Arpad, după ce a ținut sfat cu nobilii săi, a apreciat şi a lăudat cele încredințate de Menu Morout şi când auzise acum că fiica lui Menu Morout este de aceeaşi etate ca şi fiul său Zultus, n-a fost nevoit să amâne cererea lui Menu Morout şi a primit pe fiica sa ca soție a lui Zulta, împreună cu regatul pe care i l-a promis. Şi, după ce a trimis soli la Usubuu şi Velec, le-a dat sarcina ca nunta să fie sărbătorită, să primească pe fiica lui Menu Morout ca soție pentru fiul său Zulta şi să ducă cu sine pe fiii locuitorilor dați ca ostateci şi ducelui Menu Morout să-i dea fortăreața Byhor.

Cap. LII. Despre Usubuu şi Velec

Usubuu şi Velec, precum şi întreaga lor oştire, favorizați de sfaturile lor, au acceptat pe fata lui Menu Morout după ce au sărbătorit nunta şi au dus cu sine pe fiii locuitorilor dați ca ostateci. Şi pe însuşi Menu Morout l-au lăsat în fortăreața Byhor. Atunci Usubuu şi Velec s'au întors la ducele Arpad cu mare onoare şi bucurie, iar ducele Arpad şi iobagii săi le-au ieşit înainte şi au dus pe fiica lui Menu Morout cu mare cinste la casa ducală, după cum se cuvine logodnicii unui duce atât de mare. Iar ducele Arpad şi toți fruntaşii săi, sărbătorind nunta, au făcut un mare ospăț şi aproape în fiecare zi mâncau ca la nuntă împreună cu diferiți ostaşi ai regatelor de prinprejur. Iar tinerii acestora se jucau înaintea feței ducelui şi a nobililor săi. Ducele Arpad, după ce a primit jurământul fruntaşilor şi ostaşilor Ungariei, a făcut să fie ridicat fiul său Zulta ca duce, cu mare cinste. Atunci ducele i-a dat lui Usubunek, tatăl lui Zoloucu, pentru serviciul său foarte credincios, fortăreața Bezprem[1] împreună cu toate accesoriile sale. Şi lui Veluquius i-a dat comitatul de Zarand[2]. Şi astfel a dăruit celorlalți nobili onoruri şi locuri. După această situație, Menu Morout a murit în al doilea an fără <a avea un> fiu şi a lăsat în pace regatul său în întregime ginerelui său Zulta. După aceasta, în anul 907 de la încarnarea Domunului, ducele Arpad s-a dus din această viață lumească. Care a fost îngropat cu cinste mai sus de izvorul unui fluviu mic care coboară printr-o albie de piatră în cetatea regelui Athila. Unde chiar după convertirea religioasă a ungurilor a fost construită o biserică ce se numeşte Alba, în cinstea fericitei Fecioare Măria.

Cap. LIII. Despre succesiunea ducelui Zulta

Şi i-a urmat fiul său Zulta, asemenea tatălui său în obiceiuri, neasemenea ca fire. Căci ducele Zulta a fost puțin bâlbâit şi alb, cu păr moale şi galben, statura mijlocie, duce războinic, cu suflet puternic, dar indulgent față de cetățeni, cu voce plăcută, dar lacom de autoritate. Pe care toți fruntaşii şi ostaşii Ungariei l-au apreciat într-un mod uimitor. După ce a trecut un oarecare timp, când ducele Zulta avea 13 ani, toți fruntaşii regatului, prin sfat comun şi voință egală, au pus şefi pe câțiva conducători ai regatului, supuşi ducelui, care prin conducerea dreptului consuetudinar, să potolească certurile şi conflictele celor care nu se înțeleg. Dar pe alții i-au stabilit conducători ai oştirii, cu care să pustiască diferite regate, al

[1] Deci, cetatea *Bezprem,* ung. *Vesprem,* exista încă înainte de migrarea ungurilor în Pannonia.
[2] *Zarand,* ung. *Zarand,* localitate şi apoi comitat în Crişana, care a dăinuit până în anul 1876. Din cele relatate deAnonymus, rezultă că acest comitat exista deja ca formațiune politică autohtonă, din moment ce Anonymus spune „i l-a dat, iar nu l-a înființat".

căror nume au fost: Lelu, fiul lui Tosu, Bulsuu, bărbat sângeros, fiul lui Bogat, Bonton, fiul lui Culpan. Căci aceştia erau bărbaţi războinici şi tari la suflet, cărora nu le-a fost altă grijă[1] decât să subjuge neamuri stăpânului său şi să devasteze regatele altora. Care, după ce şi-au luat rămas bun de la ducele Zulta, s-au luptat cu armata carintiană. Şi au venit în marchia Lombardiei prin Forum Iulii[2], unde au devastat în mod crud cetatea Padua[3] prin masacrare şi incendii şi sabie şi mari jafuri. Şi de aici, intrând în Lombardia, au început să facă multe rele. Când locuitorii ţării au încercat să reziste violenţei şi furiei lor animalice adunaţi într-o îngrămădeală, atunci o mulţime nenumărată a lombarzilor a pierit prin loviturile săgeţilor ungurilor, fiind măcelăriţi cât mai mulţi episcopi şi comiţi. Atunci Lutuardus, episcopul bisericii din Vercelle[4], un bărbat foarte renumit, odinioară prietenul cel mai intim şi consilierul cel mai credincios în cele secrete al împăratului Carol cel Mic, auzind aceasta, după ce a luat cu sine operele şi tezaurele Jără seamăn, care erau din belşug mai mult decât se poate estima, în timp ce se străduia să scape de ferocitatea lor sângeroasă prin toţi cunoscuţii, atunci a dat pe neaşteptate fără să ştie peste unguri şi, fiind prins de îndată, a fost omorât de aceştia şi au răpit tezaurul care trece peste o apreciere omenească, pe care îl purta cu şine. în acelaşi timp, Ştefan, fratele comitetului Waldo, în timp ce vroia să-şi curețe pântecele noaptea stând în singurătate pe zidul fortărețe, atunci a fost rănit grav prin lovitura unei săgeți, de un ungur oarecare, prin fereastra dormitorului său, de care rană s-a stins în aceeaşi noapte.

Cap. LVI. Despre devastarea Lotaringiei, Alamaniei şi Franciei

După aceea au devastat Lotoringia[5] şiAlamania. Chiar şi pe francii răsăriteni, mulţi ostaşi ai acestora fiind dispăruţi la hotarul Franconiei şi Bavariei, i-au întors într-o fugă ruşinoasă prin loviturile săgeţilor, Şi, primind toate bunurile lor, s-au întors în Ungaria, la ducele Zulta.

Cap. LV. Despre moartea lui Lelu şi Bulsuu

Dar după aceea, în al cincilea an pe când domnea împăratul Cunrad[6], Lelu, Buslu şi Botond, vestiţi odinioară şi cei mai glorioşi ostaşi ai lui Zulta, ducele Ungariei, trimişi de stăpânul lor, au invadat părţile Alamaniei şi au luat multe din bunurile acestora. Dar, în urmă, Leii) şi Busluu au fost prinşi prin înşelăciunile blestemate ale bavarilor şi alamanilor şi au fost ucişi lângă fluviul Hin[7] spânzuraţi în furci patibulare[8]. Botond şi alţi ostaşi ai ungurilor, care fuseseră rămaşi dintre ei, văzându-se îngrămădiţi de violența rea a duşmanilor, au stat curajos şi bărbăteşte. Şi dimpotrivă nu s-au înstrăinat, ci au apucat a se ajuta unul pe celălalt, mai ales partea rămasă în pericol şi, după obiceiul leilor răniţi, năpustindu-se urlând în mijlocul armelor asupra duşmanilor, au culcat la pământ cu foarte violent masacru. Şi, deşi erau învinşi, totuşi au invins pe învingătorii lor mai puternic şi mai victorios şi i-au culcat la pământ cu cel mai violent masacru. Aşadar, fericită <este această> încărcătură a navei ungurilor, neobosită experiență a pericolelor, acum mai sigură şi mai experimentată din însăşi continua practică a războialelor cu bărbaţii şi din puterea mai deosebită, au distrus prin foc şi sabie toată Ba-varia şiAlemania şi Saxonia şi regatul latharian[9]. Şi au decapitat pe Erchargenus şi pe Bertoldus, ducii acestora[10]. Dar, plecaţi de aici, au luat cu asalt Francia şi

---

[1] Adică „n-au avut"
[2] *Forum Julii,* azi *Friul,* în nord Italiei - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 120.
[3] *Padua,* azi *Padova,* cetate în Italia - *ibidem.*
[4] *Vercelle.* localitate în Italia - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 120.
[5] Adică *Lotaringia.*
[6] Cunrad, împăratul *Konrad,* de la anul 913 - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 121.
[7] *Hin* este fluviul *Inn - ibidem.*
[8] *Furcă patibulară,* în latină *patibulum* „un fel de cruce de spânzurat pentru a tortura sclavii şi criminalii, formată dintr-o bară transversală de lemn, găurită la mijloc, prin care se vâra gâtul condamnatului, ale cărui mâini se legau sau se pironeau de extremități, şi fixată apoi de un stâlp gros".
[9] Adică Lotaringia.
[10] *Erchangenus* şi *Bertoldus* au fost generali germani - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op.* c/f., pag. 121.

Gallia şi, când s-au întors de aici victorioşi, au pierit printr-un mare măcel din cauza capcanelor saxonilor. Dar cei care au reuşit să scape din acestea s-au întors la casele lor. Dar, de moartea lui Lelu şi Bulsuu şi a celorlalţi ostaşi ai săi, ducele Zulta şi fruntaşii lui nu puţin s-au tulburat şi au devenit duşmanii teutonilor. Atunci, ducele Zulta şi ostaşii săi au început să se mişte împotriva acestora, din cauza ofensei provocată de aceştia, şi n-au trecut sub tăcere cum le-ar putea da înapoi soarta. Dar graţia divină fiind ajutătoare, ducele Zulta, în anul întrupării dumnezeieşti 931, a născut un fiu, pe care l-a numit Tocsun, cu ochi frumoşi şi mari, păr negru şi moale, avea coamă ca leul, după cum veţi auzi în cele ce urmează.

Cap. LVI. Despre duşmanii regelui Atho

În acelaşi an, duşmanii lui Atho[1] regele teutonilor, unelteau la moartea lui printr-o crimă detestabilă. Care, fiindcă nu putuseră să-i facă nici un rău prin ea, au început să ceară ajutorul ungurilor. Fiindcă ştiau că ungurii erau de neînvins în muncile obişnute ale războaielor şi că Dumnezeu a oferit prin ei, la multe regate, bicele furiei sale. Atunci, acei duşmani ai lui Atho, regele teutonilor, au trimis solii la ducele Zulta, bărbat războinic, şi l-au rugat, dându-i mult aur, să atace pe numitul rege Atho, cu ajutor unguresc. Dar ducele Zulta, mânat de mânie, atâta pentru pacea lor şi pentru bani, cât chiar şi pentru moartea lui Lelu şi Bulsuu, cu inima gemând, a trimis o oaste mare împotriva lui Atho, regele teutonilor. Cărora le-a pus ca şefi şi conducători pe Botond, fiul lui Culpun, şi pe Zobolsu, fiul lui Eleud, precum şi pe Ircund, fiul lui Eusee. Care, îndată ce au plecat de la ducele Zulta, au lovit din nou cu sabia Ba varia, Alemania şi Saxonia şi Turingia. Şi plecaţi de aici în ziua de Păresimi, au traversat râul Ren[2] şi au distrus regatul Lotaringiei, cu arcul şi săgeţile. Lovind violent chiar şi întreaga Gallie, au jefuit, intrând, bisericile lui Dumnezeu în mod crud. De aici, prin fier şi sabie, şi-au deschis drumul prin râpele senonilor[3], prin popoarele alimini. Prin umare, după ce acele popoare foarte războinice şi foarte asigurate prin poziţia naturală a locurilor au fost învinse, au trecut urcând Munţii Senonilorşi au luat cetatea Segusa[4]. Plecaţi de aici, au luat cu asalt Taurina[5], cetate foarte bogată. Şi, după ce au cercetat regiunea plană[6] a Lambardiei[7], au jefuit pe drumuri stabilite aproape întrega Italie, îmbelşugată şi abundentă de toate bunurile. Dar după aceea, Botond, fiul lui Culpun, şi Urcun, fiul lui Eusee, după ce toate neamurile amintite mai înainte au fost supuse, s-au întors în propria lor ţară, bucurându-se încununaţi de victorie. Atunci Hoto[8], regele teutonilor, a întins o cursă lângă fluviul Ren[9] şi, atacându-i cu întreaga elită a regatului său, a omorât pe mulţi dintre ei. Botond şi Urcun şi cei rămaşi din oştire voind mai mult să moară în război decât să piardă o victorie însuşită lor. Atunci urmăresc cu îndârjire pe duşmani şi, în acelaşi război, au omorât un oarecare mare duce, bărbat foarte vestit. Şi pe alţii răniţi grav i-a întors în fugă, ale căror arme, aparţinând duşmanului învins, le-au jefuit. Şi de acolo s-au întors în propria ţară cu o mare victorie. Şi, pe când Botond şi Urcun se întorceau veseli în Ţara Pannoniei, atunci Botond, obosit de lunga muncă a războiului, a apucat să slăbească în chip ciudat, a plecat din viaţă şi a fost îngropat aproape de fluviul Vereucea[10]. Dar, aceasta să fie cunoscută tuturor celor care vor

---

[1] Adică *Otto cel Mare,* rege (936-962) şi împărat german (962-973) din dinastia saxonă, în anul 962 a pus bazele Sfântului imperiu roman de naţiune germană.
[2] Adică râul *Rin.*
[3] *Senoni,* popor al Galiei, situat aproximativ pe teritoriul actualului Senonais.
[4] *Segusa,* azi *Susa,* oraş în Italia, lângă Turin - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 122.
[5] *Taurini,* azi provincia *Turin,* popor din gallia Transpadană, spre Alpii Cottieni şi izvoarele Fadului, de origine galică sau ligură.
[6] Regiune plană „câmpie".
[7] Adică *Lombardia,* cu referire - în special - la partea septentrională a Italiei. Ea îşi trage numele de la tongobarzii care au cucerit nordul Italiei la început, apoi o parte din Italia centrală şi meridională. Longobarzii au fost cunoscuţi şi sub numele de *langobarzi,* de unde şi forma folosită de Anonymus, adică *Lambardia.*
[8] Adică Otto cel Mare.
[9] Evenimentele se referă la luptele de la Lech (955), unde ungurii au fost stopaţi definitiv, în încercările lor de a invada occidentul, de către Otto cel Mare.
[10] *Vereucea,* ung. Veroce, un pârâu care se varsă în Dunăre, aproape de cotul acesteia - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 123

să ştie că ostaşii ungurilor au purtat acesta şi alte războaie în acelaşi fel până în timpurile ducelui Tucsun[1].

Cap. LVII. Despre organizarea regatului

Iar ducele Zulta, după reîntoarcerea ostaşilor săi, a fixat hotarele regatului Ungariei din partea grecilor până la poarta Wacil şi până la ţara racy. Către apus, până la mare, unde este cetatea Spaletina. Şi din partea teutonilor până la podul Guncil[2], şi tot în acele părţi a dat rutenilor să construiască o fortăreaţă, care au venit în Pannonia cu ducele Almus, strămoşul său. Şi la acelaşi hotar dincolo de mocirla Musun[3] a aşezat să locuiască chiar şi nu puţini bisseni[4], pentru apărarea regatului său, ca nu cumva mai târziu, teutonii, înfuriaţi din cauza ofensei princinuită lor, să poată pustii hotarele ungurilor. Iar din partea boemilor a fixat hotarele până la fluviul Moroa[5], sub astfel de condiţie ca ducele acestora să plătească anual tributurile regelui Ungariei. Şi în acelaşi fel dispare partea polonilor până la Muntele Turtur, după cum făcuse la început hotarul regatului Borsu, fiul lui Bunger. Si, în timp ce ducele Zulta şi ostaşii săi au fost astfel înrădăcinaţi pretutindeni ca unguri, atunci ducele Zulta a adus fiului său Tocsun o soţie din ţaţa cumanilor. Şi el însuşi fiind în viaţă, a primit jurământul nobililor săi şi pe fiul său Tocsun l-a făcut duce şi conducător absolut asupra întregului regat al Ungariei. Şi însuşi ducele Zulta, în al treilea an al domniei fiului său a plecat din închisoarea vieţii pe calea fiinţei veşnice. Iar ducele Tocsun, împreună cu toţi fruntaşii Ungariei, a păstrat în toate zilele vieţii sale, în forţă şi pace, toate drepturile ţării sale. Şi, după ce au auzit despre bunătatea acestuia, mulţi oaspeţi au venit la el în număr mare din diferite naţiuni. Căci din ţara Bular[6] au venit oarecari stăpâni foarte nobili cu o mulţime mare de ismaeliţi al căror nume fuseseră: Billa şi Bocsu. Cărora, ducele le-a dăruit pământuri din diferite locuri ale ungurilor şi pe deasupra le-a cedat pe veci o fortăreaţă care se numeşte Pest[7]. Iar Bylla şi fratele său Bocsu, din ai cărui urmaşi se trage Ethey, după ce a ţinut sfat, au cedat două părţi din poporul adus cu sine, pentru serviciul numitei fortăreţe. Iar a treia parte a lăsat-o urmaşilor săi. Şi, în acelaşi timp, din aceeaşi regiune a venit un oarecare ostaş foarte nobil cu numele Heten[8], căruia chiar ducele i-a dăruit pământuri şi alte posesiuni nu modeste. Iar ducele Tocsun a născut un fiu cu numele Geysa, al cincilea duce al Ungariei. Şi, în acel timp, din ţara bisenilor a venit un oarecare ostaş, de neam ducal, al cărui nume a fost Thonuzoba[9], tatăl lui Urcund, din care descinde neamul Thomoy[10]. Căruia ducele Thocsun i-a dat pământ ca să-l locuiască în părţile Kemey[11] până la Tisa, unde acum este portul Obad. Dar acest Thonuzoba a trăit până în timpul sfântului rege Ştefan, nepotul ducelui Tocsun. Şi, pe când fericitul rege Ştefan predica vorbele vieţii şi boteza pe unguri, atunci Thonuzoba, deşert în credinţă, n-a vrut să fie creştin. Dar, trăind cu soţia, a fost înmormântat la portul Obad[12], ca nu cumva, trebuind să se boteze el însuşi şi soţia sa, să trăiască în veci cu Christos; dar Urcun, fiul său, făcut creştin, a trăit cu Christos în veci.

---

[1] *Tucsun* sau *Tocsun* a fost fiul lui *Zulta* sau *Zoltan* (citit *Soltan)* şi al fiicei iui Menu Morout.
[2] *Guncil,* ung. *Goncol,* pod peste Laita - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 123.
[3] Musun, ung. Mozony, localitate mlăştinoasă aproape de Laita - *ibidem. Lutum Musun* este nume latin, deci confirmă prezenţa populaţiei româneşti înainte de venirea ungurilor.
[4] Adică „pecenegi", cunoscuţi şi sub numele de *bisseni.*
[5] Adică *Morava.*
[6] *Bular.* nume turcesc. V. şi Bulan, regele chazarilor-turci din nordul Caucazului, care a trăit în secolul al VIII-lea
[7] *Pest,* străveche cetate dacică, numele său fiind latin. Ea a fost deci găsită acolo de către unguri la venirea brîn Pannonia. Azi intră în componenţa capitalei Ungariei, sub numele de Buda-Pesta.
[8] *Heten,* ung. *Heteny,* numele mai multor localităţi din Ungaria - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 124.
[9] *Thonuzoba,* nume turcesc, fiind de origine peceneg (bissen).
[10] *Thomoy,* ung. *Tomaj.* Există mai multe localităţi purtând acest nume - apud Gh. Popa-Lisseanu, *op. cit.,* pag. 124.
[11] *Kemey* este numele unei regiuni din stânga Tisei - *ibidem.*
[12] *Obad,* ung. *Abad,* un vad peste Tisa - apud Gh. Popa-Lisseanu, *ibidem.*

Încheiere

Copiindu-l pe Laszlo Fejerpataky, Mihail Beşan a transcris textul latin folosind litere cursive pentru acelea care ar lipsi din acest text şi pentru care L. Fejerpataky a întrebuințat literele mici. Această manieră de transcriere dovedeşte că M. Beşan nu a tradus pe Anonymus din limba latină, ci din ungureşte, adică folosind traducerea în limba ungară realizată de L. Fejerpataky, deoarece în realitate, din text nu lipseşte nici o literă. Anonymus a întrebuințat anumite semne grafice în scopul prescurtării unor cuvinte sau chiar grafeme originale pentru redarea, în special, a silabelor. Acest sistem de scriere este specific evului mediu, probabil pentru a mări viteza de scriere şi a economisi hârtia.

Făcând un inventar al grafemelor întrebunțate, am constatat existența a 26 semne grafice alfabetiforme, având 141 variante, precum şi a unui număr de 157 semne grafice silabice sau grupe de foneme, având 236 variante, astfel cum rezultă din tabelele 1 şi 2 anexate

Autor
Paul Lazăr Tonciulescu

ORGANIZAȚII STATALE ROMANEŞTI, PERSONALITĂȚI ROMÂNE, ELEMENTE TOPONIMICE ROMÂNE ŞI LOCALNICII GĂSIȚI DE UNGURI ÎN PANNONIA ŞI TRANSILVANIA LA INVADAREA ACESTORA LA ANUL 896

- CONFORM ANONYMUS -

A. BĂLȚI
- Bototun/Lacul Balaton - Cap. XLIX
- Botua - Cap. XL
- Curtueltou - Cap. XL
- Musun - Cap. LVII
- Ferteu - Cap. L

B. DUCATE
- Ahtum - Cap. XLIV
- Gelou - Cap. XXIV
- Menu Morout - Cap. XIX
- Salanus - Cap.XII

C. INSULE
- Sepel - Cap. XLIV

D. LOCALITĂȚI ŞI CETĂȚI
- Apele Calde - Cap. l
- Bana - Cap. XXXVII - cetate
- Belland - Cap. LI - cetate
- Bezprem - Cap. XLVIII -cetate
- Blundus - Cap. XXXVII - cetate
- Borona - Cap. XXXVII, XLVI - cetate
- Borsova - Cap. XIV
- Buduuar/Buda - Cap. l - cetate
- Castellum - Cap. XXXIII - cetate
- Castrum ferreum/cetatea de fier- Cap. XLVIII - cetate
- Castrum salis/cetatea de sare - Cap. XVII
- Casu - Cap. XXXII
- Colgouci - Cap. XXXVII - cetate
- Gyoyg/Ghioig - Cap. XLVI
- Horom - Cap. XLIV - cetate
- Iaurinum/Geuru - Cap. XXXI - cetate
- Kenezna - Cap. XLIV
- Nitra/Nitria - Cap. XXXIII, XXXV - cetate
- Nougrad - Cap. XXXIII - cetate
- Olpar - Cap. XL - cetate
- Peytu-Cap.XLVIII
- Posaga - Cap. XLIII - cetate (v. şi Posada)
- Purozlou-Cap. XXXII
- Saruuar-Cap. XXXVII
- Stumtey - Cap. XXXVII - cetate
- Sunad-Cap.XI
- Surcusar-Cap. XLVI
- Thyon - Cap.XLIX
- Titulus - Cap.XLI

- Trusun - Cap. XXXIII - cetate
- Ugosa - Cap.XIV
- Urscia - Cap. XI
- Ursoua/Orşova - Cap. XLIV - cetate
- Zarand - Cap. LII
- Zecuseu - Cap. XLVI
- Zotmar/Sătmar - Cap. XXI
- Zouolon - Cap. XXXIII – cetate

E. LOCUITORII PĂMÂNTULUI ŞI POPOARE SUBJUGATE

1. Locuitorii pământului şi popoare subjugate -Cap. XXI, XXII, XXIII, XXVIII, XXIX, XXXII, XXXIII, XLVIII, XLI, L, LIII.
2. Blac, Blas - Cap. XXIV, XXV, XLIV

F. MUNȚI

- Bodoctu-Cap. L
- Bulhadu-Cap. XXXIII
- Centum Montes - Cap. XLVI
- Cervinus Mons L
- Mons Sanctus Martinus - L
- Pacaztu-Cap. XLVIII
- Teteuetlen-XXXVIII

G. PĂDURI

- Gemelsen - Cap. XL
- Igfon-Cap.XI, LI
- Matra-Cap. XXXII
- Peturgoz-Cap. XLIII
- Turobag-Cap.XLIX
- Tursoc-Cap. XXXV
- Vertus-Cap. L
- Zopus-Cap. XXXII

H. PERSONALITĂȚI

- Gelou - Cap. XXIV
- Glad-Cap.XI
- Iula-Cap. XXIV
- Kean-Cap.XI
- Loborji-Cap. XIII
- Menu-Cap.XIX
- Morout-Cap.XIX
- Salanus-Cap.XI
- Turda-Cap. XIX
- Veluquius - Cap. XIX

I. PODURI

-Guncil-Cap. LVII

J. PORTURI

- Beuldu- Cap. XL
- Drugma-Cap.XXVIII
- Obad-Cap. LVII

- Zoloncaman - Cap. XLI

K. RÂURI
- Aureus/Arieş - Cap. XXV
- Budrug-Cap.XIV
- Caliga-Cap. XXXIII
- Cheuee-Cap. XLIV
- Couroug-Cap. L
- Crisius - cap. XI
- Culpe-Cap. XLIII
- Danubius-Cap.XI
- Egur-Cap.XXXIk
- Iouxas-Cap. LI
- Loponsu- Cap. XLVIII
- Morisius, Morus - Cap. XI, XLIV
- Naraghi- Cap. XXXII
- Ponoucea - Cap. XLIV
- Racus-Cap. XLVI
- Sabaria-Cap, L
- Saru-Cap. XLVI
- Seztureg-Cap. XLIV
- Souiou- Cap. XXXI
- Sytua- Cap. XXXV
- Tekereu-Cap. L
- Temus-Cap.XI
- Topulucea-Cap. XXXI
- Tucota- Cap. XVII
- Tu rmas - Ca p. XXXV
- Turu- Cap. XXVIII
- Tyscia/Tisa - Cap. XI
- Uoyos/Voios - Cap. XLI
- Vereuca/Vereucea - Cap. XXXII, LVII
- Ypul- Cap. XXXII
- Ystoros-Cap. XXXII
- Zogea-Cap.XXX
- Zomus-Cap. XI

L. PUNCTE TOPONIMICE
- Budrug-Cap.XLI
- Kemey-Cap.LVII
- Paztuh-Cap. XXXIII
- Porta Mezesyna - Cap. XIX
- Puteus Salsis - Cap. L
- Raba-Cap. L
- Rabucea-Cap. L
- Tetel-Cap. XXXVIII

M. VADURI
- Vadum arenarum/Vadul nisipurilor - Cap. XLIV

TABELUL NR. 1

SEMNELE ALFABETIFORME
folosite de Anonymus în Gesta Hungarum

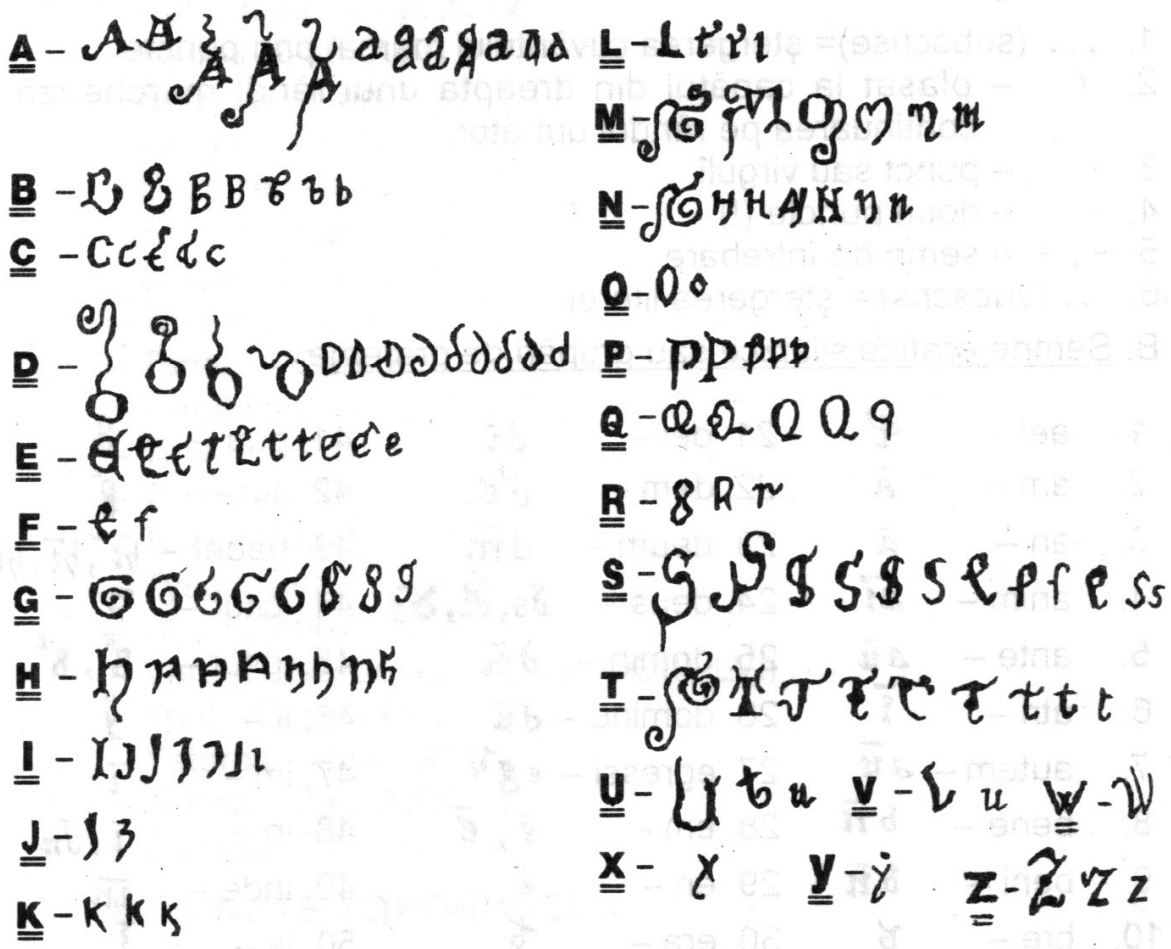

TABELUL NR. 2

SEMNE GRAFICE ORIGINALE
folosite de Anonymus în Gesta Hungarum

A. Semne grafice pentru punctuaţie:

1. ... (subscrise)= ştergerea cuvântului marcat prin puncte
2. / , – plasat la capătul din dreapta unui rând; marchează continuarea pe rândul următor.
3. · – punct sau virgulî
4. · – două puncte (!)
5. ~ , ~ = semn de întrebare
6. .. (subscris) = ştergerea literei

B. Semne grafice silabice sau grupări de grafeme

1.	ael –		21.	dei –		41.	gua –	
2.	am –		22.	dem –		42.	gui –	
3.	an –		23.	deum –		43.	habet –	
4.	anim –		24.	deus –		44.	icitur –	
5.	ante –		25.	domin –		45.	igitur –	
6.	atri –		26.	dominu –		46.	ii –	
7.	autem –		27.	egressi –		47.	im –	
8.	bene –		28.	em –		48.	in –	
9.	beni –		29.	en –		49.	inde –	
10.	bre –		30.	era –		50.	is –	
11.	cet –		31.	ere –		51.	ius	
12.	con –		32.	ergo –		52.	les –	
13.	contra –		33.	esse –		53.	lesi –	
14.	cri –		34.	est –		54.	lori –	
15.	cuius –		35.	estr –		55.	lum –	
16.	cum –		36.	estros –		56.	lus –	
17.	cur –		37.	estrum –		57.	men –	
18.	cut –		38.	et –		58.	mer –	
19.	dam –		39.	fratri –		59.	mihi –	
20.	de –		40.	gre –		60.	modo –	

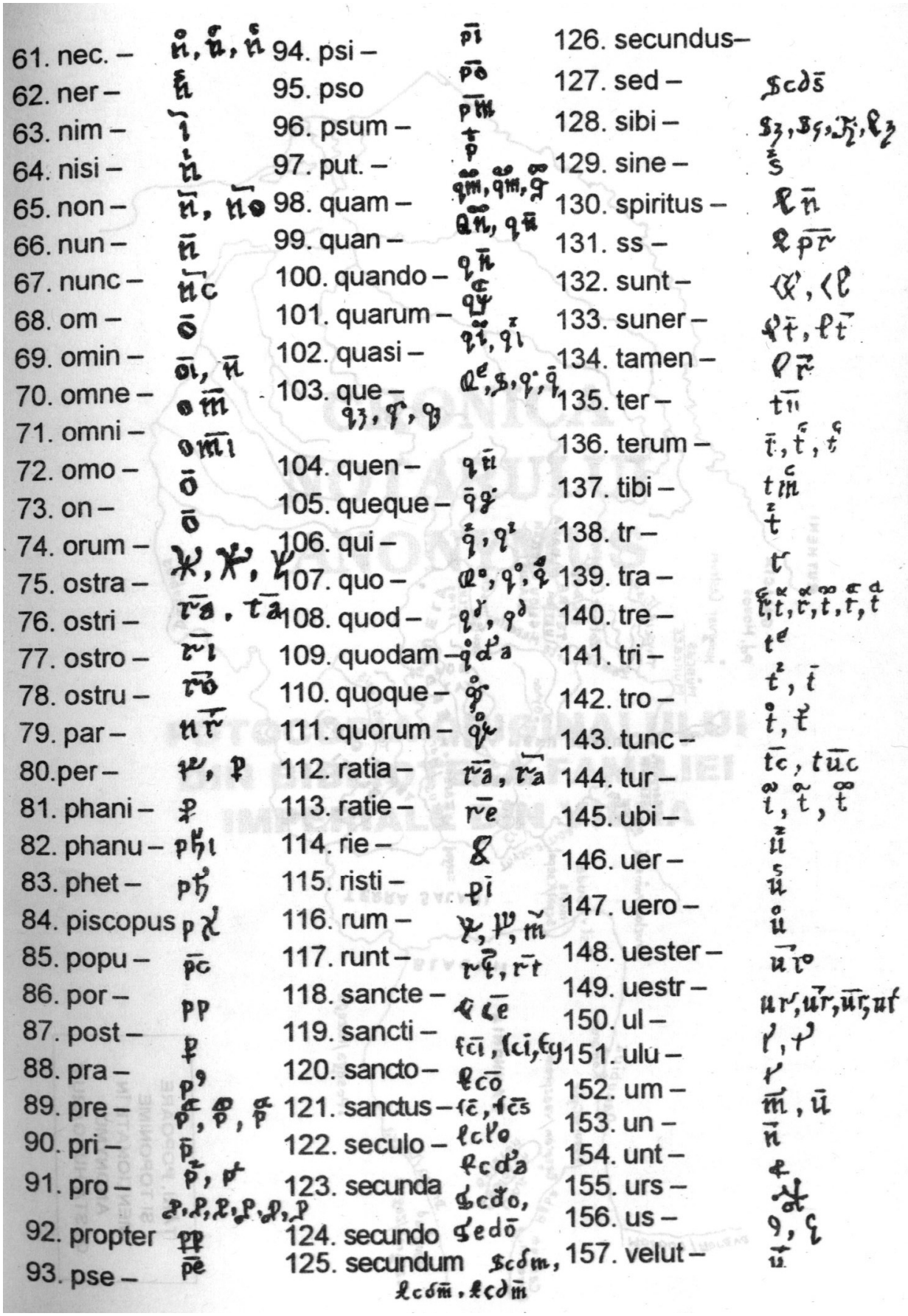
61. nec. –
62. ner –
63. nim –
64. nisi –
65. non –
66. nun –
67. nunc –
68. om –
69. omin –
70. omne –
71. omni –
72. omo –
73. on –
74. orum –
75. ostra –
76. ostri –
77. ostro –
78. ostru –
79. par –
80.per –
81. phani –
82. phanu –
83. phet –
84. piscopus
85. popu –
86. por –
87. post –
88. pra –
89. pre –
90. pri –
91. pro –
92. propter
93. pse –
94. psi –
95. pso
96. psum –
97. put. –
98. quam –
99. quan –
100. quando –
101. quarum –
102. quasi –
103. que –
104. quen –
105. queque –
106. qui –
107. quo –
108. quod –
109. quodam –
110. quoque –
111. quorum –
112. ratia –
113. ratie –
114. rie –
115. risti –
116. rum –
117. runt –
118. sancte –
119. sancti –
120. sancto –
121. sanctus –
122. seculo –
123. secunda
124. secundo
125. secundum
126. secundus–
127. sed –
128. sibi –
129. sine –
130. spiritus –
131. ss –
132. sunt –
133. suner –
134. tamen –
135. ter –
136. terum –
137. tibi –
138. tr –
139. tra –
140. tre –
141. tri –
142. tro –
143. tunc –
144. tur –
145. ubi –
146. uer –
147. uero –
148. uester –
149. uestr –
150. ul –
151. ulu –
152. um –
153. un –
154. unt –
155. urs –
156. us –
157. velut –

ȚĂRI, POPOARE ȘI TOPONIME MENȚIONATE ÎN ANONYMUS GESTA HUNGARUM